

2244


Historia bisericească
a românilor în
general
de
arhiepiscop Filaret
Scriban.

Scriban, Filaret Arhiepiscopul
Havropoleos

68/1408-1189
P. 114

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 7138736
Inventar 705586

B.C.U. "Carol I" Bucuresti



C705586

1871

2518



PREFATIA.

Creștinismul este regenerațiunea genului ominesc; elă prefăcu lumea veche in lumea nouă, și pe omul vechi in omul nou, duple tipul și asemănarea lui Iisus Hristos.

Creatorul perfecționând treptat creatura sa, după implinirea timpului predestinat pentru trecerea omenirei la o treaptă mai perfectă, elă pe același cuvânt al seă prin *carele și cerurile le întări*, îl trimisă și se făcu om, spre a servi de model conducători la perfectibilitatea omenirei.

Puterea creatrice nu poate fi staționară; perfectibilitatea este condițiunea ei necesară; și precum geologia probează treptata perfecționare amundului fizic, de asemenea religiunea probează treptata perfecționare amundului psihic.—Paganismul inzina și adora materia, creștinismul inzinează și adorează spiritul. Rațiunea divină carea creă pe omă trebui și al perfecționa.

De la inomenirea acestei rațiuni dătează și istoria Bisericei creștine in genere.

Inceputul decî a Istoriei bisericești îl aflăm în Evanghelie, reprezentată in persoana adouă surori: Martha și Maria; cea întâia carea la presentarea perfecțiunei intrupată — Domnul nostru Iisus Hristos. — *Se îngrijă de multă slujbă, iară cea adoua ședind la picioarele lui Iisus Hristos și ascultând cuvântul lui.* Iată Biserica de Apus, iată biserica de Răsărit.

Ce ne arată istoria la Martha de la Apus?

Ne arată Autodafee, ghilotine, resbele cîte de 30 ani, revoluțiuni, Copernici condamnați, Huși arși, Reformații, shisme, confesiuni ridicule, volterism, spinosism și infine o Francmasonie ce lucră la intuneric, și o infailibilitate Eosforică.

Ce ne arată istoria la Maria de la Răsărit?

Ne arată consilii și consultațiuni frățăști, biserici naționale, federațiune religioase, solidaritate între popoarele orthodoxe, care chiar sub jugul Cesarilor păgăni stau la picioarele Crucii lui Iisus, ascultând cuvântul lui.

Această mumă regeneratrice infrățind pe Români in Dacia cu popoarele aborigine și medjeșele conservă existența lor națională și politică. —

Dacia lui Zamolxe deveni teritoriul Tem-

plurilor lui Iisus Hristos, și Carpații se confederă cu Athonul, Sinaiul și Libanul.

Experiințele Seculilor trecute sunt Augurii ce prevestesc Românilor Orthodoxi, că numai în confederațiunea Orthodoxiei este scăparea și mântuirea lor.

În zadar deci și cu pericol se inciară uniți din acii educați în scóla Marthe. a abate pe Români de la scóla Mariei.

Asemine alunecare credă că se făcu din cauză că Români nu avu până acum Istoria Bisericeii lor. Români mirenii își făcuse și Letopisețele și istoria lor politicească, când Clerul lor era lipsit de istoria bisericească.

De un patrariu de secol eu mă ocup cu reperarea acestui mare defect; dar apoi ne aflând din trecut nici un Letopisețu pentru Bisericile Românilor, se póte lesne înțelege câte Bibliotece, câte Arhive, câți istorici, câte diare arheologice am trebuit a consulta pentru întreprinderea mea.

Posedând, cu ajutoriul lui D-zeu, un material ca de 400 cóle, și vădândumă apropiet de bătrânețe, fără mijlóce de al pute publica, am socotit a face din el un extractu, cu arătarea autorilor și a izvórelor care pot servi în

viitoriū de mare ajutoriū pentru un întreprin-
dătoriū mai norocit de câtū mine.

Și pentru publicarea acestūi extract națiune
și Clerul român are a mulțemi Présfinției sale
Arhiereului Ioșif Bobulescu, care aū avut zelū
patrioticū și religiosū, de al publica cu asa chel-
tuélă, împreună cu istoria me generală biseri-
cească.

Românilor și clericilor! Cetind acestū micū
extractū istoricū, dicitēi împreună cu profitū—
împaratul :

*Veđutu-s'aū umbletele (urmele) Tale D-đeule,
umbletele D-đeului meū ale Imparatului celui din
eei sfinți.*

Această mică rugăciune va ușura sufletele
voastre și a nevrednicului ce aū fostū *glasulū*
ce strigă in pustie!...

Arhiereul Filaret Scriban.



ISTORIA BISERICÉSCA

a Românilor in genere

PARTEA I.

Creștinătatea in Dacia.

§ 1. Inceputul Creștinătăței in Dacia.

Deși nusă pôte cu essactitate hotără secolulă anume, in care s'au introdusă creștinătatea in Dacia, totuși aprosimativă se pôte afirma, că ea au fostă introdusă, in cei din tãl secolă a creștinătăței. Apostolii și discipulii loră, fură cei întâi predicatori a religiei creștine in Dacia și sãmânța aruncată de ei se prinsă așa de bine, încâtă in' timpulă lui Constantină celă Mare, Dacia posseda și Episcopate.

Dacia până la încēputulă secolulă al II după Hristosă, se numea Tracia. Să vedemă acum, ce dică istoricilă despre introducerea creștinismulă in Tracia, fiind că il, iară mai cu samă cei Greci, înțelegă sub Tracia și pe Dacia:

Theodorită dice că, Apostolulă Pavelă, care au predicată in *Iliria*, introdusă și in Tracia cé întâiă lumină a creștinătăței.

Ieronimă, intratatulă despre scriitorilă bisericeștilă dice : că, „Andreiă fratele lui Petru, după mărturia

strămoșilor noștri, aș predicatǎ Evangelia D. nostru Is. Hris. Scișilorǎ, Sogdianilor, Sachilorǎ, etc. Aice se înșelegǎ scișii din scișia micǎ, caré se afla la gurele Dunǎrei.

Sozomenǎ, amintindǎ mai întâiu cǎtǎ de multǎ și de aspru aș fostǎ muncișii martirii in acestǎ pǎmǎntǎ, șice., „Acelǎ poporǎ posedǎ mai multe Orașe și Cetǎș avǎndǎ de capitalǎ avutulǎ și intinsulǎ Orașǎ Thomii, care este situatǎ lângǎ Mare și vine in stǎnga celorǎ cei plutescǎ spre pontulǎ Euxin. Pǎnǎ acumǎ aș fostǎ un obiceiǎ vechiu, ca bisericile din acea parte se aibǎ un Episcopǎ. „Pe lângǎ acestea *Nicita Honiadǎ*, istoricǎ din seculul al XIII, in tratatulǎ seǎ despre sinodulǎ din Niceea șice., „Quum nordum omnibus civitatibus suis Obtigisset episcopus, eo factum est, ut plures id temporis, non convenerint. Provinciarum enim aliae unilatantum parebant ut scithia et Russia, usque in hodieum diem.“ De aice se vede cǎ *Hniadǎ* éra incredinșatǎ cǎ in timpulǎ Sinodului din Niceea, eraǎ bisericii creștine și in partea de dincóce a Dunǎrei spre Nordǎ de la Thomi, pe care pǎmǎntǎ, dupǎ opinia seculului seǎ il numește Rusia, de și in Rusia, creștinǎtatea aș festǎ introdusǎ multǎ mai tǎrșiu.

Essevie Panșli. Episcopulǎ Cesariei, raportǎndusǎ la Origen șice: cǎ, Sf. Apostolǎ Andreiǎ aș predicatǎ in Scithia, sub care se înșelege totǎ pǎmǎntulǎ de la gurele Dunǎrei și Marea Neagrǎ spre Nordǎ.

Aș dar, dacǎ Sf. Apostolǎ Andreiǎ aș fostǎ și aș predicatǎ in aceste țeri, apoi, pe unde s'aș intorsǎ el in Grecia, dacǎ nu prin Dacia, și in acestǎ cazǎ

conchidem, că precum țerile nordice, asemenea și Dacia, prin care el a trecut, au fost luminate de Sf. Apostol Andrei.

Dimitrie Fotino în istoria sa despre Dacia veche țice: că, *Anselm Bandurini*, amintește în meditațiile sale că i s'ar fi întâmplat să se citească într'o cronică manuscrisă următoarele: În Rusia de 5 ori a fost predicată Evangelia lui Christos: 1 de Apostolul Andrei, și în urmă de Apostolul Pavel. Cestă din urmă trimisă pe Andronic, unul din cei 70 de Apostoli, care creștină națiunile slave: din Iliria, Missia, Bosnia, Moravia, Dacia și fundă o episcopie în Pannonia sau Ungaria.

De aicea se vede că istoricul pune pe locuitorii Daciei între cele lalte poporă ce compunea Iliricul Oriental, unde predică Evangelia însuș Apostolul Pavel. Dacia intră în prefectura Ilirică, când fu colonisată de Romani. *Onufreii Panvini* mărturisește că aceasta s'a întâmplat în timpul lui Traian, și că Dacia formă provinciile a 9 și a 10 a acestei Prefecturi. Așa dar introducerea creștinătății în Dacia prin Andronic discipulul Apostolului Pavel, se poate pune în timpul lui Traian, adevă la începutul secolului al II. Dacia ramasă multă timp unită către Iliria și Episcopii ei se află sub Jurisdicția Episcopului de Iliria, care la început, își ave reședița în *Sirmium*, una din cele mai frumoase și mai populate cetăți a Daciei.

Clement, Papa Romei, când a fost exilat la Marea Neagră lângă Herson, află acolo omulțime de creștini, și în fiecare ț, după cum se vede din viața lui,

convertiră cu sutele pe locuitorii la religie, acesta a fost pe la 97 după Hristos. Cu aducerea coloniilor Romane, crescuse numărul creștinilor în Dacia, căci Romanii trimitea în Dacia mai cu seamă acele legiune cari mărturiseau religia creștină, și această măsură o făcea din punctul de vedere adouă scopuri politice: 1 case apere confiniile imperiului prin o puternică armată, pentru că dintre toți soldații romani, cei mai curagioși erau creștini, și 2, ca să curățe imperiul de creștini, cari prin mulțimea lor devenisă amenințatori. Așa în timpul lui Adrian la 120, sau trimis în Dacia ca la 14,000 de soldați cari mărturiseau religia creștină.

De aceea istoria ne raportează că în secolul II erau în Dacia legiune întregi compuse numai din creștini. *) La anul 174 năvălind în Dacia Quadii, Vandalii și Germanii, imperatorul Aurelian, care trăia mai mult în Dacia, merse în contrăle; însă fu surprins cu toată oștea de o arșiță grozavă, și sete de care scăpă numai prin rugăciunea soldaților creștini. Despre acesta mărturisește Tertulian, Eusebie și Ieronim, de și scriitorii păgâni însușesc această minune Țeilor păgâni. *Cantimir* ȡice că, soldații creștini a fost din Dacia, unde după pârărea lui a urmat bătălia, și aminește și viersurile unui poet *Claudian*, care sub numele unei vrăjitoare haldaice, cântă pe Maica *Domnului* ajutorătoare Românilor în acest resbelu.

*) Dacă la Romani un sat sau un Orașu întreg se declară creștinu, latince spre a nu se estermine cu totul populațiunea imperiului, se coloniza Dacia cu acele comune.

Pentru a lămuri mai mult idea despre începutul creștinătății în Dacia, mai adăugim încă mărturiile óre câror scriitori vrednici de credință din secolii din tâi a creștinătății.

1) Iustinu Martirulú, tráitorí pe la 160, în dialogulú seú cu Trifan ñice : cá, creștinátatea pâná la timpulú lui áu fostú respânditá la Greci, barbari și Scii. Cești din urmá suntú Geții, carií locueáú lângá gurele Dunárei, dupá cum am váðutú mai susú, 2) Fama despre creștinii din Dacia strábátu pâná și prin Africa. Așa Tertulianú, în Apologia sa ñice cá, pâná în timpurite lui, lui Hristosú se supuneáú mai multe popóre, între care eraú : Sarmáții, Dacii, Germanii și Scii. Adevéritatea spunerei lui Tertulianú se vede chiar din conținerea ei. El áu scrisú în contra Iudeilor, cum de aceștia nu láú refutatú? pe lângá aceștia și caracterulú acestui scriitorii ne garanteáú adevéritatea márturiei lui. De aici conchidem cum cá în secolulú al 2 áu fostú mulți creștini în Dacia, pentru cá altmintrelea, cum s'ar fi respânditú vestea despre dânsii pâná în Africa, unde atunci viețue Tertulian?

3) Evsevie, în compunerea sa, numitá *demonstratie Evangelicá*, ñice despre Apostolii urmátóarele., unii áu ajunsú pâná la Perși, alții pâná la Armeni și Parteni, érá alții pâná la Scii..... Sfântulú Ión gurá de aur în a patra convorbire asupra trimitereleorú Apostolului, Pavel, ñice : cá, în timp de 30 de ani Apostolul Pavel, supussá giugului lui Hristosú pe Perși, Parteni, Mident, Indieni, Scii, Sarmáți etc. Sfântulú Grigorie Nazianzulú, în cuvântulú seú despre Ștefan, ñice : cá,

cuvintele Apostolului Pavel străbatură în totu imperiul Romanu ; prin urmare se pôte dice că și în Dacia. Am putea arăta și la alți scriitori ; însă se arătam un faptu care există și până în timpul de față. În cabinetulu D. *Baron Herunchetal*, în satulu *Aureli* lângă Sibiu în Transilvania, se află o scândură de metal cu inscripția *Zosimus ex voto posuit*, adică zosim după făgăduință au întemeet. Înprejurul acestei inscripții sâ află mai multe inchipuiri creștine. Archeologii raportă acest monumentu istoricu către seculul al 2 sau al 3. Era obiceiul la Romani apune asemenea inscripții la zidirea capiştilor, s'au a cetășilor, sau a Bisericilor, mai în urmă ; prin urmare această scândură metalică sau pus la fundarè unei biserici. Ea sau aflatu în pământu. Acesta din nou dovedește că, creștinătatea este întemeetă în Dacia încă din timpurile din tãi a creștinătãtei. În vieșile Sfinșiloru se dice că, în timpul Imperatorulu *Deoclitianu* (285), în Scitia era episcop un aume *Evangelicu* ; iară în timpul lui *Licinie* se amintește despre unulu *Filiu*. Ceea ce dovedește înse și mai multu opinia noastră este că, când imperatorulu *Constantin cel Mare* convocă Episcopii tuturor țerilor la sinodul din Niceea, veni și un Episcop al Daciei. După tôte aceste nu se pôte afirmativu dice că creștinătatea în Dacia fu introdusă din celu în tãiu secole a creștinătãtei ?

Din cele mai susu expuse vedem că destinele providenșiale făcu ca originea României noastre se fie produsă din o cauză politico-religioasă ; Istoria Românilor probează până astăzi că destinile lor au fostu conduse totu de cauză politico-religioasă. Prin urmare, dacă

noul edificiu național s-ar sminti depe aceste baze providențiale, atunce el nu ar pute fi durabil.

§. II. *Sorta creștinătății in Dacia de la Constantin cellu mare pâne la Justinian (306—566).*

Cu triumfarea religiei creștine in persóna lui Constantin celu Mare, se inbunătăți și sorta bisericeii din Dacia Traiană. Așa in ea fu intemeete mai multe episcopate, care la inceput fu supuse Arhiepiscopilor din Dacia Aureliană, érá in urmă prin sinodul din Halchidon, fu supuse Patriarhului de Constantinopolu. Acéstă stare de lucruri ținu pâne la Justinian I, care supuse Episcopatele ambelor Dacii Arhiepiscopului de Ohrida.

Intre Episcopii, cari au fostu chieați la sinodul din Niceea, din subscrierile lor, se vându figurându și doi din Episcopii Daciei: 1) *Protogen*, care după mărturia lui *Gelasie* de Chisicū representa Dacia, Chabria și Dardania, și al 2) *Pistū*, Episcopulu de Martci-anopolu, care éráși se arată ca reprezentatoriulu provinciei Daciei. De aice să póte inchie că in acestu sinodū, au fostu reprezentate ambele Dacii: Aureliană și Traiană. In seculul al IV venise in Dacia *Goșii*, care trimeseră la Niceea pe Episcopulu lor *Theofil*, precum se vede din subscrierea părinților acelu Sinod. Sciția mică, care participa din pamântulu Daciei, trimiseră de asseminea episcopul seū, care deși nu este numitū, însă *Evsevie* amintește despre el. Așa dară videm că, la inceputulu secululu al IV, ambele Dacii, adecă cé Traiană și cé Aureliană, își avéu nu numai Episcopi ce și Arhiepiscopi *).

*) Tóte aceste sunt descise la *Eusevie* in viața lui Const. cel Mare.

După moartea lui Constantin cel Mare, împărțindu-se imperiul între fiii săi; Dacia, din preună cu alte țări trecu în partea lui *Constans*, care se îngriji multă despre prosperitatea bisericești Dace. Aceasta se vede din două înprejurări istorice: 1) La descoperirea Târgului *Capul Boului*, în Moldova, sau găsită în pământul O cașiște cu câțva idoli de bronză ciunțiți, și ciuntirea lor precum și sfărămarea cașiștei, Arhiologii o atribuiesc lui *Constans*, care și avea locuința aicea în Dacia, 2) La 1704 sau găsită tot acolo o monetă, carea purta de o parte închipuirea crucei, era de alta: capul de zimbru vechia marcă a Moldoviei, cu inscripția: *Cast. Crist. Aug. Imp.* Dimitrie Cantimir, care a aflat această monetă, afirmă că ea a fost bătută în Dacia de imperatorul *Constans*. Prin închipuirea crucei pe ea, Imperatorul *Constans*, a vrut să arate că în acel timp se finisă idololatria în Dacia și se intronasă imperiul Crucii.

Întimpul acestui Imperator și a fratelui său *Constantin*, s'aș ținut un Sinod în *Sardia*, unde aș fostă chiemași Episcopii ambelor Dacii. *Theodorit*, scriitorul bisericesc, în tratatul său despre Sinodul din *Sardia*, ținut la 347, arată că la el aș assistat mai mulți Episcopi din occident, decât din Orient. Numindă apoi după locul locuinței lor, amintește și despre episcopii Daciei. Iată propriile lui cuvinte:—

—La Sf. Sinod, care prin voința lui D-zeu sau ținut la *Sardia*, aș fostă adunași Episcopii din Roma,

(1) Veși descrierea istorică a Târgului *Capul Boului* de *Georgie Sevesco* 1837. -Iași.

Spania, Gallia, Italia, Campania, Calabria și Africa, din Sardinia, Panonia, Missia, Dacia, Dardania și din cea a laltă Dacie.“ Aice sub nume de ceialaltă Dacie se înțelege Dacia Traiană, precum se vede din subscrierea părinților acestui Sinod. Din Dacia Aureliană au fost la acest Sinod, același *Protogen*, care au fost și la Sinodul din Niceea; eară din Dacia Traiană au fost *Vital* din *Acvilium* (Mehadia). Au mai fost *Gaudenție* din *Nais*, *Calv* și *Vital* din Dacia răposă, *Calv* din *Castrum Martis*.

Episcopii din Dacia au mai fost și la alte stnóde, p. c. la Sinodul din Constantinopol (2 Ecumenic), la cele din Chalchidona, Efes etc. Insă noi vom aminti aci numai despre un sinod local, care sa ținut în Dacia Aureliană sa Missia de jos, in timpul imperatorului bisantin *Leon*. Acest sinod ne privește mai mult pe noi, fiind că au fost compus, in cea mai mare parte, numai din Episcopii țărilor Danubiene. Episcopii ce au asistat la acest sinod sunt următorii: *Marcian* din *Abinta*, *Petru* din *Nov*. *Marcel* din *Nicopolis*, *Marcian* din *Appia* și *Manofil* din *Dorostoi*. Ei erau mai toți dintre coloniștii romani, pentru că in relațiile lor cu Constantinopolul se serveau de un translator grec, ne cunoscând limba greacă. Aceasta se vede din relația acestui sinod (care sa ținut cu ocazia uciderei sânt. *Proteriu* de *Alesandria*), către împăratul *Leon* și din relația către sinodul din Chalchedona. *) *Lequien* observă că, in această țară era in întrebuințare limba latină, fiind că și locuitorii ei, erau

*) Veți pe *Lo Quien* t. 11. pag. 1217. *Oriens Christianus*.

coloniști romani. Din aceste se vede că biserica dacă, făcea parte din biserica Sobornicească Apostolică și împreună cu ea participa la Sinóde. Această fericire însă, nu fu îndelungată pentru Dacia, ci ținu numai până când imperatoriul putură înfrâna invasiile barbarilor, adecă pană la moarte lui Iustinian. Acest imperator, domnid se îngriji multă despre prosperitatea coloniilor romane. Invingând barbarii, cari năvălău în imperiū, și ocupând Dacia, el se îngriji precum despre organizarea ei politică, de asemenea și despre cea religioasă.

Procopie, secretariul fămossul generală Belizarie, descrie detaliatū tóte lucrările lui Iustinian în privirea organizerei civile a Deciei. *) Noi vom aminti aci numai de acelū edictū alul Iustinian, pe care el laă datū în favóre bisericei Dace. Edictulū e adresatū lui *Catelian*, Arhiepiscopulū Primei-Iustiniane, prin care, Iustinian, voind a'și rădica loculū nașterei, dă acestui arhiepiscopū, Jurisdicția bisericească asupra ambelorū Dacii, Missiei, Dardaniei și Macedoniei parte, și parte din Panonia, adecă îl pune în locul arhiepiscopulū de Iliria, care'și avé reședința la *Sirmium*, precum am vădutū, dar care acum, de frica invaziiei barbarilorū, fugissă la Tesalonicū. La cazū de mórte a Arhiepiscopulū din Prima Iustiniană, edictulū ordónă, ca un altulū sâ se aleagă și sâ se sfințască de câtră Mitropolii din Jurisdicția lui, fără a se raporta la Episcopulū de Tesalonic saū la vre un alt óre care Episcopū. **)

*) Procopius Libr. 4, cap. 5. 6. 7.

**) Le Quien, Oriens Christianus T, II pag. 21.

Lequien cuprinde și câteva adăugături a acestui edict, cari arată cât de departe se întinde autoritatea acestui Arhiepiscop în Dacia de dincoace de Dunărea. Din ele se vede că sub acea autoritate se află principatele de astăzi: Moldova, Țara Românească și Transilvania.*)

După moartea lui Iustinian, Dacia fu ocupată de barbari, acărora biserică devine mai viderată de cât a locuitorilor primitivi. Vom espune în scurt și starea creștinătății la diferiții populi barbari, cari au ocupat Dacia; după ce vom arata mai întâiu persoanele cele mai însemnate din Biserica Dacă.

§ 3. *Episcopii Bisericii Dace.*

Aice vom aminti numai pe acia din episcopi, cari au avut o influență mare sau care au distins prin lucrările lor în privirea Bisericii Dace. Ast-feliu fură în Dacia Aureliană Episcopii de Sardia, Marcianopol și Ohrida, era în cea Traiană Episcopii de Remensian sau Romanțian. Aquilium, Sigidum etc: Lequien numără în ambele Dacii pe următorii Episcopi.

I Episcopii de Sardiea.

a). *Protogen.* Acesta guvernă biserica dacă de la 316-374 și assistă la Sinódele de Niceea și Sardia. Episcopii Arieni cari s'au departat din Sardia la Philipopol, îl incrimină în mai multe crime inaintea Episcopilor africani.

b). *Bonosie,* despre care ne amintește *Marin Mercator.* 389. condamnat la Sinodul de Capua pentru

(2) Le Quien, Oriens Christianus T. II pag. 19.

eresulă lui *Helvid*.—Ieronim din Milan, ambi discipulă ală *Auxentiu*. (Siucaă sub ană 402)

c) *Iulian*, care asistă la Sinodulă din Efesă și să sub scrisă: *Iulian Episcopulă Sardiă Dace*. El fu lipsitū de dignitatea sa la 431, pentru că era pré infocatū partisan ală *Nestorie*.

d) *Zosim*. Acesta e episcopulă căruea imperato-rul *Leon*. iaăfăcutū cunoscută uciderea lui *Proterie* de Alesandria, și in timpulă căruea, prin urmare, saă ținut Sinodulă din Dacia Aureliană. Elū guvernă biserica Da-ciei pe la 460. (Sineaă 458 răsponsul lui *Zosim* contra imp. nu se vede).

e) *Domnin*, care guvernă biserica Daciei pe la an. 491. Elū aă fostū și inaintea imperatorului *Anas-tasie* din preună cu ală Episcopi (Sineaă 516)! *)

f) *Vassiliscă*, care guvernă biserica pe la 550 și assistă la ală 5 Sinodū ecumenicū, saă la al 2 din Constantinopol. *Fecund Ermionulă* ăice că, el nu aă voitū să osăndească cele trei capite ce saă privitū in acestū Sinod și pentru acăsta aă muritū cu mórte silnică **). (Sineaă 553)

g) *Felixă*. Pe acesta îl cunoștem dintr'o scri-sóre ce iaă adresatū sf. *Grigorie celū Mare*, undeă ăice următórele. „Ne 'amă inștiinatū că frăția vós-tră nu vă supuneăi fratelui nostru in *Christosū Ión* Episcopulă Primei Iustiniane. 593. In urmare aceștia el fu supusū unei *Epitimă* duple canóne (Sineaă 595).

De aice innainte, Episcopii din Dacia fură supuși Arhiepiscopului din Prima Iustiniană, și suntū cunos-cuți mai multū sub nume de episcopii de *Sofia* ***).

*) *Marcellinus comes* in *Chronico* Ind. IX.

**) *Facundus Hermanensis*, lib contra *Mocianum*, pag. 205.

***) *Le Quien, Oriens Christianus*, T. II, pag. 304.

II Episcopii de Marcianopol.

a) *Pistū*, care assistă la sinodul din Niceea, unde se sub scrisă: *Pist Marcianopolitanu din provincia Dacia.*

b) *Domnin* trăitoriu pe la 376. Acesta era de principile Ariene. *).

c) *Martirie*. Acesta assistă la Sinodul întâi de Constantinopol, și se sub scrisă *Martirie Marcianopolitunul.* (Șincai 381)

d) *Epagatti*. Acesta urmă curăndu după *Martirie*, fiind că se găseă sub scris la un sinod din Constantinopol care au urmatu îndată după celu ecumenicū, la care au assistat *Martirie*. (Șincai 431)

e) *Darothieu*, care assistă la sinodul din Efesū și susținu opinia lui *Nestoriu*, din care causă, nu numai că se îndepartă din funcție, ci fu și essilatū in *Cesaria capadociei* din ordinulū *imperatorului Theodosie* celū tănăr **) (Șincai 431)

f) *Saturnin*. Acesta assistă la sinodul de Constantinopol, in care *Euthihie* fu declaratū de ereticū. Mai mulți din continporani al declară de ereticū și de usurpatorū tronulū episcopal. (Șincai 448)

g) *Valerian*. Acestuia saū scris de asemenea de cătră *imperatorul de Constantinopol Leon*, despre uciderea lui *Proterie de Alesandria*, inse in responsulū episcopilor *Daciei* și a *Missiei* cătră *imperatorul*, el nu este sub scris; eară, *Sf. Pavel* țice că din cauda bôlei. (In locul lui au sub scris *Marchian epis. Abritului* ca celū mai batrân) După ocuparea țerilor de lângă *Dunărea* de cătră *Bulgari*

*) *Phylostorgius*, lib, 9 cap. 8

**) Cap. 190 *Collectionis ex Synodico Irinaci.*

Marcianopolul incepu ase numi *Preslav*, de unde și episcopii incepură ase numi episcopi de Preslav. Unii afirma că acesta este Brăila de astăzi.

Despre episcopii de Ohrida vom vorbi in tratatul despre biserica Bulgaro-română, așa dară ramâne aici a aminti mai departe despre episcopia din Dacia Trăiană.

III Episcopii din Romansian sau Rîmnic.

Geografii vechi arată Politia Romansian dincolo de Dunarea, érá cei noi și mai cu samă archeologii noștrii, o arată a fi fostă dincóce de Dunărea in Dacia Trăiană. Petru Major, in Ist. sa bisericească dice că, acestă orașă se afla pe confiniile dintre Moldova și țera Românească. Mai sigur însă se póte presupune că el se afla acolo, unde astăzi se află orașulă *Rîmnicu*. Cei mai insemnați episcopi a acestui orașă sunt :

1) *Nichita*. El fu mai întâiú presviter in Aguilium, de unde apoi aú fostă strămutat in Romansian și sfințit (șineai 370, 71, 72 Nichita și Sava Stratilat. 373, dice că sf. ce aú patimit in dacia de la goși aú fost arienii.) in episcopii pe la 350 adecă pe timpul fer: Ieronim, Lequien dice că, Nichita aú lățitu creștinatatea, predicând Evangelia la Vessi saú Bessi, Daci, Goși, și Sciși, cari locuea dincóce de Dunăre. Lucrările lui in biserică sunt descrise cu de amăruntulă de cătră Antonie Pagi, (397. Carminilo lui Paulin) care intre alte lucrări pune și aceea că pe la a. 326. Nichita aú făcută 4 biserici. In una se servea in limba Greacă, in alta serveaú Vessii saú Bessii in limba lor națională, in atriea Arienii, éru in apatra se afu-

risea duhurile răle. *) Bossii locueaă in Bessarabia de astăzi și, dupre presupunerile istoricilor nu erau de cătă oramurâ a goșilor. Dimitrie Fotino și Petru Major, in istoriile loră citeaă și versurile sf. Paulin, episcopul de *Nolla*, prin care acesta căntă predicarea evangheliei intre barbari de episcopulă Nichita, Ghena-die in catalogulă scriitorilor bisericești ăice că, Nichita, aă scris 7 chărși mici privitoare la regulele botezului. Faptele lui cele bune flă facurâ ași numeratū in rândulă Sfințilorū. Biserica de apus, dupre mărturia lui Lequien serbeaă zio lui la 7 Ianuarie, după calendariulă Grigorian. Marterologiulă latin la ăioa aratată ăice : Sfantulă Nichita fu episcopū in Dacia. și inblândi poporele de acolo, prin predicarea evangheliei. Biserica Orientală si serbeaă ăioa la 15 septembrie. In descrierea vieței lui se ăice că, el saă născutū in Dacia Trăiană dintrofamilie insemnată și că, aă fostū educatū de episcopul Gotū *Ufila*. De aice noi videm că pe atunci biserica gotă și Dacă erau una. Sântulă Nichita, luă cununa martirică de la *Atalaricū*, regele goșilor, care se facū persecutorulă creștinilor, pentru că aceștia agiutară in contrăi pe frate seū *Fridiger*.

2) *Diogenian*, Acesta e celū mai de pe urmă din episcopii Romansiani, despre care ne amintește istoria. Despre el nu scim nimicū mai mult, de cătă că aă asistat la sinodul din Efes, și acolo saă subscris : *Deogenian episcop Romansianeī Dace*.

*) Demitrie Fotino : Istoria Daciei vechi pe limba greacă Viene 1818, t. 1 pag 175.

IV *Episcopii din Aquae sau Mehadia.*

Oraşul Aquae său Aquilium, care există şi până astăzi în Banat sub nume de Mehadia, era cunoscut în vechime precum şi în timpul de faţă, prin apele sale calde, de unde îşi câpătă numele de Aquae sau Ape. Din episcopii ce său avut reşedinţa în acest oraş nu cunoaştem, de cât pe *Vitalie*, care a asistat la sinodul din Sardia, şi său sub scrisu : *Vitalie din Dacia riverană din Aquae*, şi care vieţui pe la 358. Iară cum că a mai fost episcop în acest oraş, ne putem convinge din edictul amintit a lui Iustinian, în care anume se aminteşte despre episcopii din Aquae şi care se supune Iurisdicţiei Arhiepiscopului din Prima Iustiniană, luându-o de sub Iurisdicţia episcopului de Messenvria.

V. *Episcopii de Sigidum*

Acest oraş există până în timpul de faţă şi se afla în Transilvania lângă râul Tissa. După mărturia lui Lequien, locuitorii acestui oraş îl numesc Zinderim, în onoarea sfântului Andrei, în numele căruia ar fi fost fundat acest oraş. Martirologiul Bis. Apusene la ziua de 13 Ianuarie, arată doi martiri, cari ar fi pătimit în acest oraş. Dintre episcopii din Sigidum, noi nu cunoaştem, de cât pe unul Ursachie, care ni se face cunoscut prin participarea sa în arianism. El a participat la Sinodul ţinut la Tiră în

(1) Vezi vieţele Sfinţilor 15. Septemvrie.

an. 335, și la celălalt din Sardis, unde fu condamnat pentru rălele cuvinte ce le-a rostit în contra lui *Alanasie* episcopul *Aleksandriei*. De aici el a fost trimis în Roma pentru a se îndrepta; era ce să întâmplat cu el mai departe nu se știe. (*)

Insemnare. Afară de polițiile arătate, a mai fost și altele în Dacia Traiană care și-au avut episcopii lor. Așa la Sinodul din Sardis vedem pe un episcop *Calvus*, care se subscrie: *Calvus din Dacia Ripensă din Orașul Casto-Martiră*. În genere pe toți acei episcopi, cari s-au scris la vreun sinod sub nume de Dacia Ripensă, trebuie să-i considerăm ca episcopi ai Daciei Traiane, s-au mai bine de episcopi, cari își au eparhiile lor dincă de Dunărea. Pe aceasta putem conta cu atâta mai mult, într-o cât și *Vitalis*, Episcopul *Aquae*, la Sinodul din Sardis, se numește: Episcopul Daciei Ripensă, dar cine nu știe că Orașul *Aquae* sau *Aquilium* se află situat dincă de Dunărea, în Dacia Traiană? Pe lângă acestea mai adăugim că, celălalt episcop care guvernă Bis. Dacă, își avea reședința în *Sirmium*; Iată dar și un alt oraș, care și-a avut episcopi în Dacia Traiană.

NB. Petru Major și Șincai amintesc de mai multe poliții din Dacia care și-au avut episcopii lor. Aceste sunt: *Tomis*, *Novela*, *Dorostor*, *Nacsu*, *Odissus*, *Nicopolu*, *Mesenria*, *Abritul*, *Apioria*, *Commes*, *Ohrida*, etc.

§ 4. Soarta creștinătății în Dacia în timpul barbarilor.

1. Sub stăpânirea Goților sau a Sciților.

(*) Le Quien: *Oriens christianus* t. 11, pag. 313.



Sub nume de Dacia Scită, scriitorii vechi greci numescū țerile de dincóce și de dincolo de Dunărea de lângă Marea Neagră; De unde 'i și numirea episcopilorū acestei părți de episcopi sciți, cu reședința in orașulū Tomii, astăzi Babadaï. Dintre episcopi de atunci cunóștem mai cu samă: 1 pe *Bretonie*, contemporan cu imperatorulū *Valentū*, care pentru Ortodoxesia lui fu trimis in essil, inse pentru liniștirea poporului fu readus inapoi. (*) *Theodoritū* descrie in amărunțimi însușirile lui *Bretonie* și surgunia lui din urmă in timpulū expediției lui *Valent* contra Goșilorū prin Sciția. (**) — Martirologiulū bisericei apusene, la 25 Ianuarie conține urmátóarele: „Sf. *Bretonie*, episcopul orașului *Tomii* din sciția, care, se distingui prin o vieată sfântă și prin delulū cătră credinșă, viețui in timpulū lui *Valent*, și fu aspru apărători al ortodoxiei, contra Arienilorū.

2 *Gerontie*, care urmă curândū după *Bretonie* și asistă la sinodulū întâiū ecumenicū de *Constantinopol* unde se subscrisă: *Gerontie din Tomii*. *Theodosie* cel mare in ordonanța sa cătră prefectul din *Asia* îl numește *Terenție*. (Sincał 381.)

3. *Theotim*, contemporanulū sf. *Ión gură de aurū*. *Sozomen* ȓice: că, „cătū aū guvernatū sf. *Ión gură de aur* biserica *Constantinopolitană*, pe atâta aū guvernatū și *Theotim* biserica *Scită* in *Tomii*. El fu un barbatū atât de iscusit in *Filosofie* și in faptele bune, in cât, Hunii locuitori lângă *Dunarea* ila numeșū *D-zeū Roman*. *Ieronim* ila pune in numerulū scriitorilor bi-

(*) *Sozomenus* lib. 6 cap. 21

(**) *Theodoretus*. lib, 4 cap 35.

acti de
Lion
Lion
p. 225

sericești, dicând că el a scris un tratat despre retorică și dialoguri.

Teotim fu pus în numărul sfinților (*).

4. Thimotheiū, care succedă lui Teotim, și assistă la sinodul din efesū, unde se subscrisă; Thimotheiū episcopul Provinciiei sciția din orașul Tomii. (urmează un Ión Șincai 448),

5. *Alessandru*, care assistă la sinodul din Constantinopole, adunat în contra lui Eutihie și la sinodul din Halchidon, și la ambe sinódele se subscrisă: *Alessandru* din Tomii, episcopu provinției sciția.

6. Theotim II pe la 460. Pe acesta la înștiințatū Imperatorul Leon, despre uciderea lui Proterie *Alessandreanul*, precum se vede din răspunsul său către Imperatorū. (Șincai 458)

7. Paternie (pe la 519), care avu ase lupta mult pentru disrădăcinarea eresului lui Nestorie, ce străbăturâ între monahii din sciția. (**). Șincai 518.

8. *Valentinian*, căruia papa Vigilie ia scris o epistolă carea a fost cetită în sinodul al 5 Ecumenicū (***) . Șincai 549.

II Sub stăpânirea Goșilor.

Goșii occupară Dacia pe la 274. Incă în timpul Imperațiilor Galianū și Valerianū; îi năvăliră asupra provinciilor Imperialui Romanū și făcură mai mulți

(*) În Martirologio romano die 20.

(**) Științi mai amănunte despre această întâmplare, precum și despre biserică sciță în genere, se pot găsi, în epistola lui German, episcopulă capuei către Papa Hormidū, și în epistolele papale. Fleur. Hist. Ecles, t. VII. §. §. 48 și 49.

(***) Le Quien. t. I. pag. 1213-1216.

prisonierii, în numărul căroră luară și cați-va preuți creștini, carii făcură pe Goți prizonieri religiei lui Christos. (Sinca 319. M.Const. învinse pe Goți). De atunci creștinătatea creșcu la Goți ast-feliu în căt, în timpul lui Constantin cel Mare, la sinodul din Niceea și avură episcopul lor Theofilu. (366. 369. 370) Cu toate aceste, mulți încă dintre goți, au rămas păgâni, ceea ce ne dovedește lupta dintre doi frați, și anume: dintre Atalaric, care rădică și o persecuție contra creștinilor și dintre Fridigern. Cel dintâiu era Șeful Goților păgâni, érá cel de al doilea șeful goților creștini, care ca se scape de persecuțiile fratelui său, trecu Dunărea de ceia parte cu totă órda-sa. (pela 374). Inse aice din respectu cătră Imp. Valentu, care îi dădu ajutoriu contra fratelui-său, priimi arienismul, pe care apoi îl trădă și poporului său. Spre acésta ajuta mult și acea inprejurare că, cel dintâiu Episcopu al Goților Ulfila, care la sinodul (Epis. Eudocsie și Acachie.) din Niceea sub-scrisse mărturisirea de credinția Orthodoxe, și din indemnul aceluiași Imperatoru priimi Arienismul, și prin zelul său lă întări definitiv între goții de dincolo de Dunăre. Inse nu toți Goții au priimitu arienismul, duple cumu ne mărturisește sântul Vasilie și S. Iónu gură de Auru, care inscrierile sale aminteste cum că au hirotonisit mai mulți episcopi pentru goți, érá în una din elle, chiar laudă pe goți pentru statornicia lor în ortodoxie. Theodoritu ne spune cum că sântul Iónu gură De Auru adusse pe goți de la arienism la orthodoxie, ér Procopie ne arată cum că îi ar fi cerut și de la Imperatorul Iustinian un

episcopu Orthodoxu. De aici inchiem 1). Ca până in timpul lui Iustinianu, dacă nu toți, celu puțin parte din goți au trăit in Dacia, și că prin urmare pînă in acelū timpū, ii facū parte din biserica Dacă; 2). Că biserica Gotă au fost supusse juris-dicției Patriarchului de Constantinopolū.

După ce am văduțu inceputulū creștinătăței la goți, se vedem a cum și persónele cele mai insemnate din biserica gotă. Aceste fețe după mărturia lui Lequien, fură următórite :

1). Theofilu, despre care să amintește in viața Sântului Nichita cum că ar fi fostu educătóriu a acestuia. Filostorghie 'lū numește Ulfila și celū întâiu Episcopu alū Goților pusū in timpulū lui Constantinū celū Mare (pe la 323). Mai departe Filostorghie dice că, elū au fostu hirotonit de Eusevie de Nicomidia și că, elū au aflat literile Gote și au tradusū Biblia in limba Gotă, afară de cărțile Imperatorilorū, unde se descriu mai multe resbele, pentru că, Ulfila voia a desrădăcina din Goți spiritulū resbelicū. Acestū Episcopu asistă la sinodulū din Niceea (*).

2). Selinaiu, care succedă lui Theofilu (an. 384) și profesă arienismulū ca și ellū, despre acesta mărturisescū Socratu (**), și Sozomenū (***) .

3). Unilaui, pusū episcopu goților de căiră sântulū Ión gură DeAuru, prin urmare cu acesta se mântó arienismulū dintre goții de la Dunăre. Despre elū

(*) Philostorgius Lib. 11 cap. 5 Trebus știut că Philostorgie era arianu.

(**) Socrates Lib. 5 cap. 23.

(***) Sozomenus Lib 7 cap. 25.

serie pe largă S. Ión gură De aură in scrisoré a patru spre dece *) câtră văduva Olimpiada.

Procopie mai amintește despre ună Episcopău al Goților, pe care aceștia laă cerută din Constantino-pole, in timpulă lui Justiniană, inse nuă spune numele **)

Trebue inse a observa că goții de care amintește Procopie, nu erau de cât niște rămășiți a goților, căei in timpulă lui Justiniană; Ostrogoții 'și aveau regatulă loră in Italia, éru Vist-goții in Spania.

III Sub stăpânirea Huniloră.

Hunii ocupară Dacia pe la 374, și despre îi știm că prin indelunga lor viețuire inpreună cu coloniile romane, atăta se familiarizasă cu ele, incăt nu numai nobiliă, ci și poporulă simplu ințelegea și vorbea limba romană, pe care îi o numeauă auzonă, adică Italiană. ***) Din acésta se pôte inchie că Hunii, nu numai că nu aă persecutat pe creștiniă din Dacia, ci din contra aă trăitū cu îi fôrte amical, până la primirea creștinătă-țel, carea urmă prin timpurile lui Justiniană, după cum mărturisescă letopiseșile vechi. ****) Zonara spune că, Turcii (ast-feliū numescă Grecii pe Huni, și in urmă pe Magiari) luați prisionieri in timpulă inperatorului Ma-

*) S. Ión Chrisostom Opera, Lit. 4. pag. 685.

**) Procopius Lib. 4. de bello gothico cap. 4.

***) Petru Major Istoc. inceputului romanilor in Dacia cap. 4. § 2. pag. 51. Priscusă, Ambasadorulă greciei câtră Atila, marturisește că la masa acestui mare capitană, Svitariul vorbi in limba auzonă. Iară *Ostrocot-sius*, in partea I. a Orig. Hungar. csp. 4. dice că. per Ausoniarum linguam intelligo valachicam guasi corruptam latinam.

****) Anastasius biblioticarius.

vrihie (599), avéu deasupra sprincenilor semnulă crucii, pe care îl purtaă, după cum îi aă mărturisitū singurī, după invitarea unui creștin, cariī eaă incredințatū că, dacā vor purta in față acestū semnū, nu vor muri de fōme. In timpul imperatorului Eraclie veni in constantinopol (pe la 619), regele Hunilor cu svitasa și se botezā, primindū titlulū de Patriciū roman. *) După esemplulū seū se botezarā mai mulți Huni; nu se știe inse cine fu episcopul lor saă cine aă stăruițū pentru predicarea religiei creștine la Huni.

IV. Sub stăpânirea Gepișilor și a Vandalilor.

Dupā ducerea goșilorū din Dacia, această țeară fu ocupatā de Gepiși și Vandalī, din care cești din urmā lāsārā urme de mari boșturārī. Aă priimit aceste popōrā creștinātatea in Dacia saă nu, nu se știe, se știe numai că, arātānduse in Spania și Africa cē mai mare parte din îi profesāū religia Arianā **).

V Sub stăpânirea Herulilor și a Avarilor.

1) Heruliī venirā in țerele dunārene pe la finitulū seculului al V, și pentru a nu fi supārati de alți barbari, se dādurā sub ocrotirea imperatorului Anastasie, și dreptū semnū de amicitie, primirā creștinātate.

2) Avarii ocupurā loculū Goșilorā in Dacia pe la jumātatea seculului al VI și primirā creștinātatea sub regele lorū *Tudum*, in seculul VIII.

(*) Nichiphor in script. Hist. Byzant. cap. VII. VIII. pag. 8.

(**) Procopius in Hist. belli. Vandaq. Libr. 10.

VI *Sub stăpânirea Magiarilor saŃ a Ungurilor, a Peceneghilor și a Cumanilor.*

1) Magiarii saŃ ungurii, ocupară Dacia pe la finele secolului IX. Așezînduse a ce și prîimindŃ creștinismul, îi făcură parte din biserica orientală, unde participaŃ și românii cu cari îi se confundară saŃ se amestecă. Insa creștinarea Ungurilor este in discuție : scriitorii răsăriteni și protestanți dovedescŃ că îi saŃ botezat după ritul oriental. Opinia din urmă se pare a fi mai adevărată, pentru că, până la unirea lor cu biserica latină, Românii din Transilvania și din principatele Dunărene, trăiră cu îi amicalminte. Această unire o efectuă Sf. Ștefan, care la început era bunŃ cu românii, éru după unire persecutoriŃ. Engel đice că Valachii, cari se țineaŃ de ritul OrientalŃ, erau persecutați ca și păgani (*). Ast-feliŃ fu spiritulŃ secolului ; un principe pentru a și capata óre care scopuri politice era nevoit a și schimba ritulŃ din preună cu supușii seŃ.

2) Peceneghii. Aceștia ocupară Nord-ostul Daciei pe la începutul secolului X, și sunt cunoscuți mai multŃ prin faptele lor militare, de căt prin cele creștine. Despre creștinarea lor avem o singură mărturie (1050) a scriitorului Zonara, care amintindŃ de dânsii đice : „Peceneghii suntŃ o seminție Scită ; îi locuescŃ pe ambe părțile Dunărei, și aŃ prîimit botezulŃ la Constantinopol in timpulŃ imperatorului Constantin MonomahulŃ (1042) sub conducerea princepelui lorŃ CvegenŃ.“ (**)

*) Engel. in Apendice de origine valachorum § 9.

**) Zonaras t. II Lib. 17 pag 203.

3. Cumanii Aceștia ocupară Dacia după Peceneghii pe la finele secolului al XI. Fleury *) aduce o scrisoare a Arhiepiscopului din strigon către papa Grigorie, prin care îl roagă să da voie să treacă la vecinii săi Cumanii, pentru să boteza și să organizeze biserica. Tot o dată cere de la papa să dea și numele de *Legat Apostolic*, sub cuvânt că acest nume ar avea mare influență asupra acestui popor. Papa Grigorie IX îi răspunde la această scrisoare prin bula din 1227, prin carea îi acordă toate cerințele. Din acesta și din alți scriitori aflăm cum că papa Grigorie a pus și episcop la Cumanii pe unul Theodoric. (Sincai 1122).

NB. Petru Major și Cogălniceanu dovedesc că Peceneghii și Cumanii sunt același popor, care în urmă la istorici se arată cu numele de Valahi și Moldoveni. Dacă aceasta e adevărat, apoi atunci amintita aci creștinare a acestor două popoare, n'au fost decât o încercare a apusului de să convertească la biserică sa sau la rebotezare. În cât privește selbătăciunea ce se însușește de istorici acestor două popoare, apoi ea n'au fost de cât productul locului unde locneau ei. Țera lor n'au fost de cât porțile prin care au trecut diferite popoare barbare de la care firește au urmat să se imprumute și să ia obiceiurile care moravuri barbare și selbatice.

§ 5. *Biserica română era ea sub Jurisdicția patriarhului de Constantinopol sau a celui de Roma?*

Putem dice că, la început ea a fost supusă

*) Fleur. Hist. eccl. t. 19 Lib. 79. § 35 pag. 778.

și unuea și altuea. Fiindă că Apostolul Andreiū aū fostū cellū întâiū predicatorū in Dacia, apoi ea tre-buea să se țină de biserica Bisantină, înființată iarăși de Apostolul Andreiū, însă cu aducerea creștinilor in Daciū din preună cu coloniile romane, această țēră se legă cu Roma, Climent Episcopul Romei exilatū fiindū din Roma in Hersonū fu celū întâiū episcop al țerelorū de dincóce de Dunăre până in Marea Neagră și Herson, și după dânsul Papii *Evarest și Alesandru* cari ingrijiră mult de prosperitatea creștinilor din Dacia *) Sórta Daciei inse e strâns legată cu sórta Iliriei Orientale, din care ea tot deauna aū făcut parte. Se vedemū deci cui aū fostū supusă Diecesa Iliriei Orientale ?

Capitala a tótei Ilirii aū fostū d'intr'untâiū *Sirmium*, care se afla la confiniile Daciei, și a Panoniei ; érá in urmă *Thesalonicul*, care aū rămas ca Capitală a tótei Ilirii până in timpul lui Justinian. Așa dar Episcopii din Iliria erau suppuși Arhiepiscopului din Thesalonicū, érá acesta era supus papei. **) Această stare de lucruri continuă până la sinodul din Chalchidonū, unde prin canonul 28, tótă Thracia, adică, tóte țerile dela Constantinopol până la Dunăre și din-coace de dunăre, se dădură Episcopului de Constantinopol. Tot prin acel canon se supun Patriarhului de Constantinopol tóte bisericile din țerele barbare. ***) Patriarhii de Constantinopol datorescū această înalțare a lor, rădicărei Constantinopolului la rangū de capitală a Orien-

*) Georgie Sculosea Istor. Univer. t, I inceputul creștinataței in Dacia.

**) Le Quien : Oriens christianus. t. I. pag. 4. 5. 6. etc. până la 14 incl.

**) Ibidem. t. I. c. b. pag 28, 38

tului, Acestui Patriarhă se supuse și Archiepiscopul de Thesalonică. Inse disputa despre autoritatea Iliriei urmă, și după sinodul din Chalchidonă între Roma și Constantinopol. *) Iustinian curmă această dispută, supuind Iliria Archiepiscopului de Ohrida, patria sa, și făcându-l *autochefal*, cu toate că scrisă papei că, aș ordonat acestui Archiepiscop de a primi sfaturi și lămuriri dela biserica Romei. **) Lucrurile inse luară altă față cândă Dacia fu ocupată de barbari: ea se despărți cu totul de Roma.

Impărțirea imperiului roman în imperiul de Orientă și de Occident, despărți și pe coloniștii romani de Roma, pentru că îi intrără în celulă dintăi.

De și prin impărțirea imperiului roman, de cătră Constantin, totă Iliria aparținea apusului, totuși în timpul lui Arcadie Iliria-Orientală intră în imperiul Oriental. ***) Papa nu întârzie ași arăta pretențiile asupra acestei părți a Iliriei, unde în adevără erau mai mulți preuți catolici; ****) inse și Patriarhul de Constantinopol avea drepturi ași cere ore care părți din acestă provincie cari deși după impărțirea civilă aparținău imperiului de Occident, inse după impărțirea Eparhială aparținău lui, fiind că avea biserica, Scită, Gotă și Dacă, care erau intemeete de biserica Orientală. Am văduț mai sus, cătă ostenelă ș'aș dat chiar Sf. Iónă Gură de Aură despre bisericile Dunărene. — Luând în considerație toate cele până aci dișe, și considerând și creștinarea bar-

*) Ibidem. t. I. c. 7. pag. 38, 59.

**) Le Quien Oriens cristianus. t. II. pag. 20. 21.

***) Iacov godofred

****) viața Sf. Amvrosie.

harilor, cari aŭ ocupat țerile de lângă Dunărea, c undreptul putem dice că, aceste țeri aparțin Eparhiei Patriarhului de Constantinopol, ca una ce ea aŭ lăŭit în aceste locuri cuvântul Evangheliei.

Pe lângă acestea guvernul nu perdea nimicŭ din acēsta, pentru că, în tot imperiul era numai o singură biserică, inse sub stăpânirea a doi Ierarhi. Pentru imperatori era mai interesant modul religiei locuitorilor, de câtŭ eparhia de care ii-se țineaŭ. Inse aceea ce era în folosul bisericiei și a guvernului, nu conrespundea cu privirile unor particulari. Papa, prin mijlocirea lui Onorie, ceru, dela imperatul Theodosie cel tânăr, săi dea Illiria sub jurisdicție. Acesta io și dă, inse papa nu putu conserva de cât la Sinodul din Chalchidonŭ, care o luă. În urmă papii ne mulțamiți prin aceea, căși aveaŭ în Illiria un loco-țiitoriu și anume pe Arhiepiscopul de Thesalonicŭ, care se dispărțise de Patriarhul de Constantinopol, precum nici de dreptul ce le dădu Iustinian de a participa în chestiile ce priivēu unitatea credinței, se sirguiră din ce în ce mai mult ași lăși autoritatea lor asupra acestei țeri, și în fine isbutiră ași întări pe lung timp autoritatea lor asupra Panoniei. O înprejurare însă, schimbă lucrurile: poporale barbare, parcă'nadins pentru amicșura ambiția papilor, alergaŭ mai întâiŭ a priimi botețul dela biserică Orientală, ceea ce-și întări autoritatea aceștia asupra tuturor țerilor dunărene. Această luptă se începu din nou, mai în urmă, între papi și Patriarhii de Constantinopol; (*) cu toate acestea, autoritatea bisericiei de Orient, rămase tare și ne clintită în aceste țeri, din

*) Despre acēstă luptă vom vorbi în tratatul despre Biserica Bulgaro-Română.

cauđă cã, disvoltarea acestei autoritãți fu cu totul distinctã de cea a apusului. La apus, autoritatea bisericescã se socotea ca un jug asupra creștinilor și mai cu samã a regilor, atunci cândũ, la Orient, ea se socotea și chiar era un puternic sprijin și tãrie a Guvernului. Aceastã imprejurare și atrassã pe șefii popórilor barbare a veni la Constantinopol pentru priimirea boteđului; cãci, pe deoparte, îi cãpãtau un cler, prin care deveneu mai tari și mai uniți cu poporullor, iar pe de altã parte, îi cãpãtau în imperatorul de Orient un ocrotitoriũ, care putea se'i apere saũ sele de ajutoriũ contra altor barbari; Afarã de aceea, biserica Orientalã avu și acel avantajũ, de a se lãți și întãri între popórale barbare, cã fu mult mai cedatóre, de cãt cea apusanã în priivirea Limbei; așa ea invoi și chiar inlesni pe mai multe popórá pentru a'și putea face servirea D-zeeascã în limba lor naționalã. Mijlocul acesta, fu încã mai atrãgatoriũ de cãt cel întiũ. *)

La apus, bãrbarii nu gãsẽu nici una din aceste inlesniri. Mai intãiũ cã acolo nu era o putere civilã, regalã saũ imperialã, care ar fi putut se'i apere saũ se'i ajute contra altor barbari, nici nu avẽu libertatea de a face servirea de D-zeũ în limba lor naționalã. Ce'i dreptul cã papii, prin stãruințele lor, restatornicirã demnitatea imperialã la apus, mai intãiũ în persóna regilorũ frãnci, pe urmã a imperatorilorũ Germani, inse scopul acestei restatorniciri aũ fost:

înălțarea autorității papale și supunerea diferitelor poporâ acestei autorități. De aceea vedem că fie care imperator apusan, iar în urmă, după essemplul lor, și fie care rege, se silea asupune autorității papale diferite poporâ, care delu agiunsă până acolo, încâtă supuneau bisericei apusene nu numai pe păgâni, ci și pe creștinii Orientali, rebotezându-i prin missioneri papali. Regii de Germania și de Ungaria, după ce învrăjbeu diferiții principii mici între sine, le făgăduiau ajutoriū numai sub condiția botezului, ca și cum acia n'ar fi fost botezați; inse așa era politica timpului, de a priimi botezul acelei biserice, de la care se spera vre un ajutoriū. Principii români, influințați când de apusenii, când de orientali, după Sinodul din Florența, rămaseră lipiți de biserica orientală.

N3. Principii români, deveniră în urmă apărătorii creștinătăței în contra Mahometismului. Ștefan cel Mare, al Moldovei, avu onóre de a fi numit apărătorul creștinătăței, și papa facu mai multe Tedeumuri în onórea victorii lor purtate de el asupra Mahometanilor *) Ión Alexandru cel Bun și *Vasilie Lupu*, fură salutați de patriarhi ca apărători ai Ortodoxiei **).

(*) Nectarii Patriarchae Hierosolamitini refutatio contra imperium Papae. London 1702. Epistola Patriarchae advoevodam Moldaviae.

(**) Goșii saū Germanii, Slavii seaū Rușii, Coptii, Avarii, Armenii și chiar Români datorescū bisericeii de orientū inceputul literaturii lor. Description du Second tableau de l'histoire Moldave representant Etienne le Grand au moment ou il prononce son testament politique pag 2,

PARTEA II.

Istoria Bisericeii Bulgaro-Romane

§ 1. *Idei Preliminare.*

Ingenere, toți românii de dincóce de Dunare, despre cari vom vorbi in această parte, sunt rămășițe a vechilor colonii romane, *) strămutate aice parte din Dacia de către imperatorul Aurelian, iară parte, triimese dea dreptulú din Italia, pentru impoporarea Illiricului si a Missiei. Slavonii, carií aú venit asupra imperiului roman, pe la inceputulú seculului VI, aú găsitú in Missia de la dunarea Colonií romane. Despre aceasta avem de marturi pe Constantinú Porfiroghenitul și pe Tuberon **), care dice: „Este adevărat că, mai
„nainte de intrarea Slavilor in Illiria, nu numai Dal-
„mații ei și toți illirienii, vorbėu limba Latină, pentru
„că totú Illiricul era poporat cu colonií romane. Se-
„mințiile Slave intrară in Illiria in seculul VI după
„Chr: Locuitorii de acolo, precum se intâmplă de
„ordinariú, împreună cu suppunerea, primiră cu tim-
„pul și limba invingătorilor. Și așa cea mai mare par-
„te din romanii din Iliria, primiră numele de Slavoni.“

(*) Nu înțelegem in acestú articol pe românii de astăzi de dincóce de Dunăre, ei pe acei de dincolo, carií sunt cunoscuți sub nume de Morlahi, Mavrovlahi, cușovlahi și Țințari, de la deasa intrebuițare a literei ci-rile ț.

(**) Comentarii despre timpul seú cart. I. §. I.

De aici se p^ote inchia că Apostolul Pavel și discipulul său Andronică cari au predicat^u în aceste țeri, au botezat și învățat nu pe națiile slavone, ci pe coloniștii romani.

Așa dar, Bulgarii cuceriră țerile de lângă Dunarea, și, coloniștii romani, cari erau de mult timp acolo, fură nevoiți ase uni cu ii. Națiile slavone, nume^u pe Italieni în genere Volohi sau Vlahi; același nume îl căpătară și coloniștii romani de la Dunare, ca unii ce erau de aceeași origină și vorb^eu aceeași limbă ca și Italienii.

Românii sau Volohii, cari locu^eu pe ambe părțile Dunărei, formară regate deosebite dinc^oce și dincolo de Dunarea. Cei de dincolo cunoscuți la început sub nume de Misi, iar în urmă sub simplul nume de Valahi, se uniră cu Bulgarii și formară un singur regat. Nichita Huniad, în istoria lui Isaac^u Anghel^u cap. I. ȕice că „cei ce dini^oră erau cunoscuți sub numele de Misi, astă^zi se numesc^u Valahi.“

Valahii din Misia au priimit creștinătatea încă din timpurile Apostolilor, precum am ve^ut în tratatul despre introducerea creștinătății în Dacia; și cu mult mai înainte de priimirea creștinătății de cătră Slavoni, ii 'și av^eu biserica lor, carea de și strămtorală de cătră învaziile barbarilor, totuși fu puternic^u apărată de cătră imperatori^u născuți în ea, mai cu s^emă de Iustinian^u. Valahii 'și conservară biserica creștină și după unirea lor cu Bulgarii păgâni, până la primirea creștinătății de cătră aceștia, și aceasta urmă din două cauze, întâi^u, din respectul ce fie care seminție barbară

arăta câtră templuri și cler, iar al doilea, din cauză că Românii erau destul de numeroși, așa încât Bulgarii au trebuit să se primească în funcțiile statului, iar în urmă și compuseră cu ei un singur stat, sub nume de regatul Bulgaro-Român.

Adevărul din urmă ni-l dovedesc mai mulți istorici, *) din scrierile cărora urmează, nu numai că Românii au locuit și au avut biserici creștine dincolo de Dunărea, dar că, chiar restatornicitorii regatului Bulgaro-Român *Petru* și *Asan*, precum și fratele lor *Ioan*, au fost români, deși unii dintre istorici, iar mai cu samă *Patavi*, greșit în ideea lui, confundă pe Bulgarii cu Valachii, dîcînd că n'ar fi de cît unul și același popor.

Din aceste videm că și fondarea regatului Bulgaro-român cu dreptu cuvîntu se pôte atribui unor cauze religioase.

§. 2. *Starea creștinătății în Misia până la creștinarea Bulgarilor.*

Dacia de peste dunărea sa Misia dădu Romei și Constantinopolului mai mulți bavi imperatori, cari îngrijiră cu deosebire despre apărarea aceștei țeri. **) Prin petrecerea lui Constans în Dacia, timpu mai de dece ani, creștinii de ambele părți a Dunărei, fură apărați de barbari. Iar Iustinian născut în Misia, distingui patria sa prin deosebite privilegii, între altele, el făcu Aulochefal pe Archiepiscopul Primei-Iustiniane și îi supussă toate episcopiile Daciei și a Misiei. Fără

*) Engel *Honiade*, *Halcocondila*, Luti, A.

**) Mihail Cogalniceanu *Histoire de la Moldavie et de la Valachie* Berlin 1837

indoeală că, popóarele barbare, care năvăliră în aceste locuri, strâmtoriră mult pe creștini, inse acésta urmă numai până la creștinarea lor, și fiindă că bulgarii aũ fostă cei mai de pe urmă cariĩ imbrătoșară creștinismulă, apoi iĩ sunt aceĩ ce aũ apasat mai multă pe creștinii din Misia, și această apăsare aũ mersă crescând, potrivit treptateĩ căderi a puterei imperiului de Constantinopol. Cu tóte acestea, Românii din Misia își conservară episcopii, și după intrunirea lor cu Bulgarii, deși cu mari greutăți. Acéstă stare de lucruri deveni nesuferită, când in urmarea slăbirei imperiului de orient, Bulgarii deveniră independenți. Atunci se disființeră tóte Arhiepiscopiile și episcopiile Misiei, iar unii cred că chiar și creștinătatea. *) Inșă idee din urmă e pre essagerată, ea ne arată numai că creștinătatea in acele timpuri in Bulgaria, aũ fost fórtă persecutată.

In genere se póte dice că, nici un popor nu era așa tare dedat religiei păgâne ca Bulgarii, și de acee nici un popor nu primi creștinătatea așa de greũ ca ei. (Sineai 820) Persecuția cea mai teribilă aũ urmat in timpul regeloră bulgari *Martagan* (820) și *Mihail* (865.) Sub acești regi, creștinii din Bulgaria nu numai că nu'și aveaũ episcopii lor, dar încă eraũ atâta de persecutați, încat singurul lor asil, eraũ pustietățile și munții: Să aibă episcopũ grecũ li era cu neputințe, din caudă că, intre bulgari și greci era rebel ne contentit, și prin urmare tóte relațiile eraũ intrerupte. Această inprejurare, ne voi pe Românii sau Valahii, lo-

*) Le Quien, Oriens Christianus t, II, pag 283,

cuitoři creștini din Bulgaria, a se strâmuta în țerile megieșe cu imperiul de Orient ca se pôtă ave relații, macar pe furiși cu creștinii, și să'și procure de la îi învățători. De aci de sigur resultă că, Români de peste Dunârea se vâdă și până astăzi respândiți mai mult prin Thesalia, Macedonia, Albania și Epir. Iată altă cauză religioasă a imprăștiera lor pe acolo, unde viețuesc până astăzi.

§. 3. Căile providenței în creștinarea Bulgarilor.

Nenorocirile ce sufărū particularii, iar une-orși și popóre întregi, sunt adese alesse de prevedența devină pentru agiungerea bunurilor sale scopuri. În timpul resbelelor dintre Greci și Bulgari, cei dintâi luară prisioneră pe sora regelui Bulgarilor, Bogor, care fu dusă în Constantinopol și acolo educată în religia creștină. De asemenea Bulgarii luară prisionier pe cucernicul monah *Theodosie*, care în timpul petrecerii sale între Bulgari nu incetă de ai infrunta ca idolatri și ai incia în învățatura creștină. Ținândușă resbelul și schimbândușă prisionierii, sora regelui se întorsă în patrie și nu incetă a sfătui pe frateseul *Bogor*, ca se primească religia creștină, indemnându tot odată a o primi din mânele patriarhilor de Constantinopol (Chedrin t. II. pag. 424 și 425.) Bogor se improtivi multă timp sfătuirilor surori-sa, dar o împrejurare simplă 'lă făcu a se schimba. El voi a'și zugrăvi o casă ce o avea afară din orașu, pentru care lucru ordonă a aduce din Grecia un zugravu cu numele *Methodie*. Acest zugravu câruia iaū fost ordonat a zugrăvi ceva infiorătoriū, inchipui judecata cea infricoșată, care făcu

aşa de mare senzaţie barbarului rege, în cât curându după aceea, el se creştină. Zugravul Methodie a fost frate cu *Chiril*, luminătorul slavilor *)

Boerii Bulgari, înţelegând de creştinarea regelui, care se numi *Mihael*, revoltâră în contraî poporul, care nu putu fi liniştit, de cât prin minune, eşind regele din biserică unde primissă botezul cu 48 de soci purtând în mână semnul crucii, imprăştie mulţimea de popor ce era adunată acolo şi îi nevoi nu numai a se linişti, ci chiar şi aprimi botezul.**)

După acesta mai toţi Bulgarii primi botezul, afară de o mică parte care şi fu trimissă în esil în locurile muntose şi pustii, dăruite lui *Mihael* de imperatorul de Constantinopol anume pentru esilarea cellor ne supuşii religiei.

Ast feliu providenţa prin un mijloc minunat restatornici în Bulgaria nimicita creştinătate, iar pe Bulgarii cari mai nainte erau atât de îndărătnici în primirea credinţei, îi făcu cei mai zeloşi creştini.

§. 4. *Misionerii apusenii în Bulgaria şi înfiinţarea Bisericei. Bulgaro-Române.*

Papii de Roma, fiind scutiţi de puterea civilă şi prin urmare mai ne mărginiţi în lucrările lor, aveu şi mijloce mai multe de a trimite misioneri către diferite popore pentru a lăţi credinţa creştină.

Bulgarii abia se botezasă şi misionerii apusenii îndată şi sosiră pentru a'î atrage în sinul bis: apusen. Papa *Necolaî* primi cu mare mulţămire solii bul-

*) Unii dintre istorici amăgiţi de epitetul *Romeas* ce se da acestui *Methodie*, l' deosebescu de *Methodie* fratele *Chiliri* luminătorul Slavilor de sud.

***) *Fleury Hist, Eccles, t. 12, pag, 189.*

garî și după cerința lor li trimissă de învățători pe episcopii *Formosa* și *Pavel*, căroră li incredință și vro sută de respunsuri la întrebările poporului bulgar, despre diferite obiecte religiose. De aice se vede că bulgarii possedaū deja principiile religiei creștine, mai nainte de vinirea învățătorilor apusenî la îi; Altmin-trelea, cum ar fi pututū îi da atâtea întrebări despre religie dacâ n'ar fi avut idee de ea? Cauza pentru care Bulgarii cerurâ învățetori apusenî, fu dorința lor de a se inpaca cu *Ludovicū*, imperatorul Germaniei, prin mijlocirea cărnea se și făcu acestă solie. *) Acele întrebări fu, despre bolezū, împărtășire, Nuntă, Posturi și alte chestii atătū religiose cât și superstițiose.

§. 5. *Disputa dintre papi și patriarhii greci pen-tru Biserica Bulgaro-Română.*

Episcopii *Formosa* și *Pavel*, trimiși in Bulgaria de papa *Nicolai*, inturnândussâ la Roma, adusseră ves-tea cum câ Biserica Bulgară li saū supusū cu totulū, și tot odată adusseră și pe un predicator *Petru*, trimis de regele Bulgarilor cu daruri și scrisori cătră Papa. In acele scrisori, regele ruga cu tot dinadinsul pe papa ca să'i hirotonisascâ de Arhiepiscop pe Dia-conul *Marin*, saū pre vreunul din cardinalii seî, care inse ar fi aprobat de nația Bulgară. Fiind că *Marin* ocupa funcția de predicatorū in Constantinopol, papa trimissă la bulgari pe un *Silvestru* ca să și'l aleagă de Arhiepiscop. Bulgarii nu'l primirâ pe acesta, i'l trimisseră innapoî și cerurâ pe Episcopul *Formosa*, inse

*) Veși la *Fleury Hist. Eccl*, regulele date de papa Bisericei Bulgaro tom 12, pag: 192,

intârziind papa cu răspunsul, regele trimisă pe *Petru* (cel care a fost și la Roma) la Constantinopol ca să întrebe, cărui biserici aparține biserica Bulgară? *Petru* veni în Constantinopol tocmai când se fini disputa despre *Fotie*.

După ordinul imperatorului se intruni din nou Sinodul dinpreună cu solii papii, pentru a asculta ambasadorii bulgari și ai să satisfacă.

Intrebarea propusă de ambasadorii bulgari, incinsă o dispută în tâiu între ei cu legații popali, iar în urmă între latini și greci, cari ambii 'și aratară pretențiile lor asupra bisericii bulgare. Papii *Adrian* și *Iovan* pretindă bulgaria, pe următoarele temeuri: 1) li dicău că, locul ocupat de bulgari, aparține mai înainte Arhiepiscopului de *Salonic*, care încă din secolul V purta titlu de *Vicarius Romanus*. 2) că, Bulgarii după creștinarea lor, înșii de bună voe se supuseră tronului Român și cerură de la el preuți și Episcopi; și 3) că, Roma a guvernat chiar acea biserică trei ani. Grecii iarăși pretindă biserica bulgară pe următoarele temeuri: 1) li dicău că, Bulgaria, ca parte a Iliricului Oriental, după vechiul drept *Theodosian*, după instituțiile lui *Iustinian* și chiar după poziția sa, geografică aparține orientului *); 2) că *Mihail*, regele Bulgarilor, nu de multă a primit botezul de la greci, 3) că mai înainte de vinirea bulgarilor, în pământul ocupat de ei erau episcopi, care atârnau de Constantinopol, **) și că prin urmare, Bulgaria fu detașată de Constantino-

*) După *Spanheim*, Bulgaria se mărgineă la Nord cu Donul, la Apus cu riul Sava, la sud cu Macedonia și la Ost cu Tracia,

**) Se scie că Arhiepiscopia de *Ohrida*, atârna până la *Iustinian* de Constantinopol.

nopol numai de câtră păgăni, și 4) că biserica Romei
aū mai luat și alte locuri aparținătoare Constantinopolu-
lui, numai pentru că acesta aū fost cedătorii.

Indată ce solii bulgari, carii aū fost față la dis-
puta din Constantinopol despre biserica lor, in știin-
țară pe regele lor Mihail in amărunțimi despre acé-
sta, regele alungă toți preuții Latini din bulgaria și
primi pe cei greci trimiși de Ignatie. Furia poporu-
lui bulgarū câtră latini crescū in urmă in tr'atăta,
incăt legații papali, inturnându-se de la Constantinopol,
trecură cu mare pericol prin Bulgaria.

Așa dar biserica bulgară, de la regele Mihail și
până la Ión (865-1188), aū fost suppusă bisericeii O-
rientale; Ión o suppușe bisericeii de Apus, precumū
vom vide mai jos. Să vedem acum care aū fost per-
sónele mai insemnate bisericești in timpul insemnatū
mai sus, și ce evenimente saū intâmplat in timpul lor
in Bulgaria?

§. 6. *Persónele mai insemnate Bisericești.*

Capitala Bulgariei fu Ohrida, numită in timpul lui
Iustinian Prima Iustiniană. Aci 'și avéu reședința e-
piscopii, carii până in timpul imperatorului Leon filo-
siful (pela 900), erau suppuși Patriarhului de Cons-
tantinopol. Fiind inse, că, in acest timp, puterea Bul-
garilor creștea, iar cé a imperiului de Orient slăbea,
apoi de aceea Patriarhul aū fost nevoit a recunóște
independința episcopului bulgar, precum și titlul de
Patriarh al Bulgarilor. Causa acestei cedări din par-
tea Patriarhului de Constantinopol, fu dublă: pe de o
parte, el voe a atrage pe Bulgari in partei și a ave

in îi un ajutori putinte contra Mahometanilor ; iar pe de altă parte, voia a'i abate de la Apus, care adese li promissă această preferință, numai să se supună bisericei Romane.

1. *Archiepiscopii dependenți de Constantinopol.*

Aceștia fură. 1. Gavriil, care aū fost după ducerea lui Silvestru din bulgaria. Despre acesta ne mărturisesc actele sinodului ținut in Constantinopol, după mórte lui Ignatie, pentru restatornicirea lui Fotie pe scaunul Patriarhal. (Șincal 877.) 2. Georgie, care 'și avu reședința la Belgradū, după cum mărturisește Papa Ión al VIII in a 15 scrisóre a sa adresată lui Mihael regele Bulgarilor. (Șincal 878.) Istoricii nu să invoescū intre sine dacā ambii acești episcopi aū fost denumiți de Methodie, saū numai unul. 3.) Conrad, care se consideră ca al treilea episcop pusū de Methodie. Oare cariī ȕic cum cā acesta ar fi acel episcop Silvestru, care saū trimis de papa in Bulgaria, pe temeiū cā numele Conrad e apusan, inse mai dreptū este a presupune cā, el saū ales de cātră greci, din vechii locuitori ai Bulgariei, cariī erau coloniști italieni și conservarā creștinătatea și sub giugul păgānătătei.

4. Climent, care 'și avu reședința in Tiberiopol, saū *Belita*. Boris saū *Burum* al 19 rege al Bulgariei, dādu acestui episcop guvernarea unei atria parte din regatul sāu. Climent scrisă in limba greacă o carte *despre deșertăciunea dogmelor Manihiesmului și a Paulicianismului*, din care imprejurare se vede cā, petimplu seū acest eres bāntuea Bulgaria. Tot lui i se însușaste și descrierea vieței lui Chiril și *Metheodie* (pe la 916.)

II. Arhiepiscopii independinți.

1. Cel întâiu dintr'a ceștia fu *Damian*, care, după cum se vede din catalogul Arhiepiscopilor biserice bulgare succedă lui *Climent*. In timpul seü, biserica bulgară, din cauzele mai sus espuse, căpătă dreptul a se numi *independentă*, de și încă nu se vede că Arhiepescopiü să nuse mească Patriarhi.

Aceasta s'aü întâmplat in timpul imperatorului Roman (955). *) Reședința acestui episcop era in *Dorostor*. *Simeon* al 2-le rege al Bulgarilor, cerude la Papa, in timpul acestui arhipăstorü, corona regală, promiținduï a primi Unia, inse acésta nu urmă, din cauza patriarhului de Constantinopol, care atrasă pe bulgari de la Unie, dându independință arhiepescopilor lor. Aceștiea atunci se improtiviră cererei regelui prețuindü mai multü religia ortodocsă orientală, decât corona regală, trimisă de Papa.

2. *German*, și după dănsul *Philip*, in timpul cărnea se hotără de reședință a Arhiepescopilor Bulgari Orașul *Ohrida*.

3. *David*, in timpul caruia Bulgaria cădu sub stăpânirea imperatorilor de orient, **) guvernând Bulgaria regele *Vladislavü*. *David* se luptă mult pentru susținerea tronulul Bulgar, inse in zădar, pentru că pe acest tron nu se înălțau acum de cât niște regiuciđi. *Vasilie*, imperatorul de Constantinopol, profită de această impregiurare, cuceri regatul Bulgaro-Romän și 'și căpătă titlul de *Bulgaro-cton* (sau ucigă-

*) *Le Quion*, t, II pag, 291,

**) *Chedrin*, pag, 710.

toriul *Bulgarilor*. *) Aceasta se întâmplă pe la 1019.

4. *Leon I*, pela 1053, care făcu un templu in chipul Sf. Sofii ; de la el ne'aū rămas trei epistole despre *azime* și despre *Postirea Sămbetei* in contra latinilor. Acesta aū fost contimporan împărătesei *Theodora*, femeea imperatorului Constantin Porfirogenitulă. **) (Șincai 1053)

5. *Theodul*, insemnat episcop de împărăteasa *Theodora*, de unde inchiem că, cu căderea Bulgariei sub stăpînirea imperatorilor de orient, perdu din privilegii și Biserica lor, pentru că vedem rânduindusă un episcop in contra dreptulă de independință ce'l căpătasă mai nainte biserica bulgară.

6. *Theofilactū*, născut in Constantinopol, și insemnat archiepiscop in urma lui Ioan III. ***) El este insemnat prin esplicările asupra celor 4 evangheliū, asupra faptelor Apostolilor și a trimerilor Apostolului Pavel. (Șincai 1077) ****)

7. *Ioan IV* descendent din familia Imperatorilor greci. *Dosilheiū*, Patriarchul de Ierusalim i'l numește *Adrian*, adecă cu numele pe care l'aū avut inainte de a inbrătoșa tagma călugăriei, și îi insușește ore care compuneri in contra Latinilor.

8. *Dimitrie*. Din timpurile acestuea, Bulgarii incep a se deosebi de greci, își formă un stat aparte inpedinte și se unescū cu biserica de apus, precum vom vede mai departe.

*) Chedrin, t, II, pag, 557-558,

**) Chedrin pag 792,

***) Zonara cartea XVIII cap 9,

****) Hist Litter pag. 536,

Bulgarii și Români, încetară a mai recunoște pe arhiepiscopul lor din Ohrida și și alese un altul la *Tărnov*. Deși arhiepiscopii de Ohrida continuară a să numi arhiepiscopi ai bulgarilor, totuși acest titlu, nu era de cât onorific, pe care inse îl purtară până la căderea bulgarilor sub stăpânirea turcească. Să vedem acum arhiepiscopii Bulgaro-Români din *Tărnov* unde era și capitala restatornicitului regat Bulgaro-Român. Acastă restatornicire urmă in timpul lui *Petru* și *Asan* pe la 1186, de când se incepe un nou period pentru istoria regatului Bulgaro-Român și care period merge până la ocuparea Bulgariei de Turci. Este de insemnat însă aceea, că, precum restatornicirii, de asemenea și persoanele mai insemnate civile și Ecclesiastice a regatului Bulgaro-Român, au fost Valachi sau Români de peste Dunărea

§ 7. *Istoria regatului Bulgaro-Român de la restatornicire până la ocuparea lui de Turci 1186-1394.*

In acest period de timp biserica Bulgaro-Română se suppusă tronului papal, și câtră acesta fu silită de două cause :

1. *Vasilie* imperatorul de Constantinopol, nimicind regatul Bulgaro-Român, nimici și toate privilegiile locuitorilor acestui regat, așa încât giugul grecu ajunsă a fi ne suferibil. Atunci doi Români *Petru* și *Asan* se resculară contra Grecilor și formară un regat independente, intrunind sub sceptrul lor diferitele popore ce erau in Bulgaria. Luptele ce, din această cauză se incepură între greci și Români, ne voiră pe

acești din urmă a'și cânta un alt Șef religios și îl aflară în Papa.

NB. Lupta aceasta a' fost inverșunată și prin aceea, că, tot atuncea sa' resculat' contra grecilor și Românilor din Tracia, și Macedonia sub conducerea unui *Hrisa* sa' *Krișă*, care era mic de stat. (Isac Angel) De atunce grecii numiră pe Românilor supuși acestuia *Kundovlahi* sa' *Kuțovlahi*.

2. Restatornicitorii regatului Bulgaro-Român, a' fost Românilor. (Șincai 1186) Tot aceștia compune' și persoanele cele mai însemnate din cler. Așa dar ca conșingeni cu Italienii, îi, în împrejurările de față, trebuie' se năzuească mai mult spre Roma de cât spre Constantinopol, care'i apăsa. *)

§. 8. *Biserica Bulgaro-Română dependentă de papi, la urmă supusă Patriarhiei de Constantinopol.*

În timpul ne contenitelor resbele ce a' urmat între greci și Bulgaro-Români, cei din tăi'ă, ocupară Ohrida, capitala acestor din urmă. Cești din urmă voind a'și restatornici regatul își aleseră de capitală *Tarnovul* și nu voiră ca Archiepiscopul lor să fie dependent de cel de Ohrida, nici de cel de Constantinopol, cu care erau intrerupte ori și ce relații. De aci veni că, *Ioan*, fratele restatornicitorilor regatului Bulgaro-Român: Petru și Asan, supusă biserica Episcopului de Roma. Spre acest scop, el trimisă la Roma pe *Vasilie* din *Zagora* cu următoarea cerire: „Rugăm

*) NB. Pentru a vede cum că Petru și Asan, a' fost români, citește pe *Honiadi*, și conșpondința dintre Papa *Innocenție III* cu *Ioan*, regele Bulgaro-Românilor, și frate cu Petru și Asan.

tronul apostolic ane primi in sinul Bisericeî romane.“ Afară de aceea el aŭ cerut ca corona regală se fie întărită pentru fiul seŭ, precum saŭ urmat aceasta și in timpul predecesorilor seî. Aŭ mai cerut ca papa să dee titlu de patriarh lui Vasilie, Arhiepiscopul Bulgariei. Papa Inocentie III, răspunsă regelui Ioan printr'o scrisore și trimisă lui Vasilie Arhiepiscopul de Târnov; mantie, mitră și inel. Afară de aceea, papa trimisă in Bulgaria un legat al seŭ, Cardinalul Leon, ca să ungă la regat pe Ioan, dânduî și insigniile regale: Corona, Sciptrul și stindartul. Cătră aceste mai adauge el și o bulă, despre autoritatea regală și despre primirea bulgaro-Valachilor in sinul Bisericeî Române. Fiind că Bulgaro-Valachii, după obiceiul grecu, la sfințirea de episcopu și prezviteru, nu intrebuintău miro-ungerea, apoi papa ordonă a face aceasta lui Vlasie, Arhiepiscopul Bulgariei, cu care ocașie, scrisă o epistolă acestui arhiepiscop, in careî descrie cu de amănuntul diferitele soiuri de ungeri, adecă: miruirea episcopilor și a prezviterilor după sfințirea lor, miruirea nou botezaților, a bolnavilor, a neputincioșilor, a sf. Vase, a Oltariului și a Bisericilor. In urmăî ordonă a primi această miruire și a o intrebuinta la sfințire de episcop, iar aceștia la sfințire de preuți. In fine, pentru ca învățetura lui să aibă mai multă influință asupra Arhiepiscopului Bulgar, el îi scrie., „Îți trimitu prin Cardinalul Leon, dritul de a servi ca un Patriarhu, și „sceptru păstoral, pe care nici papa nu'l intrebuintă.” „șadă.“ Patriarhul de Târnov primind cu bucurie învățeturele Papei, răspunsă acestuea prin o scrisore,

prin care'i promise că, va rămâne fiiu supusă a bisericei romane. Ioan, după suirea pe trôn, pussă doi mitropoliți, pe cari'i supusă Exarhului de Târnov, care purta și titlu de Patriarhă.

Această supunere a bisericei bulgare tronului papal, urmă până la cruciate, când Bulgarii sfâdindusă cu papa și primind făgăduinți de la Patriarhul și imperatorul de Constantinopol, că vor avea aceleși privilegii, ce leău avut și de la Apus, ea sū suppusă Patriarhului de Constantinopol, și rămassă ast-feliu până la căderea regatului bulgaro-român sub puterea Turcilor.

§. 9. *Persónele insemnate bisericești.*

Persónele de căpitenie bisericești care aū guvernat in acest period, biserica bulgaro-română, după marturia istoricilor bizantini și a lui Lequien, aū fost următórele :

1. *Vasilie*, cel întâiu Patriarh și exarh al Bulgariei cu reședința la Târnov (1204). Inainte de căpătarea titlului de Patriarh, el aū fost episcop al ținuturilor de dincoace de munții Balcani, unde populația era română, și avea mare dorință de a uni turma sa cătră biserica romană, in care și isbuti, după cum se vede din Epistola sa cătră papa Innocentie III.

2. *German*, succesorul lui Vasilie, care saū lepădat de biserica de Apus, și aū căpătat de la Patriarhul de Constantinopol aceleși privilegii, ce le avéu patriarhii bulgari de la Papa. El aū cununat pe fiul imperatorului de Constantinopol cu Ellena, fiica lui Ión

regele Bulgaro-Românilor, (muri la an 1245). (Șincal 1235)

3. *Ioachim*, in timpul căruia papii său încercatǔ din nou a'și suppone biserica Bulgaro-Română. (1257-1296.)

Acest episcop guvernă biserica Bulgaro-Română 39 de ani, și fu ucis de regele Bulgariei pentru participarea lui in un complot urđit contra statului de *Tohari*. (Caliman 1291 papa Nicolai : IV).

4. *Ioan*, Raici *) pe la an 1322 amintește despre acest *Patriarh* că, aǔ fost trimis de rege la Constantinopol, pentru ore care nevoi a regatului Bulgaro-Român.

După acesta, regatul Bulgaro-Roman fu supus de Turci, și din acel timp, Patriarhii de Târnov se supusă patriarhului de Constantinopol, cu titlu de Archiepiscopi și exarhi ai Bulgariei.

PARTEA III.

Istoria bisericeii Române din principatele Moldova, Țe- ra Românească și Transilvania.

§. I. *Starea creștinătății între Români de dincóce de Dunărea, de la seculul 9-13.*

Carol cel mare și următorii seii, supunând Pannonia și parte din Transilvania, unde populația era română, îi nevoiră ca din preună cu supunerea civilă,

*) Raici tom. 1. Chart. II cap. 9 §. 25.

să se supună și bisericei Romane. *) Ceșii din urmă, pentru a scăpa de imperatori de apus, precum și de papa, trimiseră la 862 o ambasadă la Constantinopol, cerând dascalii în credință, nu că dăroră că îi nu o posedau pentru că noi am vădută că, Românii o posedau încă din timpuri primare ale creștinătății, ci numai pentru a-i a-bate de la apus. Atuncea Imperatorul *Mihail* și Patriarhul li trimisă pe *Chiril* și *Methodie*, cari întăriră pe Români în credință și creștină cele-l-alte poporă slave, ce erau în contact cu Românii.

În urmă multe dintre aceste nații slave au trecut cătră biserica de apus; Românii inse, ca unii ce erau străns legați cu sôrta confrăților lor de dincolo de Dunărea, rămăseră pentru tot-dea-una lipiți de biserica Orientală.

Din timpul lui *Methodie* și a lui *Chiril* nu se mai amintește nimic despre Români, până la venirea Ungurilor. Cu venirea acestora, cronicarii lor încep a vorbi de Români, arătându-i că sunt de ritul oriental. În timp, ce Ungurii erau în luptă cu imperatori de apus, pentru posesia pământului ce ocupasă, principii creștinii, pentru a scăpa de ii, intră în correspondenții cu imperatori de Constantinople. Așa unul dintre ii *Vulohud*, veni la Constantinopol și primi botezul (944) El fu primit cu cea mai mare distincție de cătră imperatorul de Orient *Constantin*, fiul lui *Leon*, încărcat cu mai multe daruri și făcut patriciu. Scriitorii apu-

*) Carol însuși marturisaște în scrisoarea adresată soției sale *Fastrada* că *Archiepiscopul* de *Aquilium* lau ajutorat mult invictoriile sale din *Pannonia* și *Dacia* (*Copitar*, pag. 77.)

seni, numescu pe acest principe trãdãtori de religie, și dicu cã din aceastã causã el aũ fost prins de *Otton*, imperatorul Germaniei și pedepsit cu cele mai mari torturi. Cu acẽsta inse lucrul nu se precurmã, cãci, *Gyla*, succesorul lui *Vulohud*, primi de asemenea botezul in Constantinopol și la in tãrcere adussã cu sine și un episcop grecu *Ierohteiu* pentru a desrãdãcina din poporul seũ mai multe moravuri barbare și anti-creștine, pe care acesta le imprumutassã de la diferitele poporã barbare ce aũ fost in contact cu elu *). Istorical Bizantin Chedrin vorbind despre acești principii îi numește Turci sau Unguri, inse greșește, pentru cã insuși cronicarii Unguri, carii in aceastã privire aũ preferințã, a firma cã, aceștia nu era decãt principii a Valahilor sau a Romãnilor, cu carii Ungurii sau luptatũ mult pentru a'i supune. Mai departe Kedrin, marturisește cã Episcopul Ierotheiu, aũ convertit la religia creștinã pe mulți din locuitorii Transilvaniei. Sub aceastã convertire nu trebuie nici cum a înțelege pe romãni, pentru cã, istoricul polon *Matievski* spune cã incã inainte de venirea lui Methodie și Chiril, locuitorii acestei pãrți mãrturisẽu religia creștinã, afarã de ore care rãmãșiți a Hunilor și a Avarilor. **) Așadar sub cuvãntul „Convertire“ a lui Kedrin, noi nu putem înțelege de cãt convertirea acestor rãmãșiți a Hunilor și a Avarilor, sau luãndul in înțelesul Secu-

*) Chedrin.

**) *Matievski* in istoria inceputului creștinãței la slaveni, paragrafulũ despre timpurile lui Methodie.

lului de atunci; trecerea Românilor sub scutul bisericeii Orientale. In acésta avem de dovadă și pe cronicarii Ungurii, carii deși scriu cu pică și ură despre orii care nație streină, totuși mărturisesc că, regele lor Sf. Stefan supunându pe *Cupa*, *Vasilie* și alți principii Români din Transilvania, bisericile grece din principatele lor le prefăcu in bisericeii Latine. Așa dară, Români din Transilvania, au fost creștini inainte de Ierotheiu, și tot odată creștini de ritul Oriental. Starea Românilor Orthodoxi căduți sub Ungurii, la început fu bună, pentru că însuși Stefan regele Ungurilor primi hotezul de la Orient, inse cu trecerea lui la biserica Apusană, acésta stare sê schimbă. Engel mărturisește că, Români și Bulgarii, carii mărturiseu ritul Oriental, erau strâmtorați și persecutați in tocmai cași păgâni. Aceste persecuții, incepte din timpul regelui Stefan, tinură seculi intregi, și fură una din cauzele ce au silit pe parte din Români din Trnsilvania in seculul XIII a trece dincóce de munții Carpați, unde intrunindusă cu frații lor Români carii abia se eliberasă de invasia barbarilor, formară cu ii Principatele *Moldova* și *Téra Romănescă*.

Incăt privește locurile de dincóce de Carpați unde astăzi se află *Moldova* și *Téra Romănescă*, Cantimir in cronica sa dovedește cum că ele au fost tot-deauna locuite de Români, chiar și atunci când ele fură ocupate de barbari. Ne rămâne numai a dovedi dacă creștinătatea au subsistat între Români de aici, in timp când aceste locuri au fost ocupate de Peceneghi și Tatarii, adecă de la seculul IX până la al XIII.

E cunoscut că în acest timp, Românii de peste Dunărea din preună cu Bulgarii și aveau Arhiepiscopul lor independent, care procura manuscrise și traduceri bisericesti, mai tuturor popoarelor crestine de dincoace de Dunărea, prin urmare și Românilor. Sunt marturii că adese se trimeteu persoane bisericesti de la Bulgaro-Romani, până și prin Rossia, așa dar, cu cât mai mult se nu trimitea ii aseminea persoane către confratii lor de lângă Dunărea, carii erau așa de aproape de ii și adese ori în cele mai strânse relatii mai cu samă că aceste persoane mergând de peste Dunărea la natiile Slave de la Nord, trebuieu să treacă prin pământul Românilor de lângă Dunărea.

Pe lângă acesta, când genovezii ocupară malurile nordice a Mării Negre, adecă în seculii 11, 12 și 13, românii erau cu ii în de aproape relatii, și după marturia unui vechiu Cronicariu polon, construiră din preună cu ii mai multe Orașe și Cetăți, precum: *Moncastro* sau *Achermanul*, *Chilia* și altele care după descoperirele din nou făcute, continu în sine o mulțime de monumente crestine.

Din acele timpuri au rămas biserica *Sf. Nicolai* din *Hotin*, zidită de o princesă greacă Sofia. Pe la 1190, faimosul rege Bulgaro-Roman, *Ioan*, întemeind orașul *Craiova*, rădică în el și o monastire, carea fiindă până astăzi sub numele *Bănessa* (vezi Istoria Valahiei de Dimitrie Fotino).

De aici se vede mai întâiu, îngrijirea ce au avut Românii de peste Dunărea despre biserica fraților lor de dincoace de Dunărea; iar al doilea că, aceste locuri

aū avut un feliū de correspondință religioasă in aceste timpuri, chiar cu biserica Constantinopolitană prin mijlocirea Genovezilor, cari erau aliați ai grecilor.

Scriitorii greci vorbescū despre ființarea creștinătăței in aceste țeri chiar și atuncea, când ele erau ocupate de barbari, adică de *Polovți* și *Peceneghi*. *Leuclavie* in pandectele sale, din timpul lui Vasilie Bulgaroctonul (1000-1017), dice „că, principii Valahii după ce aū scuturat jugul Ungurilor, doreū a purta mai mulți titlu de Despot, in imitarea imperatorilor de Orient, și pentru a nu mai fi supuși altor principii.“ Mai departe *Leuclavie* dice că in timpul lui Vasilie Bulgaroctonul, saū supus grecilor de bună voe, un principe a Valachilor *Bogdan* și adauge că „și pământul *Bogdania* care „astăzi se numește Moldavia ș'aū luat numele de la „principii sei *Bogdani*, cari purtaū acest nume creștin, ce insamnă Theodosie ș'aū Dorotheiū.“ Acest istoricū aduce de martur și pe *Kedrin*, care descriind visitarea țărilor de lângă Dunărea de cătră Vasilie Bulgaroctonul, dice că, „s'aū înfașosățū imperatorului și *Bogdan* principele țărilor departate,“ adecă a acelor unde ne aflăm noi astăzi. De aice se vede că pe atunci, Românii de dincóce de Dunărea și aveū principele lor creștin și care era in relație cu imperatorii creștini.

Antonie Bon-fin dice, că, la inmormântarea (1038) Sfântului Stefan regele Ungariei, aū fost Magnați a mai multor popóre, intre cari și a Dacilor, adică, a Românilor de dincóce de Carpați. Valahii numeū scriitorii Unguri numai pe Românii de dincolo de Carpați.

Pe la finitul seculului XII, Români de lângă Dunărea strămtoriți pe de o parte de Tataři, iar pe de altă parte de papismă prin Unguri, chiemără pe frații lor de peste Carpați, ceea ce contribui cu timpul la fundarea principatelor Moldova și Țera Românească, pentru ca împreună să pôtă resista acestor doi inimi ai Românilor. Curând societatea lor se inmulți, și puterea lor se făcu cunoscută până și in Constantinopol, așa in căt Imperatorul Emanoil Comninel ceru de la îi ajutoriū in contra Ungurilor, cari începusă a persecuta creștinii de rital Oriental (1164). Chiar *Batie*, Șeful Tatarilor, deși bātu pe români in câmpiile Dunărei, totuși când veni la munți pentru a trece in Ungaria, Români îi impedecără calea și el trebui să se retragă și să meargă in acé țérâ prin Polonia și Galiția.

Inchiam din tôte acestea că de la al IX și până la al XIII secul. pământul României de astăzi aū fost locuit de Români Orthodoxi Orientali.

§. 2. *Causa religiósă carea aū conlucrat la inșinșarea principatelor Moldova și Țera Românească.*

Batie, faimosul cuceritoriū al seculului XIII, spr rășbunare pentru că Tomâni iaū ingrădit calea prin munții Carpați cătră Ungaria, boșturără tôte locurile lor. Ii atunci fură nevoiți, pe la 1237, ași căuta o noue patrie in Transilvania. Români de peste Dunărea, după căderea de pe tronul rigatului Bulgao-Tomâu a fami-eliei lui Petru și Asan, se retraseră iarăși de acéstâ parte a Dunărei cătră munții Carpați. Cătră acéstâ îi siliră pe dânșii, precum apăsările grecilor, de ase-

mînea și incursia órdelor lui Batic în țerile de dincolo de Dunărea. Așa dar românii din tóte părțile Daciei se adunără în locurile muntóse a ei, care încă din vechime fusăse poporate cu Români, și formără din preună cu aceștia osebite principate. Papii, de multú se îngrijéu ca se aducă la unire cu Biserica apusului pe Românii de lângă Carpați. Așa Papa Grigorie IX scrisă în 1234 lui *Bela*, regele Ungariei, să întrebuinteze tóte mijlócele, chiar și silnice, numai să aducă pe Români (pe care el în Epistola sa îi numește schismatici) la biserica apusană. Grelele apăsări a Catholicilor asupra românilor, nevoiră, pe la 1299, pe *Radu-Negru*, principele *Făgărașului*, să trecă cu mășmulți confrății de ai seii în Țeră Románescă. El se aședă mai întâiú la Argeșú unde în amintiré înființarei noului regat, đidi o cetate; iară spre semnul tării credinței creștine orientale între români, fundă o biserică, carea ființază până astăzi.

Curând după aceea urmă și trecirea românilor din Transilvania în Moldova, avândú aceeși cauză, ca și cei precedenți. Cât despre anul trecerei, scriitorii, nu se înțelegú între sine: așa cronicariul *Ureche*, pune această strămutare la an. 1313; Nicolai Costin la 1299; Miron Costin la 1354 etc.

Din acestea putem afirma că această trecere s'au fundare a principatului Moldovei s'au în tãmplat pe la începutul seculului al XIV.

Despre cauza religiósă a înființarei principatelor, gãsím mărturii și în cronicarii Ruși. Așa în cronica, numită „*Vosressenschaia*“ cetim despre acesta următó-

rele. „Doi frați *Roman* și *Vlachita*, fugind de perse-
„cuția rădăcată contra creștinilor de eretici, se depăr-
„tără din Veneția la locul numit *Roma Veche* și fun-
„dând aci orașul *Roman*, trăiră aci liniștiți până când
„Papa *Formosa* se lepedă de Ortodocsie (secol IX). A-
„tunci ereticii latini fundără *Noua Romă* și începură
„a se bate cu vechii români, care combatere să conti-
„nuă până in timpul lui *Vladislav*, regele Ungariei,
„care fu botezat in secret de moșul seū *Sava*, Epis-
„copul Serbiei, după ritul oriental. In acest timp Ta-
„tarii se rădicară de la riuurile *Moldova* și *Prutu* pen-
„tru a cuceri Ungaria, și se așădără pe malurile Mu-
„reșului. Cu *Vladislav* se uniră atunci *Vechii* și *Noii*
„români, și acești din urmă, urând pe cei din tăiū,
„scriseră regelui *Vladislav* următoarea Epistolă: „*Vechii*
„români nu voescū se fie cu noi de o credință, și a-
„cum vin cu toții la tine in ajutor, lasându’și acasă nu-
„mai femeile și copii. Noi suntem de o credință cu
„tine, inimicii tăi sunt și ai noștrii. Ordônă deci ve-
„chilor români se mērgă inaintea *Tatarilor* ca perind
„se nu să mai întorcă inapoī, iară pe familiile lor, le
„vom face noi cu deasila ca să primescă ritul latin.“
„Regele invinsă pe *Tatari* lângă *Tissa* și mulțemit de cu-
„rajiul vechilor *Români*, le arată scrisórea *Noilor Ro-*
„mâni, carii robisseră deja femeile și copii lor și rui-
„nasă cu totul orașul *Roman*. *) Atuncea vechii ro-
„mâni, voind a’și conserva religia strămoșască, cerură
„de la *Vladislav* ca să li de pământul *Maremurășū*,

*) Din acestū nume de *vechi*, oare nu s’arū putea mai bine înțelege
aceea ce *Hurus* in *Hronica* sa numește *Cochi vechi* ?

„intre riarile *Mureșu* și *Tissa*, își luără femeii Ungure,
„pe care le induplicără a primi religia Greacă. Unul
„din acești barbați, vestit prin înțelepciunea și curajul
„seu, anome *Dragoșu*, vânând, trecu cu tovarășii sei
„peste înalțimele munților urmărind un *Zimbru*, pe care
„îl și inpușcă pe malul unui rîu. Locul de aicea le-
„a plăcut și inturnândușă acasă începură a lăuda fru-
„musețele acestui locu confrăților lor. Mulți voră a-
„trăi acolo, de aceea, luându’și voie de la *Vladislavū*,
„o mare parte din tranșii se strămutară peste munți la
„locul unde *Dragoșu* ucisă *Zimbru*, ale gându’și de duce
„pe acest barbat. Ast-feliū fu începutul principatului
„*Moldova* in 1359, in locul unde mai nainte rătăcēu
„*Tatarii*.” *)

La această spunere, care samănă foarte mult cu
acea a lui *Cantimir* despre începutul *Moldovei*, trebuie
făcute următorele insămnări: 1. *Roman* și *Vlachita* vin
din *Veneția*, fundeață in *Moldova Nova Romă* sau *Romanul*
și se bat cu vechii români. *Cronica* pune acestu
eveniment in seculul IX inse cu greșală; căt
despre noii români se pôte presupune că aceștia erau
Venețienii sau *Genovezii*, cari in seculi 11, 12, și 13,
stăpânēu malurile nordice a *Mărei Negre*. Aceștia ca
Catholici, putēu se scrie cătră regele *Ungariei* pentru
pedepsirea *Orthodocșilor* precum și să se numească pe
sine correligionari cu regele. *Vladislavū* inse ca a-
păsătoriū, a religiei grece și ca recunoscători, remune-

*) *Cronica* lui *Hurus* lămurește mai bine decât *Cronicarii* străini. Elū
insuși dice, că la alegerea lui *Dragoși* de *Domn*, sau adunat *Episcopii* și
preuții împreună cu notablii.

redă meritele vechilor Români, adică a Românilor. Ei li dă locu de trăit în Transilvania; însă nevoit de împrejurările mai susu disse, li dă voie ași căuta o nouă patrie.

2. Cronica arată acestu evenimentu la 1359; in-se atuncea rege al Ungariei era Ludovicu, érá nu Vladislav. Din acésta putem inchie că cronica greșește in cronologie, fiind că *Dlugoșu* dice că Ștefan, aú fost al 7-le Voevod al Moldovei, muri pe la 1359. Așa dar, după tótă probabilitatea acest eveniment se póte pune pe la finitul seculului 13 și inceputul celui al 14, căci pe acest timp se află la Unguri un Vladislav și la Serbi un arhiepiscop Sava III. Pe lângă acésté și cauzele ce aú conlucrat cătră acest eveniment, după cum se vede din cronicile contemporane, aú fostu in timpulă acela.

Conchidem deci iarăși c precum venirea Românilor in Dacia de asemenea și formarea statelor lor fu motivate din niște cauze religiose.

§. 3. *Moldova până la introducerea Catholicismului in ea.*

Cum că Dragoșu și poporul seú aú fost de religie creștină orientală, putem vede din mai multe in prejurări. Așa, scriitorii apusení, vorbind despre introducerea Catholicismului in Moldova (1370), afirmă că, locuitorii ei aú fost convertiți din ritul oriental la cel apusan. Afară de aceea, noi am vèduť că Tomăniú aú venit dincóce de Carpați, numai ca seși conserve religia strămoșilor lor, adică ritul oriental. Acéstă reli-

gie îi animă în toate împrejurările : când veniră Tatarii îi se strămutară în munții Carpați, iară când Ungurii, ca misionari a Papei, voriră a'î aduce la Biserica Romei, îi din nou se retraseră în locurile lor primitive, dorind a fi mai bine espuși invasiilor barbare, de cât să'și pèrdă ritul lor Orientalu. Una numai au fost rău că, strămutându-se dincóce de Carpați și așuđindusă în două principate, se sădi o ură între Români, de care ură folosindusă crescându'l mohametism, mai că n'au nimicitu și religia lor, din preună cu independința. Numai pronia iaū scutitū de acésta.

§. 4. *Introducerea Catholicismului în Moldova.*

Aceea ce nu putu face nici ordonanțele aspre a papilor, nici amenințările regilor Unguri, împlini politica blândă și înțeleaptă a misionarilor. Incă de la 1288, ȳice *Rainald*, au fost trimiși Minoritii și Dominicanii, de către Papa Nicolai IV, ca să predice Evangelia între popóarele cele mai depărtate. El citèđi chiar scrisórea papei, în care se cuprindū următóarele: Vi se impune asămâna cuvântulū lui D-zeū în țerele Agarenelorū, Grecilorū, Bulgarilorū, Cumanilorū, Valahilorū și altorū popórá, cari saū departatū de la Sf. Biserică Romană. Totū din *Rainald* știm că saū trimisū misioneri în Valahia, Litva și Gruzia (*Gheorgia*) în 1370, pentru a atrage locuitorii acestor țeri la biserica Romană. Lașco, al treile, saū al patrulea Voevod a Moldovei după Dragoșu, se pleacă la sfătuirile misionerilor și primi religia Catholică. Ungaria, Lit-

va și Galiția, care de asemenea primisă religia Catolică, *) îi dădură indemn; iar Ludovic, regele Ungariei, întreprinsă și o expediție contra lui Lașco, pentru al face să primescă religia Catolică. Lașco aș și scris la 1370, prin minorii: Nicolai, Meisacsu și Pavel, papei Urban V, despre intrunirea acestei țeri către biserica Romei.

Papa Urban scrisă Archiepiscopilor de Praga și Cracovia, ca se aducă în împlinire această dorință; iar în 1372, Papa Grigorie, succesorul lui Urban, scrisă lui Lașco o scrisoare multămitoare. **)

Moldova însă ș'au avut Episcopul său Orthodoxu de la Dragoș până la Lașco; acum inse, papa, după cererea acestui principe, înființadă Episcopie în Orașul Siret. ***) Cumanii sau Polovștii, cari mai de mult trăeau în acestu Oraș și în împrejurimile lui, după primirea creștinătăței, erau suppuși Episcopului de Galiția și de la el primău preuți; Inse în timpul invaziei lui Baticie parte din ii trecură în Transilvania, unde ii fură siliți de Ludovic a primi cu toții creștinătatea. Parte din ii remasă în Siret și în împrejurimi, ne luminaș cu lumina Evangheliei pentru că Șușer amintește că, pe la 1340 doi dintre minorii se încununară cu cununa martirică în acest loc, pentru că aș voit a'i aduce la creștinătate. El dovedește acest faptu în deajuns. E-

*) Deși până atunci fusăse Orthodoxe.

**) Rainald în analile eclesiastice publica acele corresponsențe.

***) Engel în antiq: historia Moldaviae. pag. 108. atribuște apostasia lui Lașco la două cauze: 1. rebelul între Polonia și Ungaria, 2. speranța că lepădând orthodoxia să se poată desparti de femeu.

piscopul de Galiția avea dreptu asupra acestui Orașu, pentru că prin stăruințele lui se începutu predicarea Evangheliei între acești barbari; dar fiind-că Tomâni, ocupară aceste locuri, apoi papa de bucurie că aș putut ași atrage în partei un popor, căruia nici amenințerile, nici persecuțiile și chiar resbelele regilor Unguri, nu i putu face nimic, îi dădu drit de ne mijlocită atârnare de tronul Papal. O ast feliu de cerere se vede că o aș facut Lașco cu scop de a feri țera de amestecul altor staturi, care prin mijlocul religiei, s'ar fi amestecat și în trebile civile. În urmarea aceștia, papa, în ordinul seũ câtră arhiepiscopul de Praga, pune următoarele drepturi pentru Biserica Moldovei:

„Orașul *Siret*, și tot pământul Moldovei, să fie liber de ori și ce suppunere sau autoritate a Episcopului de Galiția sau a altui care va, și că această țără se nu fie supusă nimăru în privirea Bisericescă, afară de tronul Toman. De aceea în numirea Episcopului de *Siret*, n'are a se amesteca nici un arhiepiscop.“

§. 5. *Episcopii de Siret sub dependența Bisericeii de Apus.*

Cei mai însemnați fură următorii.

a) *Andreiũ*. După mărturia lui Rainald, acesta fu cel întâi episcop în Orașul *Siret* pus pe la 1370, de câtră papa Urban V din monahii ordinului *Minoritilor*. (Șinca 1370. 1372 și 1374)

La 1372, amestecândușă arhiepiscopul de Galiția în ore care chestii cu grecii, papa Grigorie al 11,

făcu pre Andreiū Episcop și al acestei țeri, fără se depindă de cineva, afară de Papa. Eră la 1386, Andreiū fu strămutatū din ordinulū papei Ūrban VI la arhiepiscopia de Litvania. (Șincai in 1384 vorbește de un Nicolai)

b). Ștefan I Bremondū in adunarea bulelorū papale amintește că papa urban VI pela 1380 puse pre Ștefan episcopū de Siretū. Așia dar cronicarii poloni greșescū vorbind de strămutarea lui Andreiū pe la 1386; și că de sigur această strămutare aū urmatū la 1380 când aū fost rânduitū episcopū Ștefan I (Ioan I) (Engl ien antiq. hist. Moldav. pag. 110). (Șincai 1388 Ștefan Rușeni).

c) Ștefan II. Tot din Bremond se vede că Ștefan II supra numit și Martin, guvernă biserica din Siret pe la 1394 (Ión II 1400).

d) Ștefan III. După mărturia lui Foutin acestū Ștefan, din familia Zaicec și monah din ordinul predicatorilor fu episcop la Siret pela an 1412 și după morței lăsa tótă averea sa clerului din Cracovia (Thoma I. 1413. Nicolai și Ión III 1429) *) (Șincai 1400 Theoctist Sulțer dice că, pe la 1401 Episcopia Latinească saū strămutat din Siret la Bacău)

e) Ioan IV. Din cuvintele lui Lequien urmează că acest episcop fu cel întâiū care și luă titlu de episcop al Moldaviei saū a tot poporul ce viețuea in Moldova (Simeon).

f) Thoma II. Acesta fu pus episcop Moldaviei de cătră papa Alessandru VI in 1497, din monahii ordinului predicătorilor. Despre acesta amintește Bremond.

*) Șincai la 1435 aduce o scrisóre a papei Eugenie IV cătră Grigorie Mitropolitul Moldovei.

Cu Thoma se precurmă episcopii latini din Moldova până la 1633, când papa Climent VIII restatornicește episcopia Catolică la Bacău.

Trebuîinse a insemna că deși aū ființat episcopi catolici in Moldova până la timpul arătat, totuși cu ocazia venirii lui Ión Paleologul la Sucéva, in timpul lui Alesandru cel Bun, D-lă Moldaviei, acest ordin de lucruri incetă pela 1400 de când seși inceptu un nou period pentru biserica românilor in genere, și a Moldovei in particular, ne având mai mult drept a se intitula acei episcopi de episcopi ai Moldaviei.

PARTEA IV.

Privire Istorică

*Asupra celor din urma cinci secolii a
Bissericeii Românilor, adică de pela 1300
până pe la 1866.*

Creștinătății în genere saü îngăduitü de Pronie, în acești din urmă cinci secolii, dóue și cele mai mari lecții, asseminea căroră de la intronarea ei nu se vădusse în Istorie. Aceste mari lecții se pare a fi date potrivitü precedatei desbinări a Bissericeii, în de Răsăritü și de Appusü.

Cea întâiü perđindu'si împărăția se supusse predominirei Mahometismului, cea a dóua inundândusse de inovații, acestea născu din sine reformația, care puternicü o ștruncină și îngustă. Una se supusse spiritului sub-ordinației și alü ascultărei, alta Papismului, care ordonă, și așia fu dusse: Bisserica Răsăritului la ascultarea Mariei, care ședându ingenuchiată la piciórele lui Iisusü *asculta cuvintele lui*. érá Bisserica Apusului la îngrijirea Martei, *spre multă slujbă, însă Maria partea cea bună ș'aü alesü! . . .*

Biserica nației române, care duple poziția sa geografică, stă la mijlocul hotarilor dispărțitoare acestor două mari părți ale moștenirii lui Iisus Hristos, firește fu supusă și la două mari influențe, una de răsărit și alta de apus *).

Dunărea acestu fluviu istoric și misterios, precum în istoria veche a poporilor se vede a fi fost o linie de dispută între miază-zii și miază-noapte, așa și în Istoria nouă a Bisericii se vede a fi unu ȃidiu, carele nici pe Mahometismu nu'lu lăssa să se lațească în Europa, nici pe Papism și reformație să treacă în Biserica Răsăritului. Aice urmă aceste dispute crunte. Românii ca lăcuatori prejmetelor Dunărei se luptă și respinse și pe o parte și pe alta **).

Această îndoită luptă desparte și Istoria nouă a Bisericii lor în două fețe cu totul deosebite una de alta: Biserica Românilor de dincolo de Munții Carpați, ca luptătoare în contra Apusenismului, și Biserica Românilor de dincóce de Carpați, ca luptătoare în contra Mahometismului. Din aceste două puncturi de priire se va alcătui și această tratație.

*) Raynaldus (ad ann. 1436 No. 27), și Lequien în oriente cristiano tom. I. pag. 1251. amintescú despre o Epistolă a Papei Eugenie IV. către Gavriul Arhiepiscopul Moldovei, din care se vede că acesta fusese priimitú la Roma cu măronori și că Papa spera de la elú că va introduce Papismul în Moldova.

**) Solidaritatea și frăția religioasă a Românilor cu Bulgarii și cu Sirbii îi ajută foarte multú în această luptă. Citú finjá rigatul Bulgaro-Romínú Dacia făcea parte din elú (Arhiva istorică a României tom. I: partea I. pag. 96), după formarea Principatelor Romine a parte relațiunii frățăști se ținú cu Serbia (Arhiva Istorică, tom. 1. partea 1. pag. 17).

Partea I. Biserica Românilor de dincolo de Munții Carpați, adică din Transilvania, sub influența Apuse-nismului. În cei din urmă patru secolii.

1. Periodul întâiu cuprinzătoriu aprópe de patru secolii. (1300-1700). Biserica Românilor Transilvanii sub influența Reformației și a Papismului.

2. Periodul aldoilea cuprinzătoriu de unu seculu (1700-1800). Biserica Românilor Transilvanii sub influența Uniei și a Papismului.

Partea II. Biserica Românilor de dincóce de Carpați, adică din Moldova și Țeara Românească sub influența Mahometismului în cei din urmă patru secolii.

1. Periodul întâiu cuprinzătoriu de patru secolii (1300-1700); Biserica românilor din Moldova și Țera Românească sub predominarea Prinților Păminteni.

2. Periodul aldoilea cuprinzătoriu mai bine de unu secul (1700-1821]; Biserica românilor din Moldova și Țara românească sub predominarea Prinților fanarioți.

3. Periodul al-treilea Biserica sub Prinții Români.

Partea I.

Despre Biserica românilor Transilvanii.

Periodul întâiu.

Sub influența reformației Transilvania ca Provincie Română fu colonizată pe la suta a 15 și a 16 de mai multe Colonii de Sacsoni. Aceștia ca mai civilizați luără predominarea asupra Românilor. Cu ivire Reformației, Sacsonii ca predomnitori trasse din Ger-

mania Lutero-Calvinismul și în Transilvania *) Aceștia ajutați pe de o parte de ura Românilor ca Orthodoxi în contra Ungurilor, și se silia să trage la legea Papistășiască prin mijloace silnice și să supune; iară pe de altă parte de asemănarea ce dăcea Lutero-Calvinii că este între Orthodoxie și Reformație, necunoscându primatulul Papii, nici focul curățitoriu-Purgatoriu, -isbutiră întru atâta încât, după ce Prinții Domnitori Transilvaniei primii legea Lutero-Calvină, mai la urmă, aceștia înșielară și chiar pe înaltul Cleru de adoptă în religie oare-care învățături potrivite cu Reformația și a și tipări și cărți întru aceste. De bună samă se înțielege că și Prinții Transilvaniei, ca și acii ai Germaniei înbrășosasse Reformația, nu atâta din convingeri religioase, precăt, spre ase scăpa pe de o parte de Imperatorul Austriei, și regii Ungariei cari sub scutul Papal și își întinsăse Domnia asupra tuturor Prinților de prinprejurul Monarhiei lui, după cum din istorie este știut și indeobște că Reformația avu de Tată pe abuzul papal, era de mună pe Politica a-celui timp.

Lupta Românilor Transilvani cu Papismul nu bine se sfârșăște și se incepe cu Lutero-Calvinismul. Istoria Transilvaniei adeverește **) că stăruințele regelor ungurești, potrivit ordinilor Papii, în secolul al 13 și al 14 până la atâta asprime se întinsăse în cât două Seminții a românilor din Transilvania sub po-

*) Documente Istorice despre starea Ierarhie și politică a Românilor Transilvani. Viena 1850. fața 83 Editoriul A: T: E

**) Documente istorice despre starea Politică și Ierarhică fața 19-25 Deasemine istoria Bisericească alui P. Majoră.

văzuirea Prinților loră descălecă, unulă adică Dragoșu in Moldova (1350) și altulă Radu Negru in Valahia (1290), cariî din nouă organiseră aceste două Princi-pate fiindu aice mai liniștiți de proselitismulă Apussan. Această faptă, uimi pe regii Ungariei și'i făcu mai do-moli in propaganda loră cea diplomatică. Rămășiția Romăniloră rămași in Transilvania se mai liniștisă până spre finitulă sutei a 15-a, avânduși Arhiepiscopulă saș Mitropolitulă loră la Alba Iulia (Belgradă) cu trei E-piscopii atărnate de Elu, carele însă să hirotonissă de Mitropolitulă Valahiei.

Dară pe la inceputulă sutei a 16-a incepu earăși ase băntui. Reformația in spiritulă prozelitismului seă nu se lăssă mai giosu de căt Papismulă. *)

La Romăni până pela întâia jumătate a sutei a 17 se intrebuiția in bisericii numai limba Slavoană și acesta îi uné nu numai in Principatele loră: Tran-silvania, Moldova și Téra Romănească, daru și cu alte Neamuri Slavoane. **) Lutero-Calviniî folosindusse de acea, că Romăniî nu înțielegea limba loră cea biseri-cească, se folosiră de acestu prilejū și subu cuvântū de ai lămuri in religiune incepusse ali tălmăci cărțile bisericești in limba loră Națională. ***)

*) Fôia pentru minte, inimă și Literatură. Brașovū 1846. No. 6.

**) Arhiya istorică a Romăniei, tom II pag. 47, probează prin Docu-mente că însuși Soliî lui Mihaiū Viteazu la Praga aū mărturisitū, că Soli-deritatea prințiloră Romăni cu alți prinți Orthodoxei aū inlesnitū pe Ro-măni a birui atatu pe Turci cât și pe unguri și Poloni.

***) Cea întâie carte de acestu feliu se tipari in Brașovū la anulū 1580, in timpulū Prințului Bateri. Ea este o Cazanie. Altă Cazanie se tipari in Belgrad la 1641 in timpulū lui Georgie Racoji. La 1651. se ivi Psaltirea de pe limba Evraică, apoi Testamentulă nouă și unū Catihisū cu totulă Lu-tero-Calvinū.

Cu toate că această bine facere se vede a fi folositoare, dară apoi Româniî cu părere de rău văduse mai la urmă, că acii oameni pierdă sufletele suptă frumosul pretecestă de ale lumina.

Mitropolitulă Belgradului Ghenadie se unissă mai întâiă (1580) la publicarea unei Cazaniî, dară apoi un altă Mitropolită, după dănsulă, Stefană-Simionă primi și introdusă in Cleră Catihisulă publicată din ordinulă Prințuluiă Georgie Racoți ce era cu totulă Lutero-Calvină. *)

Prinții Transilvani prin aseminea chipă își apucă o așia indrăsneală încătă incepuse a elibera și hrisovuri săă ofisuri in lucrurile dogmatice. **) Prințulă Georgie Racoți dădu celă întâiă semnă de lovire viderată in Mărturisirea orthodoxă. Eară Mitropolitulă Stefană-Simeon avu acea slăbăciune de aprivi această cu ochă nepăsătoriă. Ofisulă acestui Prință, din anulă 1643 Oct 10 dată cătră Mitropolitulă, intre altele lămurită ordonă următoarele: „Că cuvântulă celă Preasfântă ală „lui D-zeă, de pe sfintele cărți ale Bibliei și Dumnica și in alte serbători, atătă in bisericile sale, precum și pe la îngropăciuni și ori și unde aiurea va fi de lipsă, să se cetească in limba Nației sale; și prin toți cialaltă Proci va ave grijă și va face să se predice.“ Eară apoi la § II a acestui Ofisă se ordonă: „Că Catihisulă acumă dată loră ală va primi

*) Fôia pentru minte, inimă, și Literatură. Brașovă 1846 No. 6

**) Vezi pomenită faae.

„și va avé grijă ca și alții să'lă priméscă, și pre ti-
nerime si elū însuși cu sirguintă ova invăția Catihis-
sulū acela și prin alții va face ase invăța.“

De însemnatū este despre acélū întâiū Catihisū publi-
catū in limba romanească, că in elū sf: taine, cinstirea
Icoanelorū și a Móstelorū, posturile, servițiile bisericești,
călugăria, se leapădă, și tóte țierimoniile bisericești se
numescū inchinare de Idoli, superstiții și lucruri de
nimică; si aceste tóte Calvinii izvoditori, din sf. scrip-
turi se nevoia ale dovedi.

La alū III punctū alū ofisului se oprește între-
buințierea untului de lemnū in servițiile și tainele bi-
sericești.

La alū IV punctū se introduce unū nou felū de îm-
părtășire Lutero-Calvină, a căria urme au rămasū a-
tătū de înrădăcinate între Români Transilvani până as-
astăzi. Ea stă intru acea ca in ziua de Paști să pri-
mească creștinulū dela preotū pâne udată in vinū. De
și creștinulū s'arū împărtăși astăzi cu adevaratele sf.
taine in ziua de Paști, elū totū nu vra să se infrup-
te până ce nu va mânca acea pâne udată in vinū.

Eată singura rămășiță a Calvinismului.

La punctulū alū VI se ordonă ca sf. cruce
și sf. Icoane din biserică să se ție numai spre o a-
ducere-aminte, eară nici de cumū spre ale da vre-o
inchinare.

La punctulū alū X lea Mitropolitulū este opritū
ca să nu cuteze ase inpotrivi nici intr'unū chipū la acii
Români, carii de aiurea indemnăți arū vre să treacă la
Lutero-Calvinie, nici să întărate pe popoară asupra a-

celora, ei să'i privească totu ca pe al sei frați.

La punctulū alū XI se orânduiește ase ține in fiecare annū Sinodū obștescū, darū hotărârile acestui sinod românescū să nu aibā putere până ce nu le va priimi și super intendentulū (Episcopulū.) Calvinescū, carele și sta de fațiā la sinodū, și era purtatū de patru Protopopi romāni.

La punctulū alū XII se rânduiește ca pe Prototerei să'i aleagā și să'i așieze prin invoeala Consistoriulū, mitā simonicească să nu eie, earū din diregătorie să nu'i pōtā scoate decātū prin judecatā dreaptā și formalā ; darū totū cursulū pricinii sū'lū trimitū spre revisie la super intendentulū Calvinescū. *)

La punctulū alū XV se hotarește dajdia ce trebuie să plătească Mitropolitulū Romānilorū Prințiulū, care se alcātuia din 36 piei selbatice .

Pe lângā aceste Mitropolitulū fu opritū ca in parohiile romānești dela Maramurāsi, Oradia, Hațegu, Hunedoara, Ilia, Crișu, cum și in alte trei parohii din ținutulū Făgarașinulū să nu caute nici unū dreptū și nici unū amestecū de cātū numai pe cātū il va erta super intendentulū Calvinescū.

Reformația afarā de acestū Ofisū mai fu încă agintatā prin dōue mari mijlōce :

1-iū Tipariulū, căci alcătuitoriulū cărțilorū romānești le și tipărea indatā puindū in fruntea fieș-cărel cărți și o prefațiā de polemicā, precum in contra bisericeī Apusulū, de asemenea și a Răsăritulū.

*) Veđi pamonita fōe.

Că Noblessa Română mână de interesuri lumești și politice incurându urmă curței și priimi Calvinia ca și Prințul Domnitor. Apoi fiind că Calvinia se lăția mai multă prin Missioneri Unguri, dreptu aceasta și Noblessa Românească saū numera tū in urmă cătră Unguri, pierđindu'și cu totulū naționalitatea până astăzi. *)

In fine spre deplina impilare a poporului Orthodoxu se declară prin legele țerii că credinția Orthodoxă este numai suferită, érá nu și primită in Țiară, și aceasta numai intru cătū vorū ingădui interesele țierei, **) Eară pe de altă parte se pusse ca preoții Orthodoxi să plătească birū proprietarilorū pentru pământulū ce l'arū ține pe moșiile lorū. (§. 8 le și alū 9 le).

Inșă nici odată, nici chérū subū Catholicii regi ai Ungariei, precumū nici subū Ludovicū I, carele cea mai mare glorie a răsboaelorū își punea dupre cumū țicea elū : ad extirpendos hereticos Schismaticos, religia românilorū nu suferisă ca subū Prințul Calvinii ***). Caracterulū celū neomenosū alū lui Gavriilū Batori este cunoscutū ****). Acesta trecu și in Valahia și prădă blăericii și Monastiri. Vestitulū Prințul Gavriilū Betlenū purta o ură ne impacată asupra Românilorū, mai vârtosū de cândū Prințul Valahiei Mihai Viteazulū și Șerbanū îi dădussă câteva crunte bătălii. Darū apoi subū

*) Istoria Bisser: alui P. M.: capū IV § 1.

**) Aprobatae constitutiones. 1653 vezi Documentele și foae.

***) foca. Brașovū. 1846 No. 6.

****) Istoria Biss: alui P. M. Cap. IV §. I.

Domnirea Prințului celui moale Mihailu Apafi I suferințele creștinilor Orthodocși ajunse la o deplină persecuție ca din timpurile vechi, din cauză mai vărtosă că clerul în urmă nu se înduplica deplină a primi dogmele Calvinești. Așa între alții însuși Mitropolitul Sava Brancovanu fu adus de la Belgradă la Blajă, unde Apafi avea rezidenția sa; și ce nejudecată fu bătutul, apoi în biserică fu desbrăcat de veșmintele Arhieresti și aruncat în temniță, și de acolo scos în toată vinerea și bătutul cu toege până ce își dede sufletul. *)

Pildei aceștia urmă și altă Arhieru **) Preuțimea subordonată nu mai puțin era supusă unor neincetate persecuții. Această stare de lucruri se urmă așa până ce Transilvania formală fu supusă Austriei, când atunci la 1699 Impăratul Leopoldu I. ca unul ce persecuta (catolică fiind) Reformația, prin ofisul său din 13 Februarie alu acelueași an se conteni toate persecuțiile. ***)

În Periodul de doi seculi (al 16 și 17.) sub influența Reformației, numără biserică Românilor orthodocși douăzeci de Arhiepiscopi sau Mitropoliți. Aceștia cărmuiau biserică după canoane, adunându pe fie care ană sinodul de Protoierei ținuturilor câte cu doi Preoți bătrâni din fie-care ținut. Insuși Domnitorii Calvini respectă în ore-ce chipu ființierea acestui si-

*) Istor. Biss. alui P. M. Cap. IV § I.

**) Istor. Biss. alui P. M. cap. IV §. I.

***) Documente istorice. fația 150-164.

nodu precum se vede din Ofisul din 10 octomb 1643. la § II. *) Acestu Sinod mai la urma alu facu permanentu din 12 barbați. Comunicația cu Constantinopolu li era forte grea și mai cu neputinția, de aceea la casuri importante se adresa către Mitropoliții Valahiei, precum se vede in urma din condica hirotoniilor Arhieresti a Mitropoliei Bucureștilor, că câțiva Mitropoliți a Transilvaniei de la 1680-1698, se află și iscăliți in acea condică, că sau hirotonisit și au depus mărturisirea credinței in Cathedrala Bucureștilor. **) Cumu însă au păstratu îi orthofoesia sub împilarea Prinților Calvini, pôte ori cine să ințielegă că nu fără de jertfe, mai vărtos în acea Epohă, când mai totă Europa se răsboia pentru feliulu mărturisirii credinții. ***)

Periodul al doilea

Sub influența Unici și a Papismului 1700-1800.

Cu finitulu Seculului alu 17 biserica Românilor Transilvani luă altă față. Pe cându Prinții împreună cu Noblessa calvinisată și ungritu își storse toate mijlocele de împilare și asuprire, ca să poată trage pe Români, numai pucină totu-odată și Părinții Iezuiți să arată cu toate mijlocele de fâgâduinți de ajutoriu și de

*) Documente istorice, fația 112-121.

**) istoria Biss. alu A. Lesviodaxu, publicată in București.

***) Ca se și pôtă cineva inchipui ce persecuții suferea Români Ardeni de la Lutero-Calvini nu are de cătu a ceti in Hronica lui Șincai om. III. pag. 129-131. despre persecuțiile și condamnarea făcută Mitropolitulu Sava II, Braacovici.

uzurare, ca unii ce suptu influența împărăției Austriei, ce pusăse din nou domnie asupra Transilvaniei, ave în mână toate mijlocele de a apăra pe Clerosul și poporul Transilvană de împilările Calvinilor. Dintre două rele fu nevoiți a imbrățișa pe unul. Și așa Mitropolitul Athanasie urmașul lui Theofilu împreună cu cea mai mare parte a clerului și a poporului se făcu uniați la anul 1698. Theofilu inse deși în 1697 iscăli unia, bazat pe speranță că va rămănea totu Mitropolitu a Romănilor, setrezi pe urmă că politica Ezuiților nu'l lasă de cătă un vagu titlu de Episcopu, și acesta sub controlul lor. (Șincai tom. 3, pag. 180).

Unia, această Amfibie, avu ale-sale urmări numai puțină vătămătoare. Ființă de pe uscătu se pôte numi Biserica Răsăritului, ca una ce merge pe cale de și vărtoasă, însă tare și statornică; Eară bisserica Apusului este călătoare pe mare, ca una ce se mână de cursul vânturilor și alu valurilor acestei lumi nestatornice.

Transilvanii de și priimi acele patru puncturi ale uniei, precum, *Purcederea sf. Duhă și de la Fiulă, Primatulă Papală, Purgatoriulă și împărtășirea cu așone*, totuși nu le adoptă în cărți, nici le tipări, de frică spre a nu se întâmpla vre-o rescoală, și așa cărțile uniaților precum și rândueala bissericeii totu deauna rămăseră una cu a Răsăritenilor. Se vede că presimția în București, din pătimirile lui Theofilu, cum că următorul lui la Arhipăstoria Transilvaniei, adică Athanasie, ară putea fi supusă unei asemenea mari ispite, pentru că în condica hirotoniilor unor

asemenea Arhierei Transilvaniei, carea se pōstrează pînă astăzi in Mitropolia Ţierei româneşti, se vede pe lângă giurământul depus de elu, şi o sfatuire in scrisu alul Dositheiū Patriarhulū Ierusalimului, aflătoriū atunce (1698) in Bucureşti, dată noului hirotonisit Athanasie. Aceasta se cuprinde din 21 puncturi, intre care isē face luare-aminte că la casuri grele să se adreseze la Mitropolia Bucureştiliorū.

Domnulū de atunce alū Ţierei româneşti Constantin Bassarabū, pentru a inbărbăta pe Athanasie, ai dăruēşte pe lângă altele şi unū rândū de veştminte Arhierestii, şi o moşie; Darū inzădarū, că pela implinitulū annului şi-unia se săvârşi. Insa cu prilejulū uniei nu se perdu acelu insemnătoriū şi vechiū dritū alū Clerului Transilvanū, ca adică: Preoţii să'si aleagā pe Arhiereulū lorū, lucru ce la Romano-Catolici nu se Ţinea: Darū in Transilvania de la anulū 1579 se vede a fi pussū in lucrare şi apoi la 1653 supţū PrinŢiulū Georgie Racoşi intăritū prin ineseş legele Ţierii numite: *Aprobatae ConstituŢiones*.

Acestū dritū fu unū mijlocū de apārare, precumū mai inainte de cătră ReformaŢie, aŢia mai in urmā şi de cătră insaşi unie, precumū vomū vedea mai giosū, că Arhierei atārnāndū de PreoŢi, earā PreoŢii de poporū, nu se putea face schimbārile cu uşurătate. Si precumū in timpulū predominiei ReformaŢiei se tipāria cărŢi in contra Orthodocsiei fără a putea schimba pe poporū, aŢia şi supţū unie elū rămaseră totū acelu de mai nainte, credinciosū legii strămoşestii.

In urma proclamatei uniei Leopold I Impēratulū

Austriei numitū pe atunce alū Romanilorū, carele luase Transilvania in stăpânirea sa, prin două diplome din 1699 și 1701 *) dă clerului unitū toate acele drepturī și scutele, de care se bucură și clerulū Romano-Catolicū, de care celū Romănescū până atunce era lipsitū cu totulū, fiindū ai 'nainte in categoria ieranilorū, precumū in relație câtră Guvernū, de asemenea și câtră Proprietarii pământurilor. După făcuta unire, unū răstămpū mai multū de 50 de anī, nu se mai vede înscrisū de episcopatū și de clirosulū Greco-Răssăritēnu neunitū și Orthodoxsū. Unū micū numerū de așia numiți Disidenți figura ici cole, nu ca o societate recunoscută, ci ca o corporație suferită.

Iesuiții însă nu se astămpărară nici se mulțemise indeplinū cu făcută unire, Il doria ca precumū mai înainte superintendentulū Calvinū, așia și ii, să apuce oarecumū unū feliū de Epitropie asupra acelorū din noū uniți. Aceasta o căpătă ii mai cu samă subū cuvântū că clerulū și poporulū unitū era ignorantū și avea trebuința de luminare. **) Se vede că acii Părinți Iesuiți cugeta a merge mai departe de câtū hotărăsă chērū împăratulū in acele două Diplome date Romănilorū, din care caudă aū urmatū multe neînțielegeri și supărări.

Iezuiții isbuliră de ase orandui unulū din ii ca Presidentū Consistoriei Eparhiale, suptū nume de *Pater Theologus*, și ase dislinția numirea de Mitropolitū

*) Documente, fașia 150-177.

**) Istoria Bisericăscă alui P. Majorū cap. IV §. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

saŭ Arhiepiscopŭ, și in loculŭ aceștea se introdusă numirea numai de Episcopŭ. Scopulŭ acestei schimbări era ca puterea mai înaltă a administrației bisericești să treacă la Arhiepiscopulŭ Romano-Catolicŭ alŭ Strigonului. Aceasta incurândŭ se înțeleseră, și la anulŭ 1793. Maiŭ 25 fu adunatŭ sinodulŭ așa numitŭ *Mare*, la care se afla fașie 35. Protoierei. *) In actele acestui sinodŭ Mare se află hotărătŭ următoarele: La „No. 5 „cele patru puncturi care cuprind unia, pururea „și ne abătutŭ le va păzi și le va ținea cinstitulŭ nostru Clirosŭ; eară la mai multe cu nici unŭ chipŭ să nu se silească.“

La No. 6. „Legea Canonicească ce se ȃice pe „românie *Pravilă* să rămână in puterea sa și dupre „aceea să se facă judecășile.“

La No. 12. „Prea cinstitulŭ Părinte Theologn, „inștiinșări păgubitoare și pe ascunsŭ indreptate spre „vătămarea Clirosului să nu trimită, nici inpreună inștielegeri de acestŭ felŭ cu Domnii țierei să nu aibă, „ci să se înștielegă cu Preasfinșitulŭ Domnŭ Vlădica și „cu cinstitulŭ Clirosŭ.“ **)

Intre asemenea neinvoeli serioase, cășunate de Iezuișii, nimicŭ era mai firescŭ, de câtŭ ca in Clirosŭ să se facă earășii cercări de intoarcere la Ortodocsie, lucru ce și urmă. Poporulŭ nu prea știea ce se întâmplă cu elŭ.

Din cele patru puncturi ale uniei și din tôte disputele scolastice nu pricepea nimica. Elŭ se ținea

*) Documente, fașia 150-200,

**) Documente, fașia 150-200.

strănsă de cărțile orthodoxe și de forma din afară a legii. Ne învățelura era destul de mare. Se afla sate întregi în care abie era câte un mirean care știe de rost măcar Tatăl nostru. Servirea D-zeească totu se mai făcea în multe locuri, în limba slavonă, pe care poporul nu o înțielegea. —

Mitropolitul uniților nu se mai trimetea la București spre ase hirotonissi, ci se hirotonisia de către acii trei Episcopi Eparhiali uniți, după ce mai întâiu persoana aleasă de către cliros se întăria de împăratul și de Papa.

În asemenea împrejurări neplăcute multora din răvănitorii credinței, o ne cunoscută persoană bissericescă cumu se vede fu trimissă în Țiara-Românească și se hirotoni Episcopu, și supțu nume de Dositheiu Țirca, se intoarsă în Transilvania și incepură a hirotoni Preoți. Acesta după câtu-va timpu fu alungat, și Episcopul uniatu de atunci Ioannu Patachi hirotoni de adoua oară pe acii Preoți; Eară mai la urmă ertă pe acel Dositheiu și lă orândui Episcopu Eparhialu la Maramurășu *)

Acestu Arhiereu al uniților Ioannu Patachi fiind întâiu hirotonisitu duple Canonizația Papei, elu strămută scaunul Mitropoliei de la Belgradu la Fagarașu și fiindu că elu sa prearătatu plecatu spre Papa, apoi au muritu otrăvit. **) După elu câțiva ani bisserica uniților se administră de Părintele Theologul, prin care

*) Istoria Biss. alui P. Majoru cap. IV §. 2, 3, -10.

**) idem.

și mai multă sașu cșțatū nemulțemirea.

Pentru a liniști poporul la 1732 se orândui Episcopū unișilorū Samoilū Clainū, carele păstorindū până la 1751 nu putu in altū felū împăca spiritile, decâtū mărginindū oare cumū pe Părintele Theologulū și publicandū in poporū că se ține totū de credințā strămoșiască. Aceasta trasā asupra nemulțemirea Curței de Viena și a Papii, pentru care călători la Viena, unde mijloci și scoase multe drituri și ușurări pentru poporulū seū, după care mai la urmă fu chiebatū la Roma spre ași da răspunsū. *)

Inne ființā acestul Episcopū acasă se ivi între uniși unū Sihastru de peste hotarū cu numele Visarion, carele prin predicarea sa facu mare mișcare in poporū, mai vartosū văzandulū că elū umbla prin sate plângandū și luandū copiii cel micī in brațe, și uda cu pârāe de lacrimi, zicandū că prevede perderea sufletelorū acestorū nevinovași prunci. **) Prin aceasta mulți se lăserā de unie, mai vartosū văzandū totū in acelu timpū că bunulū și apărătorulū Păstorilū alū Romānilorū nu se mai întorșe dela Roma.

Lui Clainū il urmă Petru Pavelū Aronū. Vestitulū Sihastru Vissarionū fu alungatū din Țiarā; Darū in urma lui pe la anulū 1750 se ivi unū altū noū Apostolū cu numeln Sofronie venū din țiarā Romātească, omū nu cu blāndețe ca Vissarionū, ci de o fire asprā și pornitā. Elū incepu a predica in

*) Istor. Biss. alai P. Major. cap. IV. § 2, 340.

**) idem.

contra unieii nu numai cu gura ci și cu fapta induplecându pe poporū ca să se rescōle asupra preuților uniți pe carii prinzindu îi scotea din sate afară cu tōte ale lorū. Acestū Sofronie, duple descrierea Istoricilorū și însuși alui Șrecu *) era unū barbatū cu ofațiā sōrte impositā și însufflātōre de respectū. Negrēta barbei, galbinēla feței, strălucitōrea videre a ochilorū, traiulū celū aspru și infrānatū, tōte ilū agiuta in intreprinderea sa. Poporulū in scurtū timpū fu mai totū in picioare, și cārnuirea abea putu oarecumū cu mână inarmatā alū mai liniști. Sofronie fu alungatū inapoī peste hotarū in Țiara Româneascā, darū semințile aruncate de elū creștea și se imulția, căci după ce resculā parțile de răsūritū ale Transilvaniei, de odatā se ivi la Apusulū ei unū Preotū Ioanū poreclitū Tunsulū, pentru călū tunsāse Vlādica unitū Petru Aronū, fiindū cā elū predica la poporū in contra și a Papismului și a Unieii și a Calvinismului.

Acesta alegea zilele de Iarmaroace pentru inplinirea planului seū. Cāndū in fine după ce au deșteptatū inimele credincioșilorū și la mai multe Iarmaroace au triumfatū, la cea de pe urmā la Iarmaroculū de sf. Petru in Satulū Pugacioé făcānduși Amvonu in mijloculū Pieței intārātā pe poporū, pentru care peste noapte și fu prinsū de o cārnuire și trimisū la Viena, de unde duple giudecata ce i saū făcutū fu eliberatū dānduise și pensie de la hazna pe toatā vieața. Elū insā intorcānduse in Transilvania și neliniștinduse, fu

*) Istoria Biss al 1-iū Șrecu (Nemșesco) tom IX, facia 39.

apoi alungatǎ peste hotarǎ *)

Cu tóte cǎ susǔ arǎtaþii predicatori n'aũ prelu-
cratǎ cu blǎndeþa Apostoleascǎ, totuþi ii isbutirǎ a
desface pe Români Transilvani in dóue pǎrþi, aþia ca
cea orthodoxǎ se fie mai mare (800,000 suflete).

Urmaþiulǎ lui Petru Aronǎ, Athanasie Rednicu,
prin þelul seǔ cel nemǎsuratǎ pentru unie aũ intǎritǎ
þi mai multǎ acea despǎrþire, aþia incǎtǎ poporulǎ dis-
binatǎ in dóue pǎrþi incepuse aþi vǎrsa sǎngele.

Ocǎrmuirea politiceascǎ intrǎ la mijlocǎ þi nu
putu altǎ-feliǎ liniþti lucrurile de cǎtǎ dǎndǎ þi ortho-
docþilorǎ unǎ osebitǎ Episcopǎ in persoana lui Dionisie
Novacovici. Unii voescǎ a videa in aceastǎ despǎr-
þire a Românilorǎ Transilvani þi o tǎinicǎ conlucrare
a Guvernului Austriacǎ pentru ai slǎbi. **)

Urmaþiulǎ lui Athanasie Rednicu Grigorie Majoru
(1772-1788) mai alinǎ duþmǎniile fǎcǎndǎ þi pe o par-
te þi pe alta a inþielege, cǎ vrajba vatǎmǎ þi pe unii
þi pe alþii.

De aice bisserica Românilorǎ Transilvani rǎmǎne
in dóue pǎrþi, una a Uniþilorǎ, carii cunoþtea canoni-
saþia de la Papa, earǎ alta a neuniþilorǎ saũ a ortho-
docþilorǎ, carii se hirotonisia de Mitropolitulǎ Sirbescǎ
de la Carloviþi. Cea intǎiǎ era protejatǎ de guvernǎ,
cea adóua impilatǎ, una ajutatǎ, érá cealaltǎ pǎrǎsitǎ.
Cu tóte aceste þi uniþii era sǎ se intoarcǎ cu toþii la

*) Istoria Biss. P. M. cap. IV §. 2, 3, 4, —10,

**) -fóea, 1846, No. 6. frumosǎ si comicǎ descrie istoricul Betlen
Miclosǎ ingamfarea lui Atanasie dupǎ ce saũ intorsǎ de la Viena in Diplo-
mul capatatǎ dela imparatul Leopoldǎ la 1701 (veþi in extenso la Þincai
tomǎ III. pag. 198-200),

credința orthodoxă, dacă nu s'arū fi retrasă de lângă Episcopul Grigorie Majoru Părintele Theologul Iezuit, ce intrebuiția unū proselitismū vicleanū. Inșă cu depărtarea acestuia Unia se liniști și se întări, urmând lui G. Majoru Vestitulū Ioannū Bobu, carele cărmui aceea bisserică uniată până in secululū nostru. Bisserica orthodoxă urmă dela acestū timpū (1767) a'și ave osebitulū seū Episcopū in Sibiū, inșă in faptă elū era numaī ca unū administratorū. Elū se orânduia dea dreptulū de cătră Mitropolitulū Sirbescū din Carloviți. Dritulū și obiceiulū celū vechiū de ași alege inșuși clirosulū pe Păstoriulū seū, rămassâ numaī la partea uniată.

Orthodoxii cu durere privia trimițindulise Păstori dintre Serbi. Acestū feliū fu dupā Dionisie Navacovici unū altū Sofronie Chirilovici (pe la anulū 1773); Dupā acesta urmă Gedeon Nichitici (1783); érá dupā acesta, Gerassimū Adamovici, la orânduirea căruia neprimindulū poporulū ca pre unulū ce nu știa limba turmei sale, guvernulū fu nevoitū a intrebuiția mijloace pentru adumeri pe ciī nepreceptūi.

Acestū Episcop făcu multū bine pentru clirosulū și Poporulū orthodoxū. Elū ințielegānduse cu Episcopulū uniașilorū Ioanū Bobu, pe de o parte impăcă dușmăniile intre aceste dóue părți ale poporului, eară pe de altă parte trassă căt-va ingrijirea guvernului și asupra acestui ritū și confesii cu totulū părăsite. Ellū muri la anulū 1796. *) Triumfāndū Toleranția in

*) Istoria Bissericeasca P, M, cap, IV §, 2—10

Europa, și în Transilvania (1790) se statornici prin obșteasca adunare și prin decretul împăratului Iosif II *) acea deopotrivă respectare a tuturor credințelor și prin aceasta se alină oare-cumă acea învechită vrajbă care vătămă și pe o parte și pe alta a clerului și a poporului. Pe cât de folositoare a fost urmările Toleranței, pe atâta și de vătămătoare. Ea adăvărată că a liniștită încâtă-va spiritul popoarelor, dară l'a aruncată ore cumă într'ostare de apatie de nesimțire, cu ună cuvântă zicândă a născută Indiferentismul (nepăsarea) religios, de la care nu' departe nici Indiferentismul Moral și Social.

De la 1796 până la 1810 Orthodocșii Transilvanii nu avu Episcop. Biserica loră se administra de un Vicariu agiutată de ună feliu de Consistoriu. Se țice că Clerul nu ave ună fondosă din care să se poată ținea ună Episcopă duple cuviință.

La 26 Mai 1810. Impăratul Austriei Francisc I, ca rege ală Ungariei și ală Transilvaniei **) eliberă ună Decret, ca Clerul Românilor Orthodocși să'și aleagă Episcopă din Nația loră, duple vechile obiceiuri, precumă ași alegea și Clerul uniată; Iară pentru ținerea lui să se facă ună fondosă la care fieșicare familie orthodocsă să deă câte trei creițari pe annă. Din acestă fondosă Episcopului se insemnă prin acelă Decretă o leafă de 4,000 fiorini (12,000 sorocoveți) pe annă. Rămășița fu hotorâtă pentru in-

*) Istoria Biss, P, M, cap IV §, 2—10

**) fôea..., 1845, No, 45, 46,

temeerea unui Seminariu lângă acelă Episcopu, daru mai întâiu Professorii lui se pregăti invêşinduse in Universitatea de Viena. In urmarea acestui Decretu se ordonă la toţi Protoiereii orthodoxi să se adune in Politia Turda, unde in fiinţa Comisariului Impăratescă alcătui unu Sinodă. Acestu Sinodă allesă trei Candi-daţi din Clerulă Romănu, dintre carii Preotulă Vassilie Moga fu întăritu de cătră împăratulă de Episcopu la 21 Decemvrie 1810 şi hirotonisitū de Mitropolitulă Sirbescă din Carloviţi. Cu alegerea acestui Episcopu se statornici această eparhie pe nişte principii care se urmează şi până astădi. Modificănduse intru cătū-va la alegerea noului Episcopu in 1818. Ele se cuprindū intro instrucţie totū din acelaşi annū, datā din partea împăratului alesului Episcopu.

Acea Instrucţie cəprinde 19 Articule. Si eatăle in prescutare : *)

1 iū. Episcopulă să propună giurământulă Omagială şi se privigieze ca clerulă şi poporulă să rămăe in credinţă neclintită cătră împăratulă, şi ori ce incercări de necredinţă s'arū ivi, indată să le arăte.

2 le. Episcopulă să nu uite că denamirea lui atărnă dea dreptulă de la indurarea Domnitoriului precumū sună şi Articululă 60 din legele politiceşti, pentru aceea să păzască legele Patriei şi ordinile prea înnalte suptū ameninţiare de pedeapsă.

3 le. Numai la indoele asupra vre-unei dogme poate a se adresa la Mitropolitulă de Carloviţi şi a-

*) foca 1845, No, 45, 46, vezi de asemenea şi documentele,

ceasta numai prin știrea stăpânirei, eară aiurea nici de cumă. Apelația in causă de căsătorie trece la guvernă precumă sună împărătesculă rescriptă din 3 Septembrie anulă 1783.

4 lea. Atătă Episcopulă cătă și Consistoriulă suntă datorî ași trimete protocoalele la guvernă spre revidiē.

5 lea. Episcopulă va privilegie cu mare luare aminte ca misionariilă streinilă să nu intre in țeară.

6 lea. Aseminea ordină să primească și Protoiereiilă și toți Preoții, ca să nu sufere amestecarea Călugărilor din vecinătăi, mai vartos pela munți.

7 lea. Să nu se încerce a sili saă a amăgi pe cii de altă religie la religia sa.

8 lea. Să știe că privilegiile religioase și scutelele naționale din Ungaria nu se intindă și la Clerulă orthodocsă din Transilvania, precumă nici saă intinsă vreodată.

9 lea. In cele temporale (lumești, politicești) să se conforme duple lecele și datinile țerii.

10 lea. Episcopulă se insamnă leafă de 4,000 fiorinț pe annă din tacsia Clerulă, și să se ferească de ori ce feliă de alte luări urmate până atunce. Visitații prin țiară să facă numai cu știrea guvernulă având pe lângă sine câte doi Comissari Civililă și păzindă Articulu I-iū din partea I-iū titula 8 a legelorū țerii numite, Aprobatae constitutiones *), nici Clerulă să nu scoată mai multă de la poporāni de cătă aceea ce isă

*) Documentele vezi de asemenea lecele Transilvaniei numite : Aprobatae Constitutiones.

dă prin reseritul din 23 Sept. anul 1784.

11 lea. Preoții neuniți (orthodocși) nu pot avea fonduri bissericești, adică locuri de Iconomie scutite precum au preoții acei uniți.

12 lea. Dacă parte din uniți ar trece la neunire (orthodocsie) atunce proprietățile parohiale de pământuri trebuie să se lese preoților uniți.

13 lea. Dacă la vre un loc ar trece toți poporâni la neunire, rămând numai preotul uniat, atunce până va fi el în viață va stăpâni locurile parohiale.

14 lea. Dacă în vre un sat vor fi și uniți și neuniți atunce Biserica acolo aflătoare să fie a uniților.

15 lea. Episcopul Gerassim făcuse schimbări în regularisirea Parohiilor neunite așezate de împărăție, la 1806 să făcuse o nouă regularisire pe care Episcopul să nu cuteză a o mai sminti.

16 lea. Preoții săi înmulțiți prea tare spre greutatea poporânilor, deci Episcopul sub nici un cuvânt să nu adăogă peste aceea ce sună regularisirea amintită.

17 lea. Înmulțirea prea mare a Preoților neuniți au tras cu sine chear și sărăcia lor, abaterea la Iconomie și neingrijirea de popor; Episcopul să nu dea preotului de cât numai la prescrișul număr de familii; era la întâmplare neprevăzută se face arătare la guvern.

18 lea. Cultura poporului atâră de la Cultura Preoților; deci Episcopul să hirotonisască în viitorii de

acia, caril aŭ petrecutŭ nu numai Classurile Normale
ci și cele gramaticale,

19. lea. S'aŭ mai descoperitŭ și acea pedică a Cul-
turei cŭ Preoții sŭ facŭ duple hatăruri; Deci Episco-
pulŭ sŭ și pue toatŭ Silinția spre stŕrpirea acestui
abuzŭ. *)

N. Despre statutele cumŭ astŕđi se administreezŭ
Clirosulŭ Romŕnŭ din Transilvania, vezi Documentele.

*) Uniții inse sub Episcopulŭ lorŭ Inochentie Clainŭ intre anni
1736-1738 cŕpŕtŕ de la imparatulŭ Carol VI și proprietŕți fonciare
și privilegii mai superioare de cŕtŭ a neunișilorŭ. Acele in ex-
tenso sunť publicatŭ in Chronica lui Șincai, tom, III, pag. 281-292
inse și lor ca și Orthodoxilorŭ li se oprește comunicațiunea cu
Clerul din Moscva și din Valahia. Șe ințelege pentru ce.

PARTEA II.

**Bisserica Românilorū de
dincōce de munții Carpați, adică
din Moldova și Țearra Române-
scă in secolulū al 15, 16, 17, și 18.**

Periodulū I cuprinzătorū de trei Seculi 1400-1700

Biserica Românilor supt Domniī Pământent.

Moldova și Țiarra Românească de și nu alūta aū fostū supusse influenței Apusulū ca Transilvania, to-
tuși furā minate și silite oare cumū indirepte de spi-
ritul Proselitismulū Apussanū.

Bisserica Romei spre ase despăgubi ore cumū de
pierduta Bulgarie, inceptu in secolulū XIV și XV le de
a sili pe Regiū Ungariei și a Poloniei de a aduce suptū
a ei ascultare pe Moldova și Valahia. Pe câtū nu pu-
tea isbuti armile acelorū Regi, pe atāta se silea Mis-
sionariī a face prin mijloace blānde. La Sinodulū de
Florenția de și Mitropolitulū Moldovei Damianū se uni
cu Papa, totuși Prințiulū Alesandru celū Bunū, na'lū pri-
mi in țiară, și elū ași ceru de Mitropolitū pe Arhidia-
conulū Patriarhulū de *Ohrīda*, ordonindū a se depār-
ta Episcopulū Catholicū de la Siretiū la Bacăū.

Rainaldū in Analile Eclisiastice (secolulū XIV și XV) cuprinde mai multe corespondențe între Papii de Roma și prinții Moldovei și ai Walahiei; din ele se vede că Prințul *Lascovū* și chérū primise credința Romano-Catolică, spre a plăcea Poloniei *) și ase despărți de soția sa **).

Darū pe la începutul secolului 16-le puterea Mahometană ajungându până la marginele Dunărei; Apusul de frică, uită pe un timp sistemul proselitismului. Elū se mulțemi ași afla lângă Dunăre unū scutū de apărare. Acestū scutū, acestū ȱidū, pronia ālū rădică in persoana a doi Prinți. Stefanū celū Mare Domnulū Moldovei, pe la finitulū secolului 15-le și începutulū celui alū 16-le hotără granițele până unde Mahometismul are ase intinde in Europa. Patruȱeci bătălii pentru credinȱă, in ace epohă cândū Turcii se afla mai fanatici in resboae, și comendați de cei mai bravi sultani, aū hotărātū soarta bisericei creștine in Moldova; iarū patruȱeci de Biserici ȱidite de acelū mare Prinț intru memoria acelorū 40 de biruinți, adeverescū faptulū Istorice, până astăȱi. Niște asemenea isbānȱi plecā in urmā pe Turci, ca in Capitulaȱia Principatelorū, sā priimeascā și aceste două articole cu totul contrare sistemului lorū ce, până atuncea au urmatū, adecā: *I-iū Geamī Turcești in Principate sā nu se ȱideascā*

*) Apoi vedemū in urmā, pe la 1561, cā Ivonia sau Ioanū, pentru a capata favorulū Turcilor și domnia Moldovei se tae imprejurū (Gorelius pag. 25.) Șincāi tom. II pag. 225.

***) Papa insā la aceasta nu consimți (Engel in antiq: hist. Mold: pag. 108)

2-le Musulmanulă să nu poată avea avere nemișcătoare în Principate.

Dela sine se înțelege că asemenea principii ne potrivite cu Planul lățirii Mahometismului, nu era lesne de mistuit pentru Turci. Îi dorea ca pe incetul să prefacă aceste țeri din tributare în Pașalâcuri. Multe opintele îl făcu întru aceasta; dară apoi pela finitul seculului 16-le *Mihailă Viteașul* Prințul Valahiei, prin mai multe biruinți, ai făcu pentru totu deauna ase despărți de asemenea măgulitoare speranță.

Papii de Roma intitulă pe acei doi Prinți cu numele de *scutitorii și apărătorii creștinătăței*, *) sultanii înțelegându indeplinu cu cine au delucratu lângă Dunăre, pentru a măguli pe domnitorii Principatelor Moldo-României ai numără totu pe aceiași treaptă de mărire în care numără pe Hanii de Crâmă, și pe Locoșitorii de Bagdatu, dândule totu unile și aceleași Insignii și Investituri.

Dupre mărturia Istoriografului Caramșimă (tom. VI fația 363), solulă Litvei țice Țiarulă de Moscva Ioană III. „Țiara lui Ștefană este ingrădire a tuturor țerilor noastre; dacă sultanulă o va supune va fi de primejdie și pentru noi și pentru tine!„ **)

In Raportulă dinafarnică saă politicescū, Bisserica

*) Magazinulă Istorieu pentru Dacia tom, I. facia 145 de Lauriană București 1845.

**) Un Hrisovă alui Ștefană celū Mare din 1459, Maiă 20, publicatū în Arhiva istorică a României tom. I. partea I. pag. 114 probează că acest Domnū știu pecetū a respinge pe Turci cu sabia pe atăta a respinge propagandele catolicilor obligându pe chiarū locuitorii Unguri, case nu plătească irū la Episcopulă Catolică.

Moldo-României statornicinduși soarta și înființarea sa precum și vădiutū mai susū, totū odată in acestū periodū luă oare care prefacere și inbunătățire și in privire curatū religiōsă. Episcopulū Catholicū din Siretū fu strămutatū la Bacău in timpul lui Alexandru celū Bunū, fiindū cā acolo se află mulți Unguri. (Șulțer, tom. III pag. 603).

Dupre cumū se vede in *Oriens Christiansu* alui Lequienū, Impăratulū Iustinian aū fostū supusū Eparhiile Daciei Arhiepiscopiei din Iustiniana prima numită in urmă Ohrida. Cu înființarea regatului Bulgaro-Romānū lângă Dunăre Episcopiile acestui statū atârna totū de Ohrida. După sfărāmarea și cāderea Bulgarilorū de dincolo de Dunăre, Romānii āși formă dincōce de Dunăre Principatele lorū, injgebāndū mai intāi alū Transilvaniei, de unde apoi, dupre cumū saū văditū in partea āntāi, formă și Principatele Moldo-Romāniei, Episcopiile acestorū țieri āși avea atārnarea lorū dela Ohrida. Pela finitulū sutei a 14-a și inceputulū celei a 15-a se in ființă Mitropolia țerei Romānești mai āntāiū in Argeșū și apoi in *Târgoviște* și a Moldovei in Suceava *) atārnāndū de aice inainte Episcopiū de Mitropoliții țierii

Ioan Paleologulū in cālătoria sa la *Viena* trecāndū prin Moldova, făcu pe Mitropolitulū ei neatārnatū de Ohrida numindulū *Afto-chefalos*. Darū cu tōte aceste

*) Generalulū Bauerū (in promemoria pag. 39) țice cā pānā la Radu celū Mare era numai un Episcopū in țara Romaneasca, și cā acestū Domnū dupre sfatulū Patriearhului Nifonū au facutū și Mitropolitū și doi Episcopī in Râmnicū și Buțețū; iarū Logofatulū Miron spune cā Alexandru celū Bunū aū intemeetū Mitropolia in Suceava și Episcopiile de Romanū și Radauī (veđi Letopisețulū lui).

la anul 1456, Stefanu celu Mare vădându pe Patriarhul de Constantinopolu hântuitu, și murindu Vissarionu Mitropolitulu de atunci alu Moldovei, scrie totu Arhiepiscopulu de Ohrida Dorotheiu casă dea binecuvântare ase hirotonissi unu altulu, la care ise răspunde că ceiallți Episcopi ai țierei să hirotonisască pe unu asemine după Canoane *) de unde se vede că pe acelu timpu trebuie să fie în Moldova unu număr de trei Episcopi lucru ce se adeverește și din Analile țierei. **)

Grecia, Bulgaria, Serbia fiind acum cu totul picate sub giugul Mahometan, mulți din clerul mai cu samă Bulgaru și Serbu, fugia în Moldova și Valahia unde sub scutirea Prinților Orthodoeși resuffla un aeru mai liber în lucrările Epangel meiloru. (***)

După sinodul de la Florenția la care sa'ū unitu și Damian Mitropolitul Moldovei (****) Domnul și țiară nulū mai primi ase întorce, și în locul lui aū ales altu Mitropolitu. Și cu tôte stăruințele împăratulu Ioan Paleologulu (*****) Moldova rămase orthodoxă.

Pe cât lăcașurile D-zeești era combătute în Tur-

*) Magasinulu istoricu pentru Dacia tom. . facia 277.

**) Letopiseșulu lui Grigorie Ureche cap. IV facia 103 și 104 după Ediția publicată de M. Cogalniceanu Iași 1845.

***) Istoria Moldovei și a Valahiei publicată franțuzește de M. Cogalniceanu în Berlinu 1837, fețele 63, 109, 117 și 118.

****) Lequien Oriens Christianus tom. I. pag. 1253,

*****) Hronica lui Sircăi tom pag 397, De aici se vede că Autocefalia ce o dedesă Paleologul Bisericei Moldovei era cu scopu reu, adică spre ase rupe de orthodoxie și a se uni cu Papa, pentru ca acesta să le ajiute în contra Turcilor,

cia, pe atăta ele sporea in Principate. Fieșu—care Mitropolitū saū Episcopū, fiește—care Domnū trebuia a zidi și a inzestra una saū mai multe biserici. Mai cu samă in secululū 16-lea și 17-le se părea că toți se in-trecū intru acēsta. In niște țieri unde nu înbința nici *Spitaluri* nici *Scoli*, nici *Orfano-trofi*, nici casse pen-tru cei săraci, firește trebură ca acestū felū de așe-zeminte publice să se ivescă in adăpostul Monastirilorū si supt ingrijirea Părinților Calugări. Așia Monastirea Golia fu intemeetă pentru a ținea o casă obștescă pen-tru cei lipsiți de minte; Monastirea sf. Trei—Ierarhi pentru scoli, M. Galata pentru saraci, și altele mai multe lotū cu asemine indatoriri.

Manuscripturi de cărți Spirituale umplu bisse-ricile și Monastirile. Scriitorii se inmulțise parte prin a-cii Părinți fugiți de prin Turcia, parte prin obiceiul de atuncea ce era ca Confesorii la mărturisire in loc de *Epitimie* saū *Canon* pusū asupra celor greșiți carii șliea carte, să indatoreză pe celū ce se pocăește a scrie cu mâna sa vre o carte și a o dărui la Biserică. In Mo-nastirile Principatelorū se află mulțime de asemine ma-nuscripte slavinești.

De mirare trebuie a fi cuiva vădind că intru ase-mine Epohă bântuită; la 1512 saū tipărit Evangelia slavinească pentru cé întâiașū dată, in Târgoviște, ca-pitala de atuncea a Valahiei. Meșteșugul Tipografiei nu se aflase de mult. Staturile slavonilor de lângă Du-năre era cu totul sfărămate de Turci, și Literatura lcr își naște pe cé întâiū flică in légănul Românilor (*).

*) Nici chiar istoria tipografiilor din Rosia nu probează că pe la 1512 sar fi tipăritū vre o carte acolo in dialectul slăvon,

În Valahia se lucra mai mult Dialectul Serbo-Bulgară; érá în Moldova mai mult acel Malo-Rossian. (*)

Care ară fi fost atunci starea scoalelor, Istoria nu neă păstrată documente de câtă atăta se descoperi în urmă cá Tomşa Vodă (1564) aă învățat carte la scoala din *Satul Rădășeni* ținutul Sucevei. (**). Apoi dacă într'un sată sa află așa scoală din care eși un Domnă ală țerei, se vede dar că era pe atunci oare care silință la învățatură în Cleră, căci elă înfătoșa pe atunci pe corposulă Profesorală ală-țerei; nestatornicia înse aceloră timpuri nu lăsa nimică a prinde rădăcină. (***) Studiile înse mai înalte le făceau Moldovenii la ortho-
doșii din Galiiia (Apendice la hronica Hușilor pag. 14 și 15).

Săă vădută mai susă că Moldova pe la finitulă secululă al 15; ave pe lângă Mitropolită și cățiva Episcopi; Valahia înse abea pe la începutulă secululă 16-le pe lângă Mitropolitul ce ave din vechime șiaă mai făcut încă doi Episcopi, unul de Rămnică și altul de Buzeă, și se dede clerulă o sferă mai întinsă. Acestă se săvârși prin zelulă Prințului Radu Negru Vodă. Acestă în călătoria sa la Constantinopol trecând prin Adrianopol află că acolo se ține la închisore un fost Patriarhă ală Constantinopolulă cu numele Nifonă. Prințul mersă la

*) Lazără Baronovici Episcopulă de Cernigovă ală Molo-Rossiei, la 8 Martie 1657 fu hirotonită în Iași. (veđi Arhiva istorică tom. I. partea 1 pag. 15, No. 75, Polonia fiindă Catholică Exarhatulă Mitropoliei Moldovei se întindea și asupra provinciiloră orthodexe din Polonia.

**) Calendariă pentru Romanii pe 1850: Iassi facia 55,

***) Scóla lui Iacovă. Despotul Moldovei înșințată în Cotnariă ar fi produs multe lumini, dacă elă nar fi fost molipsit de Spiritul Calvinismulă, care aă făcut mult reă și lui și țerei (Șincai tom. II, pag. 214, 215)

Patriarhul in inchisóre. Din conversație află in elú un barbat invațat și un Păstoriú virtos. Făcu cu elú in-voire ca săi ceară libertate de la Sultanul, și sălú facă Mitropolitú alú Valahiei. Agiungând in Constanti-nopolú și propuind acésta Sultanului ai invoi cerirea și la întórcere álú luă in Valahia. Acest Sf. Patriarhú dădu o nouă viață Clerului Valahiei, statornicindú și cele dóue Eparhii din nou. și hirotonisând pre Episcopi. Elú fiindú mai multú unú Sihastru de cât un Arhiereú de lume, insuflá o nouá dorință cátrá viața Monahi-césca și de o dată să ivirá mai multe comunități de Monahi prin Munți; căroro Radu Vodá le făcu mai multe aferosiri pentru traiulú vieței. Acești Monahi mai du-mesnici sálbătăciunea Poporului și'lú făcu a ințelege mai bine ideia adevăratei religii (*).

Sf. Patriarh Nifon pe la 1508 cădu in disgrație și se trase la sf. Munte in Monastirea Sf. Dionisie, unde după mórte, D-zeú álú prémări de sfânt cu mai multe minuni; eară Radu Vodá și Valahia saú pedepsitú prin mai multe semne a mâniei D-zeești. Pentru care Mó-ștele lui fu aduse in Valahia de un altú Domnú Négul-Vodá Basarab, spre alinarea pedepsei, care milostivire dobândinduse, cu sinod se statornici serbarea Sf. Patriarh *Nifon* la 11 August. (**).

In curând după acest sf. barbatú pe la 1510 se ivi in Valahia un Monah anume *Macsim* din familia Prin-ților Serbiei, carele încă pe la 1507 făcu un mare bi-

*) Pe la 1590 Ierarhiú Moldovei, anume Mitropolitul Athanasie și Grigorie Episcopul de Romanú, spre a respinge hărbăria Musulmanilor se adresá la Papa Sixtú V. și acesta scrisá la guvernul Poloniei spre a proteja pe Mol-doveni in contra Turcilor (Archivum Vaticanum Armario 44 tom. 29 pag. 40a

**) Viețile sfinților publicate in Tipografia Monas Némțului la 1815 vedl la 11 a lunei lui August).

ne bisericeii mijlocind împăcare și unire între Domnitorii Creștini a Moldovei, Valahiei și a Ungariei, spre ase pute mai ușor apăra inconstra comunului lor inamic. După Sf. Nifon acestu Măcsim se orându Mitropolitu alu Valahiei (1508-1510) (*). Daru și acesta nepăstorind indelungu se întorsee in Serbia pentru caude politicești. (**). După acesta la 1510 urmă in scaunu Macarie. De bună samă in timpul acestuia se inființă in Valahia cé întâiu Tipografie slavinescă, in care la 1512 saă tipăritu Evangelia. După acesta pînă la 1648 urmédă in Analile Valahiei un număru de 17 Mitropoliți despre cari Istoria nu ne spune că ar fi făcut ceva insemnatu. La 1648 se sui pe scaunul Mitropoliei Stefanu cu a căruia bine cuvântare saă tipărit in limba Romănescă Pravila cé mare: *Indreptarea legei*; dupre Nomocanonulu lui Alexie Aristen, la 1652. (***)

De aseminé in Moldova de pe la inceputulu secululu 16-le până in timpul sinodulu ținutu in Iassi la 1642 se arătă numai prin cataloge un număr de 36 Mitropoliți, fără ase istorisi despre îi cum că aru fi făcut oare-care fapte insemnate in lucrurile bisericești ****).

Totă indeletnicirea clerulu precum acelu din Valahia de aseminé și acelu din Moldova in Periodul

*) Istoria Serbilor și a altor slaveni de Ioan Raici (Sirbește), Viena Par Cap VII facia 324 § 2-10

**) După Evlaviosul Radu urmând in domnia Valahiei Mihnea cel ne evlaviosu Măcsim părăsi țeara cu un chip delicat (Arhiva istorică a Romănie tom II, pag 65 68,

**) Veđi precuvântarea acestei cărți,

****) Un singur Mitropolit al Moldovei Gheorghie Movilă scrisă Păpiu Grigorie XIII că nu primește calendariul Apusan la 1584 Codex Nunciaturae Viennensis ad vocem sociavia (Sincaî tom II pag 238),

până la amentitulă sinodă, sta numai în prescrierea cărților slavinești și întru formarea Chinovilor prin munți. La aceasta nu puțin îndemnă *dădură și părinții fugiți din Serbia și Bulgaria*, spre a se scăpa și adăposti de împilarea musulmană în Principate. Aice îi aflându adăpostu subu scutul Prinților religioși, precum în Valahia subu Radu Negru și Neagu Bassarabu; ăra în Moldova subu Stefanu și Bogdanu, se uni cu călugării pământeni și formă mai multe Monastiri, pe care acii Domni și următorii lor le înăvuți cu Dăni. — La 1508 unu Monahă Sirbă curmă resbelul dintre Bogdanu a Moldovei cu Radu a Valahiei. Veđi Hronica lui Urechie la acel an și Arhiva istorică a României t. II pag. 65.

Nimicū era mai firescū de cătū a aștepta ca după legătura ce ave Români din inceputū cu Biserica Grecească sū se întâmple atunci unu lucru ca acesta ce se face spre onoarea credinței mântuirea făcătorilor de bine și folosū comunū, mai multū de cătū particularū. Patriarhii Constantinopoliei avea o influenție hotărătoare asupra lucrurilor Religioase din principate, adese ori se vede călătorindū prin Principate și puindū lucrurile la cale *). În urma lorū se ivi și cete de Monahi. Unii rămănea în țară, alții folosinduse cu Milostenii de pe la credincioși, se întorcea la locurile de unde era. Inse atâtū unii cătū și alții fu Țcloși străjuitori ai Românilorū ca sū nu între vre o dogmă streină în Biserica lorū, pe timpulū cândū Papa prin regii Un-

*) Constantinū Brancoveanu întemeieră și Mitocū de locuință pentru Patriarhul de Constantinopolū cândū vinea în București, la Monastirea Sântului Gheorghie. (Șincai: tom. III. pag. 180).

gariel și a Poloniei se silea al trage la Papism, érá Reformația ce agiunsesse până la hotarále lorü äi ademiné la Lutero-Calvinismü. Prin delulü acestü fierbinte a Monahilorü greci se păzi neclintită unirea bisericeî Românilorü cu biserica de orientü. Românü rămase scutiți de cursele cele intindea cel de religii streine, precumü și de certele religiöse, care la Apusü aü causatü atâtea vărsări de sînge; érá Grecii întru respłătire dobândiră iubirea poporului și favorulü Prințilorü *).

Clerulü Răsăriténü, Greci, Bulgari, și Serbi, äși perdură existența politică a staturilorü lorü, prin urmare îi știü mai bine a învăța pe Români cumü trebuie săși păzască pe -alorü. Mai mulți Patriarhi Răsăriteni umbländü cu milostenie prin Principate, totü-odată sfătuea pe Prinți și pe Boieri cumü mai bine să se porțe pentru a nu grăbi îi însuși acea de istovü cădere a lorü subü giugulü Musulmanü. Ii zugrăvindü cu văpsele vii și tragice sórta bisericeî lorü, a Monastirilorü, a locurilorü sfinte și chérü a sf. Mormântü, induplecă pe Prinți și pe boieri a inchina Monastiri pămăntești cu tóte averile lorü nemiscătóre la acele locuri sfinte, și prin aceste averi numal se potu ele ținea și apăra de lăcomia Turcilorü. Pe lângă aceste dănuiri zidiră äncă și impodobi mai multe Monastiri de la sf. Munte alü Athonului — (Șincai anulü 1707 **).

*) Cercei Mihailü istoriculü ungurü dice, că Romanii Ardeleni privia pe Prinții din București ca pe niște patroni ai lorü și de aceea se adresa cătră Patriarhulü de Constantinopolü cu protestație in contra impilărilorü apusene (Șincai tom. III, pag. 201.)

***) Dositei Patriarhulü Ierusalimului străbātu până in Transilvania de unde guvernulü ilü alungă inapoi in țera Romănescă (Șincai. tom. III. pag 197,-198)

De pe la giuământatea inse a seculului ală 17-le (1640) mișcările Reformației făcute in Transilvania avu oare-care înrăurire in Moldova și in Valahia, căci introducerea limbei Naționale și depărtarea celei slavóne se ivește și in aceste Principate. Mitropoiitulă Wārlaamă ală Moldovei temându-se de Catihisulă Lutero-Calvină ivitū in Transilvania (1643), care pe atunce se lăți-se și in Moldova, se hotără a publica o carte in limba Națională anerisitoare aceluī Catihisū, precumū și o Cazanie la 1643, spre a feri pe turma sa de amăgiri-le Reformației, care se folosea de aceia că poporulū, in limba streină, nu înțelegea dogmile Legei sale. In urmarea acestora inceptu a se tipări și alte cărți Bisericești in limba Română, mai cu sémă de cătră Mitropolitulă Dosithei pe la 1673-1686. Pildei aceștia urmară și Valahia, căci precumū amă văzulū mai susū aū publicatū Pravila ce mare (Nomo-Canonulū), și așa in Transilvania se imbrățioșă limba Romănescă, ca prin ea să se introducă Reformația; érá in Moldova și Valahia spre a se feri de ea.

Cu acestū prilejiū al Reformației se ivesc in Biserica Principatelorū pe lângă câți-va vrednici Păstori, mai multe fapte vrednice de insemnatū:

I. Sinodulū ținutū in Iassī (1642) de Părinții Greci, Ruși și Rómâni pentru giudecarea lucrărilor Patriarhulă Ierusalimulă Chirilū Lucarie, și pentru aprobarea Mărturisirei ortodoxă a lui Petru Movilă. *).

*) Documente autentice despre religia grecilorū tipărite franțuzește de Aymon in Haia 1708. Acestū Sinodū saū ținutū subū preșidența lui Partenie Patriarhulū Constantinopolulă și aū luatū parte la elū și Arhimandriți. (Philipus Cyprinus in chronico Eccles. Graecae pag 478 ; și Lequien in oriens Christianus tom. 1. pag. 1253.)

II. Înființarea unei școli Bisericești în Iassi în Monastirea sf. Trei-Ierarhi la 1644 de către Domnul Vasilie Lupu, la care a adus pe Rectorul Academiei de Chiev Arhimandritul Sofronie *) și alți trei Dascalii pentru acărora tinere acelui Domn a dat trei Moși; **) Aceste persoane fu recomandate de către Petru Movilă Mitropolitul Kievului, care era fiu a Domnului Moldovei Ieremie Movilă. Acastă școlă, din nestatornicia timpurilor rămasă în nelucrare până în zilele noastre; cându în timpul guvernării generalului Kiselev Șeredeschisă, și apoi se scosă acele moși în folosul școlilor (***) , sub Domnia lui Mihai Sturza, prin stăruința Refoarendariului Școlilor Gheorghe Asaki.

III. Înființarea a mai multor Tipografii în limbile, Grecescă, Slavonă și Română: pe lângă motivul dat de Reformație, mai era și acela, că Grecii înădușiți în Turcia nu își pute rădica acolo glasul, nici măcaru a ve vre-o Tipografie spre ași ecsprima prin ea socotințele și a se apăra și îi de Apusenii. Așa se imbină nevoia Grecilor cu a Românilor și pe la finitul Seculului 17 se ivesc mai multe Tipografii: 1. în Monastirea sf. Trei-Ierarhi din Iassi, unde pe lângă cărți Bisericești se tipări pe la 1648 și Vasilicalile sau Pravilile împărătești. Acastă Tipografie fu trimisă de Petru Movilă, Mitropolitul Kievului. 2. În Monastirea sf. Sava din Iassi.

*) Vezi catalogul Rectorilor academiei de Kiev tipăritu rusește în cartea numita: Descrierea Lavrei și a Ierarhiei de Kiev.

**) Vezi condica Documentelor moșilor Monastirești păstrată la Arhiva țerei Moldovei. Titlul moșilor Trisfetitelor.

***) Vezi Acta acestui proces în arhiva academiei de Eși.

Pentru această Tipografie fu dănuite osebite moșii, pentru a ține mai mulți bărbați învățați în limba Grecă, Slavonă și Română. Acestu așezământu după cum se vede din Analile țerei *) era unu feliu de Academie de științi anume așezate pentru apararea Legei. Cé mai veche Liturghie se află tipărită în această Tipografie în limba Slavonă și Română **).

3. În Monastirea de lângă Iassi numită Cetățuia unde se tipări cartea lui Meletie Sirigulă, în contra Luteranilor.

4. În Târgoviște, unde după Evanghelia Slavinăscă din timpul lui Neagu Basarabă 1512, se vede earăși în limba Slavinăscă tipărită Triodulă la 1649 în inoita Tipografie, unde earăși saă tipărită și celă mai vechiă octoihă.

5. În București, unde pe lângă alte cărți bisericești în Limba Slavonă se ivi multe și grecești precum: Dogmatici di dascală a lui Anthimă Iviritulă.

Aceste Tipografii fu pe lângă altele și apărătoare de proselitismul Apusană, căci pe lângă alte cărți apărătoare se ivi la 1688 în București Biblia în limba Românăscă tradusă de pe cei 70 de talmăcitori, respingându cu acesta Mitropolitul Anthimă pe Biblia ce Reformații din Transilvania o tradusă de pe textul Evreescă, saă mai bine

*) Letopiseșele Moldovei publicate de M. Cogălnicenu Iassi 1845.

***) Precumă această liturghie de asemenea și multe din cele mai vechi Ediții de cărți Române se află la autorulă acestei priviri istorice, Arhiereul Filaretă Scribană.

Acea Liturghie se tipări cu bine-cuvântarea Patriarhului Ierusalimului, subă acăruia protecție era ace tipografie, și se împărși indară pe la biserică, după cum se probăză din chiară titlulă ei.

zicându de pe cea Nemțească a lui Luteru și o imprăștiessă prin Moldova și Valahia *).

Din aceste se vede că cé ăntăiū tipografie slavinăscă fu in Târgovește și s'arū pute crede că și Moldovanulū Pamva Băranda reformatoriulū tipografiei de Chievū arū fi fostū unū discipulū eșitū din tipografia Târgoviștei **).

Reformația de la Apusū motivā a se ivi din Moldova trei mari apărătorī a ortodocsiei ***).

In giuătatea din urmā a seculului alū 17-le se vede a fi eșitū din ace scōlă din M. sf. Trierarhī precumū și prin mijlocirea acelorū Tipografī (ele era ca unū feliū de așezăminturi de învățatură), unū însemnatū numărū de bărbați învățați, intre cariū se numerā: 1. Mitropolitulū Dositheiū, omū învățatū, și carele fu dusū in sclăvie de cătră regile Sobiețichi cu tōtă arhiva țierii in Polonia de unde ducănduse la Moscva muri acolo; 2. Spatariulū Nicolai Cărnu, carele ajunse in urmā Am-

*) Intre anii 1684-1702 aū păstoritū in biserica Romānā o persoană foarte vrednică de însemnatū atatū prin erudițiunea sa catū și prin activitatea sa; Ea este Episcopulū Mitrofanū, mai intăiū la Husi și apoi la Buzeū. Elū publica trei opere in limba greacă. 1. Descrierea sf Mormăntū a Patriarh. Dositheī (Istor. bis. a lui Meletie tom. III. pag. 200) 2. Tesaloniculū sf. Simionū (Lequien Oriens Christ. tom. pag 1246). 3. Enhiridul Patriarhului Dositei. Pe elū Prințulū Șerbanū Cantacuzinū l'aū însercinatū cu corectarea și publicarea bibliiei Romāne in 1688.

***) Leacsonulū Istoriciū (rusește) tom. II. Ediția II. Peterburgū 1827 facia 150.

****) Aceștia fu 1. Petru Movilă Mitropolitulū Kievului autorulū mărturisirei Ortodocse. 2. Varlaamū Mitropolitulū Moldovei autoriulū refutațiunei catihisului Calvinescū a lui Rakoși, 3. Spatariulū Nicolai Milesco (Cărnu) autoriulū Manualului ortodocsū compusū de elū in Stocholmū, prin care satisfăcu dorința Ambasadorului francesū, Markisulū Pompone, pe lângă Curtea Sveziei, 1669.

basadorū a lui Petru celū Mare la Hina. 3. Dimitrie Cantemirū Prințulū Moldovei cunoscutū ca unū insemnatū autoriū, 4 Mironū Costinū și alții.

Din Analile țerii se vede că in acele două secole, adică alū 16 și alū 17, Clerulū Principatelor era supus dărilorū ca și țeranii, și abia numai pe la finitulū seculului alū 17 in Valahia subū Prinții Cantacuzinești și Ghiculești, érá in Moldova sub Prinții Cantemirești și Ghiculești se scóse de subū birū, fiind că elū acum incepusă a lua o poziție mai cu influenție și chérū in lucrurile politicești. Adunările generale pentru alegerea Prințilorū și facerea legelor dintru-ăntăi era prezidată numai de Mitropolitul și de Episcopii, érá mai la urmă se adaoase și Arhimandriții și Igumenii. Glasurile Clerului ajunse aprepondera in adunări și a face lucrū aminte până și Prințilorū Domnitori. Arhieriei se însărcina până și cu misiū cātră staturile vecine. *) Așa Mitropolitulū Geordonū mersă la împăratulū Rosiei Alecsie Mihailovici pentru a inchina Moldova subū protecția Rosiei (1656) și alții **)

Clerulū acumū in Principate agiungându tare, in cătū și chérū Patriarhii de Răsăritū pentru înterele lorū alū măgulea, Istoria nu știe a se lāmuri suptū care anume influență Patriarhicească se află elū acumū.

*) Așa Varlaamū Mitropolitulū Moldovei fu trimisū de Prințulū Vasilie Lupulū la Mathei Prințul Valahiei in Târgoviște, unde cu această ocaziune, cumnatulū Prințului, Boerulū Udriște Năturel li arată și îi dădu Catehisulū Calvinescū a lui Racoși din Ardealū, și Varlaamū întorcându-se acasă publică vestita anerisire acelu catihisū. Vezi prefața acelei anerisiri.

**) Adunarea deplină (rusește), a legelorū imperiei Rosiei.— Ediția I. de la anulū 1649-1825, De asemenea, la 1770, Inocentie Episcopulū de Hușū fu trimisū, cu doi Arhimandriți și doi boeri la împărăteasa Rosiei Ecaterina II, (hronica Hușilorū de A. Melhisedecū, pag, 306),

Tuspatru Patriarhii se afla acum pe trecători mai mult prin Principate de cătă pe la scaunele lor. In analile țerelor se vede că multe lucrări atât bisericești cât și politicești se făcea acum cu bine cuvântarea unui Patriarh, acum cu a altuia, adică când se afla aice ală Constantinopoliei, se cerea a lui binecuvântare, când ală Ierusalimului, se cere la acesta, când era ală Alesandriei la acesta și când al Antiohiei la acesta. Abie odată numai se ivi Arhiepiscopul de Ohrida in Iassi. Petrecerea acestor sfinite persóne era atât de adese in căt la prilejiul inmormântărei Prințului Constantin Cantemir in Iassi, se afla patru Patriarhi (1693)*. Mai mulți din ii căuta interesurile lor; dară Patriarhii Partenie, Dositheiu și Hrisantă ai Ierusalimului, aă lăsată turme de adevărați scutitori și ingrijitori ai Bisericei.

Din aceste pe de o parte se lămurește ace veche istorisire a Mitropolitului Gheorghie din 1723, cum că împăratulă Ioan Paleologulă, in timpulă lui Alesandru celă Bună, trecândă prin Sueva, in întorcerea sa de la Viena, și dorind a căștiga ajutoriulă Moldovei pentru apărarea Constantinopolului de Turci, hărăzi dritulă de neatărnare (Astochefalosă) Mitropolitului de Moldova**)

*) Letopiseșulă Moldovei capă XI. facia 270, dupre Ediția publicată de M. C. Eșii 1845; și hronica lui Șincai tom. III. pag. 166.

**) Pentru a înțelegre că această astochefalie atăt de reu înțelegă de cătră unii, citamă aice patru fapte: 1. Excomunicarea de la Patriarhie a Episcopiloră Moldovei din anulă 1395. Acta Patriarhatus Constantinopolit. Diarulu Ecclesia 1866 Nr. 7. 2. Aferisenia de la Patr. a Mitropolitului Dosithei a Moldovei (Cronica Hușiloră pag. 147) 3-a judecata Mitropolitului Valahiei Theodosie prin delegați Patriarhului de Constantinopolă la 1679 (Șincai tom. III pag. 127) 4. Catherisirea lui Gavriilă Mitropolitulă Moldovei la 1792. (Hronica Hușiloră pag. 366 370). Astochefalia deci insemnează administrațiunea independentă in cele interioare, fără inse a fi sustrasă de subă jurisdicțiunea Cano-

Principate pe lângă a loră poziție respectată chiară de către Patriarhia Răsăritului, avea influenție și în alte popoare Orthodocse ce se megieșă cu Principatele Moldova și Valahia. Așa pe la 1628 se vede că Episcopul Orthodocsă ală Galiției *Ieremia* era hirotonisită de Mitropolitul Moldovei *) și la sinodulă din Iassii 1642. Varlaam Mitropolitulă Moldovei se iscălește Ecsarhulă ală Podoliei de sus și de giosă **) care pe atunci făcea parte a Galiției. ***)

Iară Transilvania la 1656 trimite spre hirotonie de Arhiereulă pe Protoiereulă Simeon în Valahia la Mitropolitulă Stefan pe care acesta călugărintulă și numindulă Sava ală și hirotonisește Arhiepiscopulă al Transilvaniei, după cum mărturisește istoriculă Sirbescă Ioană Raiet (Part. a IV cap VI, Ș. 9 și Ș. 10). Din care istorisire se vede că Mitropolitulă Valahiei purta atunci însușire de Ecsarhulă al Patriarhiei pentru țerile Orthodocse învecinate cu Principatele.

nică în cele exterioare, prin care se conserva unitatea dogmatisită prin art 9 din simbolul credinței,

*) Descrierea Ierarhiei de Kievă (rusește),

**) *Monuments autentiques de la religion des Grecs*, par, Aymon, 1708 pag, 339, Această carte se află în biblioteca academiei de Kievă, secția cărților franceze, Nr. 46,

***) De aceea Mitropoliți Valahiei se numescă Exarhi a Ungrovlahiei fiind că avea de la Patriarhia de Constantinopolă dreptul de a hirotoni pe Episcopii Transilvaniei, iară Mitropoliți Moldovei de asemenea se numescă Exarhi plainurilor fiind că avea dreptul a hirotoni pe Episcopii Galiției și a Podoliei.

PERIODULU II.

Biserica Moldovei și a țerei Românești sub Domnii Fana- rioți. 1700-1821.

Cu ocazia resbelului din 1711 între Rosia și Turcia Sultani înțelegându, că Principatele se corespund și consimțesc cu Națiile slavone, nu numai prin religie ci și prin limba slavonă, care până acum încă tot predomină în Biserici și în lucrările Diplomatice, hotărâ a nu mai îngădui în Principate Domni pământeni. Unelte a planurilor sale află în Fanar (o Mahala a Constant) niște rămășițe de familiile vechi a fostei Noblese Bisantine. Și așa de la 1711 se trimise Domni Fana-rioți în Principate cu osebite tainice instrucții de a da o nouă direcție acestui popor și de al abate de la con-simțirea cu cele-lalte Nații slavone. De odăta, mai cu samă sub Prinții Mavrocordați se înființă scoli în Iasi și București pentru limba Grecă și Română. *) Limba Slavonă se opri cu totul de prin Biserici și de prin cancelerii; dar până la o deplină formare a unui cler nou îngădui a se tipări cărțile Bisericești giună-

*) Așezământul din 1741 a Domnului Constantin Mavrocordat pentru învățătura Clerului, să se vadă în Uricariu partea IV pag. 396-408. Elă merită un studiu întinșu asupra acelei Epoche. Asemenea importanță are și Hrisovul Domnului Grigorie Ghica din 1748 (Uricariul partea 1. pag. 58-64)

late Slavinește și giământate Românește. Mai multe cărți de asemine felii sunt remase până în zilele noastre. Și așa acea ce reformația incepu, Fanarioții îndeplini.

Cu toate cele mai sus șise, după cum se vede din Letopisițe, Clerul pământeni nu voia a se dislipi de câtră Rosia, și Mitropolitul Moldovei Antonie (1736) în timpul rebelului între Rosia și Turcia, pentru ore care înțelegeri ce avu cu Felmarșarul Minihă, fu nevoit a fugi în Rosia, unde i se dădu Eparhia Cernigovului; era în locul lui în Moldova Prințul Grigorie puse Mitropolitul pe Nichifor de nem grec de la Peloponesu *)

Inse Mitropolitul Iacobu I. urmașu a lui Nichiforu, fiind discipulu a lui Antonie se folosi de nemulțămirea Clerului pământeni asupra lui Nichifor ca grecu, și adună sinodu (1752) din toți Arhieriei și Arhimandriții țerii, la care cu afurisenie și blăstăm hotărâ ca de acum înainte să nu se mai pună în Moldova Mitropolitul streinul nici Episcopu Eparhiotul. **)

Acesta este al doile sinod ținut în Iassi în Epoha acestă mai nouă.

Principii fanarioți fu însă mai norocoși în planurile lor în Valahia. Dintre 13 Mitropoliți ce au păstorit Valahia în suta a 18-le și până în zilele noastre numai 5 se văd a fi pământeni; era ceialalți toți greci.

Poporul din ambele aceste Principate vădând că prin introducerea Domnilor streini pe incetul își pierde driturile sale strămoșesti, obiceiurile pământului și

*) Letopisețul lui Ión Canta după Ediția publicată la 1845 Iassii de M. Cogălniceanu tom. III, part. 1. facia 179. De asemenea cartea numită Московскій дѣвопытный тесардословъ на 1776. Москва facia 167.— (Interesatău Calendarii pe anul 1776.)

**) foaia 1845 N. 11. facia 87, 88, 89, 90.

chérù essistența Națională, năđui mai multă cătră clerù, se aruncă in brațele lui, îl puse in fruntea sa, si la mai multe prilejuri subù scutulü acestü religiosü se opuse impilărilor si abuserilor Prinților streini *) Această urmare stavilarisindü oare cum lăcomia străină, Prinții Fanarioți, spre ași putea implini interesurile lor și a se imbogăți, incepu mai mult de cât chérù Prinții Pământeni de mai înainte a respecta pe Clerù și ai da osebite privilegii pentru al face de a tăcea. Așia Prințulü Ioanü Alesandru Ipsilant (1776) mijloci de la Patriarhii de răsăritü pentru Mitropolitulü Valahiei Grigorie titlu onorabilü, de locojitorii alü Chesariei Chapadociei spre a rămănea in urmă și pentru urmașii lui. Se vede că acestü Prințü respecta pe Mitropolitul Grigorie și ca pe unulü ce cu câți-va Boieri fusese mai înainte la împărătesa Ecaterina II in Petersburg pentru osebite cauda a Principatelor cu Turcia; **) pe lângă care văzuse totü odată, că la 1774 iulie 13 Comendantul de căpitanie a armiiilor Rosiene răsboitoare atuncé in Turcia, Generalul Petru Saltăcovü, dăruise acestul Mitropolitü Mōștele întregi a sf. Dimitrie celui nou, pe care elü in expediția sa le aflase in Bulgaria, la satulü Basarabovü, de unde aducăndule cu cinste le așiază in Biserica Mitropoliei Bucureștilor, și se prăznuște numelelui până astăđi, la 27 Octomvrie ***).

*) Fünd că din anticitate fie care corporațiune saü brésă de prin orașe ței avea biserica sa; și Episcopul rânduia pe starostele bisericeii și a corporațiunei, apoi de la sine se înțelege că Episcopul era tot o dată și apărătorulü intereselor acelor corporațiunii (Cronica Hușilor pag. 268-269).

**) Imprenă cu acea deputațiune munténă fu trimisa la împărătesa Ecaterina și o deputațiune Moldovană in fruntea caria fu Inocentie Episcopul de Huși, care se presenta la împărătesa la 28 Martie 1770, cândü in Moldova era cu oștile Roslene generalul Elemü (Cronica Hușilor, pagina 306-309).

***) Viețele Sfinșilor publicate in tipograf: Monast: Neamt: Octom. 27 zile.

În așa chip vădându Prinții Domnitori că nu numai țara ci și împrejurările politice favoréză așa de mult pe Cleru ai îngădui o influență foarte mare și chearū în lucrările politicești, așa încālū în cele mai grele împrejurări Mitropolii ajunsăse giudecători a cauzelor dintre poporū, Boieri, și Domnitori.

Ocupat deci în așa feliu de lucruri mai multū lumești de cât Bisericești, Clerulū uită în urmă adevărata sa chiamare. Elū nu se indeletuicea duple cuviință cu educația și moralulū-poporului, ci mai cu samă cu înmulțirea averilor, ca prin acésta săși pótă ținea Vaza în cele din afară lucruri lumești. *)

Subū giugulū apăsătoriū al Turcilor fireste urmă ca Clerul să se prefacă în lacom și iubitoriū de argintū, căci subū despotismū aceste nu mai pot fi limanulū și scăparea impilaților. Părinții Greci umbla acum cu milostenie și chiar cu predica prin principatele de la Dunăre, și insufla totū acelū moralū creștinescū ce insufla odinióră predecesorii lorū, vestiții Parthenii și Hrisanthi. **)

*) Domnul Moldovei Grigorie A. Ghica 1764 dădu un Hrisovū plinū de înțelepciune teologică și politică prin care organiza Clerul și biserica conform chemarei lor (Uricariul partea I. pag. 147-157) Studiul acestui Hrisov merită toată serioasa atențiune acelor ce vor se înțelegă ca și între Prinții fanarioși au fostū barbați eminenți cari saū sacrificatū pentru patria Românilor.

**) Insuși Domnul Grigorie A. Ghica înmemorabilul său Hrisovū mărturisește că l'au făcutū duple zelulū Mitropolitului Gavriilū Calimahū ce era adusū în Moldova de la Thesalonicū. De la sine deci se înțelege că si circularile ce au datū acelū Domnū cătră toți Prefecții judeților spre a se redica clerulū din starea cea cădută, au fostū inspirate tot de acelū Mitropolitū (Veți acele circulari în condica Hușilor pag. 294-299).

Pe la jumătatea secolului al XVIII și începutul celui al XIX se ivi o nouă Epohă mângâitoare pentru Biserica orientală *). Ideile de libertate și de independență străbătu în orient. Grecii profitară de acesta, se pregăti pentru a elibera biserica și Nația lor de sub jugul Mahometană; ajutați fiind în acesta de slăbiria Turciei prin desele resbele cu Rosia. Stadiul unei asemenea mari pregătiri se făcu în Principatele Dunărene, fiind că aici mai există încă oare care umbre de nea-tărnare dismormântată prin tractatul de Cuciuc-Cainargi. De odată se ivi scoli însemnate în Iasși și în București, chiar Eliadii, Conachi, Seuleștii și Beldimani sunt productul a celor scoli. Prinții Greci cu cheltueala acestor țieri tipărea prin Europa felurite cărți dișteptătoare creștinilor de Orient; Tineri greci se trimise pe la mai multe universități din capitalile Europei. Evgenii și Nichiforii sunt fiii aceștea Epohe, care pe lângă aceștia născu în Moldova pe Veniamin și în Valahia pe Grigorie, vestiții Mitropoliți, cari au înzestrat Biserica lor cu mulțime de cărți religioase și științifice.

Cu începutul secolului al 19 toate era pregătite de a se elibera Biserica de sub Mahometism, înse așteptatul ei liberatoriu, împăratul Alesandru bine cuvântatul, la 1812 fu chemat de Prone la Apus, spre a hotărâ mai întâi sôrta Europei. Dar sãmânția arun-

*) În Moldova doi Mitropoliți de Origine Transilvaneni anume Iacov Stamatii și Gavriil Banulescu (acesta în juneță fu educat la Kiev) au adăos și au lucrat mult la splendoarea bisericeii române. Gavriil, fu și exarh peste amândou principatele, în timpul ocupațiunelor rosiene. Despre Iacov veți pe biograful seü Volf în nemțește, iară despre Gavriil veți descrierea Ierarhilor de Kiev (în Rusește).

cată născu în urmă pe Regatulă Greciei de astăzi, pe
acelū fenixū a regenerațiunei orientului, pe principatele
Serbiei și a Romăniei. menite a se frământa subū dife-
rite influențe. Spiritulū acesteī epohe făcu a se manifesta
trei biserici naționale: Elină, Serbă, și Română. A-
céstă din urmă va face inchierea studiului de față.



PERIODULU III.

Biserica Românilor: I. iară sub Domnitori români; II. sub stăpâniile statelor megieșite, până la anul 1866.

I. Iarăși sub Domnitori români.

A) sub Convențiunea de Acherman.

De și prin tractatul Cuciucă. — Cainargi inchieta în timpul Ecaterinei II, între Rosia și Turcia, se stavili mândria Musulmană, se asigură Europa despre năvălirile Turcilor, se vădu Creștinismul, care din timpurile Cruciatelor tremara până atunci înaintea *lunei*, că se afirmă, că există, se dismormântă drepturile ab antiquo a Moldoviei și a Munteniei, prin care atât Biserica cât și poporul român se ușară de sub crudele împilări și persecutări a Musulmanilor, totuși după închierea aceluși tractat, drepturile Creștinilor rămăind numai scrise pe hârtie, nóuele împilări a urgiei Turcești asupra Creștinilor, provocă revoluțiunea loră din 1821.

Acestă teatru singeros începânduse de principele Ipsilanti în Moldova, cu consimțământul clerului Mol-

dovană și grecă de aice, cându Mitropolitul Veniaminū însuși sfinți Stindardele și incinsă Sabia lui Ipsilanti în Monastirea sântilor Trei-Ierârhi din Iasi, cauză prin venirea Enicerilor pustiirea Bisericilor, a Monastirilor și chiară a Țerei. Mitropolitul Veniaminū a Moldovei din preună cu Boerii țerei fugi parte în Bucovina, parte în Basarabia, unde Veniaminū se așeșea la moșia Mitropoliei Colincăuții; iară Mitropolitul Valahiei Dionisie Lupulū, de asemenea cu Boerii se fugi în Transilvania la Brașovū. Starea cea tristă a țerei și a Bisericei de atunce o descrișă în versuri vestitulū poetū Moldovanū Alexandru Beldimanū, pe care nimine nu indresni se o publice, de atunce până în anii acești din urmă, cându zelosul barbatū în religione și patriotismū, Banul A. Balica imitândū pe vechii seî străbuni și Hatmani ai Moldovei, o publică spre memoria posterității. Dacă Tudor Vladimirescu ar fi fostū la înălțimea ideilor civilisatrice a seculului al 19, și era pătrunsū ca și Ipsilanti de acea mare idee salvatore cum că poporele fără solidaritate și fără federațiune nu se potū emancipa de subū sclăvie, atunce atâtū questiunea Românismlui în Orientū, câtū și a Creștinismului ar fi fostū rezolvate definitivū. Diplomației însă iaū plăcutū ca și ezuiților, ca să rămână lucrurile incurcate, pentru că în apă tulbure se prinde peștele, și măcelăriile se urmă în orientū șapte ani.

Cu tôte aceste Convențiunea de Akerman inchieta la 1822 între Rosia și Turcia, reinviindū drepturile acestorū țeri, de ași avea Domni pământeni și de a se curăți de oștirile turcești, se numi de câtră Sultanulū

Domni în Moldova Ioan Sturza și în Valahia Grigorie Ghica, cărora prin firmane le ordonă a confisca toate averile Monastirilor închinatelor în principate, care confiscare se urmă până la declararea rebelului de la 1828 între Rossia și Turcia.

Numirea acestor Domni nu puțin fu influențată și protejată de către zelosul apărătoriu a ortodoxiei Alexandru Sturza ce fu Director a Ministerului treburilor străine din S. Peterburg, iubind pe unul ca rude-nie, pe altul religios ca și el.

Sub acești Domni Veniamin se întorse la scaunul său, cu mare primire și mângăere a poporului, iară Dionisie Lupul nevoind a se întorce de la Brașov, de frica oare căror inimi, Grigorie Ghica, ca om religios, convocă nouă alegere de Mitropolit, și fu ales învățatul Diacon Grigorie, cu metania din Monastirea Neamțului, care atunci se ocupa cu traduceri și cu publicări de cărți religioase în București.

Sub acești doi Arhiepiscopi, când în Orient se varsa singele pentru apararea religiei Creștine, de sigur că și în principatele Române se electriza simțul religios, și atât Grigorie cât și Veniamin se sîrgui a respândi luminile religioase în poporul lor incredințat, li publica cărți și trimitea tineri în străinătate pentru a se putea forma școli.

B) Sub regulamentul Organic și convențiunea de Balla-Liman.

Șapte ani se continua măcelul Creștinilor în Turcia, Patriarhul Orthodoxilor cu 12 Mitropoliți membrii

ai sinodului fără spânzurați, bisericile prădate, creștinii uciși ca dobitocele, și Diplomația Ezuitică și jidovască nu permitea nici unii puteri Creștine de a interveni.

La finele anului 1827 mergându Imperătorul Nicolai la Moseva, Mitropolitul Filaretu de acolo, dupre rândueala păzită, îl întâmpină la ușa bisericeii Cathedrale, cu crucea in mână, la care inchinându-se Impăratul, și cându voi a o seruta, îi dîse in auzul tuturor domnitorilor ce sta de față: *Sărută Impărate această Cruce, pe care păgânii o calcă in picioare, și nu este cine se o rădice.* — Aceste mari cuvinte le citez aice, spre memoria seculilor viitoare, fiind că mi leaș spusu in-suși acelū mare Arhipăstoriu a Bisericeii, incomparabilul Filaretu alū Mosevei, la 1842, când am avutū fericirea de a locui in palatulū seū unde am vâduțū frugalitatea aschetică. — și fiindū că niște asemenea mari Arhipăstori, aū făcutū mărirea de astăzi a Rossiei și a Bisericeii Orthodoxe.

Deci Impăratul Nicolai serutându Crucea, plecă capulū in josū și incurându intorcându-se la S. Petersburgū declară resbelū Turcilor, care se fini prin tractatulū de Andrianopolū 1829.

Din providența divină întâmplându-se a fi membru a Consiliului de resbelū pentru inchierea păceii și a tractatului de Andrianopolū totū Mentorulū destinilorū Românilorū și a Creștinilor de Orientū Alexandru Scarlăt Sturza, elū prin așa influență lucră că la acelū Tractatū se făcu un actū adaosū anume pentru principatele Române, pe baza căruia se stipulă ca aceste țeri se nu mai fie guvernate, că pînă atunci prin sabia și firmanele tur-

cești, ci prin înșite regulamente care națiunea română convocată le va vota prin reprezentanții sei. *) Carii dintre Români își aducă aminte de barbarismul Musulmană și de organizarea înțeleaptă pe care generalul Pleni-potentă Kisilevă au dat-o principatelor Române, credă că nu vor crede mai multă, precumă cređu la 1848 intrigile Austro-Maghiare, vor trage o linie de demarcare eternă între questiunile politice și religiose a Occidentului și a Orientului.

Prin influența virtuosului barbată Alexandru Sturđa ce atunce se afla Director Ministeriului trebilor străine din Petersburg, amiculă sinceră a lui Capodistrias, primulă Ministru a Rossiei vărulă seă Mihailă Sturza fu numită Domnă in Moldova, iară amiculă seă din religiozitate Alexandru Ghica fu numită Domnă a țerei Românești.

Subă acești Domni puinduse regulamentele votate de Adunările generale in lucrare, se dădu o nouă față stărei politice și sociale in Principatele Române.

Prin acele regulamente se legiui și politicește antica și canonica federațiune a Mitropoliților Români cu Biserica Ecumenică din Constantinopolă, dupre care atâtă alegerile, câtă și destituirile lor, trebuie a fi recunoscute de părintele comună a Ortodoxilor.

Atătă Veniamină in Moldova, câtă și Grigorie in Valahia se intrece cu traducțiuni și publicări de cărți religiose, prin care se inavuți biserica Română, și literatura ei.

*) Brulionulă aceluă actă scrisă de mâna lui A. Sturza l'am văduță insumi cândă am locuită in casa sa la Odesa.

Veniaminū redeschisă seminarulū pe care îlū fondă la 1804 in Monastirea Socola, pe care autoriul acestei istorii îlū reorganisă și completă in sistemū de facultate theologică la 1843. Ii inse căđu subū influența u-nui spiritū ce se respândi in principate prin educațiunea incredulității și a indiferentismului apusanū.

După ii fu aleși in Moldova Meletie și in Muntenia Neofitū, inse și aceștia căđu prin evenimentele de la 1848.

După aceștia fu aleși Mitropoliți, Sofronie in Moldova și Nifon in Valahia. Aceste alegeri operânduse subū convențiunea de Balta-Limanū, Clerulū Moldo-Romanū, dupre stăruința autoriului acestei istorii, căpătânduși drepturile ab-antiquo, luă parte la acele alegeri.

La 1851 patriotulū Domnū Grigorie Ghica, dupre stăruințele autoriului acestei Istorii, aū sancționatū legea din acelū anū, pentru luminarea Clerului, care impreună cu alte stabilimente filantropice, a bătrânilorū de la Galata și a orfanotrofieii din propriulū seū palatū, vor eterniza memoria acestui Domnū virtuosū, pe care invidia și calomnia l'aū pusū in mormântū, in pământū străinū!

C) Subū Tractatulū de Paris 1856.

Catolicii voiră a răpi de la Ortodoxi dreptulū cel avea ii ab-antiquo de prioritate in Biserica sântului Mormântū din Ierusalimū. Ambasadorulū Franciei din Constantinopolū scósă de la Sultanulū un firmanū, prin care nu numai că sâ da Catolicilor dreptulū de prioritate in Ierusalimū, dar încă li se acorda și un dreptū exclusivū de propagandă și de ași face proseliți, lucru ce se refuză orthodoxilor.

cești, ci prin înșite regulamente care națiunea română convocată le va vota prin reprezentanții sei. *) Cariî dintre Români își aducă aminte de barbarismul Musulmană și de organizarea înțeleaptă pe care generalul Pleniopotentă Kisilevă au dat'o principateloră Române, credă că nu vor crede mai multă, precumă cređu la 1848 intrigile Austro-Maghiare, vor trage o linie de demarcare eternă între questiunile politice și religioase a Occidentului și a Orientului.

Prin influența virtuosului barbată Alexandru Sturđa ce atunce se afla Director Ministeriului trebilor străine din Petersburg, amiculă sinceră a lui Capodistrias, primulă Ministru a Rossiei vărulă seă Mihailă Sturza fu numită Domnă in Moldova, iară amiculă seă din religiozitate Alexandru Ghica fu numită Domnă a țerei Românești.

Subă acești Domni puinduse regulamentele votate de Adunările generale in lucrare, se dădu o nouă față stărei politice și sociale in Principatele Române.

Prin acele regulamente se legiui și politicește antica și canonica federațiune a Mitropolițiilor Români cu Biserica Ecumenică din Constantinopolă, dupre care atâtă alegerile, câtă și destituirile lor, trebuie a fi recunoscute de părintele comună a Ortodoxilor.

Atâtă Veniamină in Moldova, câtă și Grigorie in Valahia se întrece cu traducțiunii și publicări de cărți religioase, prin care se inavuți biserica Română, și literatura ei.

*) Brulionulă aceluî actă scrisă de mâna lui A. Sturza l'am văduț insumi cândă am locuită in casa sa la Odesa.

Veniaminū redeschisă seminarul pe care îl fondă la 1804 in Monastirea Socola, pe care autoriul acestei istorii îl reorganisă și completează in sistemū de facultate theologică la 1843. Ii inse cădu sub influența unui spiritū ce se respândi in principate prin educațiunea incredulității și a indiferentismului apusanū.

După ii fu aleși in Moldova Meletie și in Muntenia Neofitū, inse și aceștia cădu prin evenimentele de la 1848.

După aceștia fu aleși Mitropoliți, Sofronie in Moldova și Nifon in Valahia. Aceste alegeri operându-se sub convențiunea de Balta-Limanū, Clerulū Moldo-Românū, dupre stăruința autoriului acestei istorii, căpătânduși drepturile ab-antiquo, luă parte la acele alegeri.

La 1851 patriotulū Domnū Grigorie Ghica, dupre stăruințele autoriului acestei Istorii, aū sancționatū legea din acelū anū, pentru luminarea Clerului, care impreună cu alte stabilimente filantropice, a bătrânilorū de la Galata și a orfanotrofiiei din propriulū seū palatū, vor eterniza memoria acestui Domnū virtuosū, pe care invidia și calomnia l'aū pusū in mormântū, in pământū străinū!

C) Subū Tractatulū de Paris 1856.

Catolicii voiră a râpi de la Ortodoxi dreptulū cel avea ii ab-antiquo de prioritate in Biserica sântului Mormântū din Ierusalimū. Ambasadorulū Franciei din Constantinopolū scósă de la Sultanulū un firmanū, prin care nu numai că sâ da Catholicilor dreptulū de prioritate in Ierusalimū, dar încă li se acorda și un dreptū exclusivū de propagandă și de ași face proseliți, lucru ce se refuză orthodoxilor.

Rossia ca putere orthodoxă, și ca una ce vărsase singele fiilor sei în atâte secole pentru a protegea pe coreligionarii sei în Orient, avânduși prin tractatul de Cuciuc-Cainargi și de Andrianopolu câștigat dreptul și îndatorirea de protecțiune asupra creștinilor Orthodoxi din Orient, precum îl avea și Franția acest drept pentru Catolicii de acolo. — se veđu prin acel firman atacată în drepturile și îndatoririle sale cele mai sacre, și ceru de la Sultanul se respecteză drepturile ab-antiquo a Orthodoxilor, seau cel puținu ale lassa acolo drepturi pe care acordasă prin disulă firman pentru Catolici. — Sultanul ațigat de Ambasadoriul franceșu refuză.

Rossia acăria putere este răzămată pe simțulu religiosu a poporulu, ce începusă a murmura, fu nevoită ase vide atacată prin acel refuz, îndrepturile ce le avea daja câștigate prin tractatele anteriore cu Turcia, după îndelungi și crâncine resbele.

Acele tractato împuindul îndatorirea de a sprijini și de a apara drepturile Creștinilor de Orient, ea fu silită a ocupa principatele române, ca garanție până cîndu Turcia va declara că respecteză aceleși drepturi pentru Orthodoxi, pe care le acordasă pentru Catolici. Turcia inse însuflețită de intrigi Ezuitice, în locu de a primi acastă dreaptă cerire, declară resbelu Rosiei, cu ajutoriul puterilor occidentale, care se inchie prin Tractatul de Paris. 1856.

Prin acel tractat, între altele se recunosc egalitatea creștinilor cu a turcilor în orient și se institui tot odată și o comisiune internațională spre a studia starea principatilor române, care viđitându și consultându aceste țeri

se referă la o fiitoare Conferență în Paris, drepturile și suferințele lor, pentru ca ea să se pronunțe pentru definitivă lor organizare.

D) Subî-Convențiunea din Paris 1858.

Acea comisiune internațională sosi în principate în primăvara anului 1857, învestită de un Firman al Sultanului, prin care său chematū toate clasele societăței în două adunări ad-hoc, una în București și alta în Iași spre așt expune drepturile și așt esprima dorințele, pentru fiitoare lor organizare.

Autorul acestei istorii și fratele seū A. Neofitū Scribanū, fiindu vișitați de contră cea mai mare parte dintre acii comisari Imperiali și regali, ca Deputați aleși a clerului Moldovanū, leaū făcutū cunoscutū, că întru cētū tratatele de comerț, între Turcia și Europa, sunt obligatōre și pentru principate, care prin urmare noși potū face tarifa lorū la vāmi, pentru susținerea industriei naționale. întru cētū propagandele Ezușilor, în locū se meargā spre a creștina pe salbatici, vinū se tulbure pe Creștinii din Orientū, carii aū fostū cit din tātū propagatori a creștinismului chiar la Occident, și întru cēt politica Europei nu crede că o Confiderațiune Creștină Orientală ar putē mult mai bine garanta integritatea teritoriului numit Turcia Europeană, precum și ilosoriulū equilibru Europeanū, întru alāte, orī și ce organizațiune ar primi principatele romāne, izolate și neconfederate, seaū celū puținū fără vre o solidaritate cu popōrele Creștine de orientū, ele saū ar imita soarta Poloniei saū ar țese *Pânza Ponelopei*. Înțelepții Comisari de și neaū înțelesū, înse interesurile statelor

lor neaŭ amănată la *Calendele grece*. Cea ce este dure-rosă, că barbații politici ai noștrii nici neaŭ înțelesă.

Cu toate aceste noi am intratū în luptele Adunărilor ad-hoc.-1857.

În aceste abie se primiră acele 14 puncturi publicate în N.23 a Buletinului Adunărei ad-hoc, a Moldovei în-privirea Bisericii și a Clerului română.

Comissarii își făcu raportul loră la conferințele de Paris, care ca compuse din barbați, carii nu'și esă din sfera competențelor lor, în redijarea convențiunei ce aŭ făcută, nici cumă nu aŭ intratū în cestiunile Bisericești, ba ce este mai mult aŭ statuat, că totă ce prin acea Convențiune nu ar fi aprogată din legile anterioare a principatelor Remăne în vigoare.—Și ce oare, alta aŭ respectat și aŭ lasatū în vigoare acii barbați de stată, decitū aședemintele romăne antice, privitoare pe Biserică și riturile anti-creștine, între care suntă evreii și Turcii— Prin una neaŭ scapată de o plagă din lăuntru, prin alta de o plagă din afară, se vede că membrii acelor conferințe aŭ fostă mai bună Romăni de câtă mulți din compatrioții noștrii, carii imbatați de o Autonomie reă înțeleasă și ne câștigată prin varsarea singelui lor, abuzindă de ea, aŭ intratū arbitrar în Domeniulă Impărăției lui D-șeă pe pământă, și subă frumosă pretecsă că voescă a constitui un stată română, struncină temeliele lui puse de Stefană celă Mare și Mihaă Bravulă, a căroră putere fu bazată pe religiunea și solidaritatea cu toate poporele Creștine a Orientului.

Așa vădurămă pe Bulgari și pe Greci maltratați, iară pe jidani imbrătoșați; Bisericile Orthodoxe dispo-

ete de legiuitele lorū averi, iară cele heterodoxe neatinsse și curtenite; misteriiile religiunei profanate; Episcopatulū Bissericēi redusū in redicula pozițiune de unelte a puterei lumesți; *)

Consilierii părintelui Comunū a Orthodoxilor, expeduții cu exortă peste Dunăre. și chiar unū bătrânū și piosū mitropolitū Sofronie, răpitū de la treptele Altariului, unde făcea serviciulū divinū, și trimisū pe un timpū frigosū in exilū, din care cauză și muri. Aceste se pitrecu subū Domnia lui Cuza Vodă care nu avea ómeni ce vādū departe **).

Autonomia română ajungându a fi o adevărată *Auloctonie* subū influința unor Spirite destructóre, simplulū străbunū alū Românilor, indignatū se deșteptă: Contile Scarlatū Roseti se sculă ca Vice-președinte a Senatului și intr'un lungū discursū alū seū în ședința publică a Senatului protestă ***; Episcopulū de Argeșū Neofitū Scribanū se sculă, și in prima ședință a unui sinodū heterodoxū protestă legile impii ce fusese octruate prinū decrete și legi arbitrare ****); de asemenea protestară Arhiereulū Ioanichie Evantias, *****) Arhiereulū Iosifū Bobulescu, Preutulū Ioan Păunescu autoriulū aceștei istorii și mulți alți Clirici și mireni.

*) Veși Broșura D. N. R. Roznovanu intitulată: Apelu la Creștini, din 1865.

**) O norocire fu că Arhiereulū Kessarie Sinadon Resmirița fu Locotenentū de Mitropolitū al Moldovei, carele ilū inmormântă cu tóte onorurile covenite unui Mitropolitū.

***) Contile Scarlat Roseti, prin *Discursul seū in senat* și *Diarul Eclesia*.

****) A. N. Scriban, prin următó ele opere a) *Respunsū Guvernului și Sinodului*. b). *Apologia*, c). *Aparararea Adevărului, și a Dreptului*, d). *Resturnarea ultemelor rătăcirii*. e) *Incerări poetice, Discursuri, Memoare și scrisori politice*

*****) Arhiereu Ioanichie Evantias prin apararea sa in contra sinodului

Dintre Ziaristi și barbații de Stată ce au luat o parte activă în această apărare a Bisericii, socotită de datorie a amintii pe D. D. Scarlată Turnavitu, *) Nicolai Rosseti Roznovanu, Ioan Brăteanu, **) Arhimand. Climent Niculau (***) Ion Valentineanu (****) și Doctorul Romulus Scriban. (*****)

Resultatele aceloră profane încalcări, în Domeniul Împărăției lui D-zeu pe pământ, înlocui puterea sântului spirit, care vine de sus spre a deștepta, a lumina, a întări și a sfinți conștiința omului prin puterea ominescă ce vine de jos, da la corp, care nu poate nici a electriza, nici a întări, nici a sfinți conștiința, fără care dispare conștiința demnității de om, după care totul se destramă, totul se corupe și popoarele devin mai rele de cât turmele fiarelor selbatice. — Filosofia și Politica seculului nostru au scapată aceasta din vedere și de aceea vedem că civilizațiunea actuală au începută a întrece pe paganism în exterminarea omenirii.

Iată deci unde trebuie a vede adevărata *causa causarum* a atătoră plângerii, a atătoră tânguirii, și infamilii, și în societate, și în Ziaristică, și în Parlamente, și în palate, și în bordee, și în theatre și în resbele.

Profită Impăratulă de ce: *omul în cinste* (civilizat) fiind n'au priceput, alăturatului cu dobitocele și său asemanatului lor; și tot-o-dată dice: că celă ce șede în ceriuri va râde de dănsii. —

*) D. Scarlată Turnavitu, prin discursurile sale în Senat și Camera

***) Ioan Brăteanu, prin broșura intitulată: *question religieuse en Roumanie*.

****) Arhimand. Climent prin Ziarul său *Preutu*.

*****) I. Valentinenu prin Ziarul său *Reforma*.

*****) Doctorul Romulus Scriban prin Ziarul său *Dacia Română* și Broșurile intitulate: *Dacia Literară*.

Aşa dară resbunarea devină nu întârzie şi la 11 februarie 1866, se luă arma din mâna nebunilor şi, naţiunea Română convocându-se, într-o Adunare constituantă, reveni, ca deşteptată de ingerul păzitoriu, la bunul simţ, la străbuna politică a marilor săi Eroî Stefanū şi Mihaiū, şi proclamă în Art. 21. din constituţiunea română salutariul principiu a politiceî străbune:

Religiunea Ortodoxă a Răsăritului este Dominantă în Statul Român.

În ce stă acea religiune Dominantă a Răsăritului, care este codul ei de legi, cine sunt factorii săi curatorii ei ce o reprezintă legalmente, cum pôte fi ea pusă în practică într'un modă conrespunzătoriu acelui înalt şi salutariu principiu legiferatū prin acelă ală dăouedeci şi unul divinū Articulū din Constituţiunea română? Iată întrebările pentru Românii ce voescū a ave o *Românie* iar nu o *Polonie*. —

II. Biserica Românilor sub stăpânirile statelor megiesite.

Sub acestū titlu socotū de datoriea Complecta istoria aceasta, trătândū despre epoha nouă a stărei bisericeşti la Românii Orthodoxi din : I. Transilvania, II. Bucovina. III. Bassarabia, — căci Biserica Românilorū este mai întinsă de câtū statulū lor politicū şi precătū unitatea noastră Orthodoxă cu popórele Orientului garantédă sórta viitoriului Românilorū cu interesulū bine înţelesū politic, pe atâta unitatea lor Orthodoxă cu fraşii lor din alte ţeri, garantédă unitatea Românisimului. — Indeferetismul decî cătră Orthodoxye este o tradare şi politică şi naşională.

I. Transilvania.

După ce pe la 1700 renegatul Athanasie trasă o parte a Românilor transilvani la Unie cu Latini, cealaltă parte mare a loră a rămasă statornică în credința străbună, înse guvernul nu le îngăduia a avea propriul lor Arhieru; de acea îi era nevoiți a căuta mângăerile lor sufletești la Arhipăstori Valahiei și a Moldaviei, căpătânduși câte un Arhieru hirotonit pe ascuns în aceste țeri. Abie la 1761, după ce Clerul și poporul român rămasă Orthodoxă dădu probe de o abnegațiune și de suferinți martirice, guvernul Austriei se îndură a încredința Biserica Orthodoxă din Transilvania sub provisoră îngrijire a Episcopului din Buda, Dionisie Novacovici și după mórtea acestuia urmașului seú Sofronie Kirilovici, carele cu ajutoriul Mitropolitului de Carloviți a răușit ca guvernul se încuviințeză Românilor Orthodoxi ași avea propriiul lor Episcop, care fu Ghedeon Nichitici la 1783. Acesta adusă mare mângăere Clerului și poporului fiind un bun păstoriu. După acesta, tot după alegerea Mitropoliei de Carloviți, guvernul a încuviințat de Episcop pe Ioan Popovici, care murind la 1789, să rânduit tot după aceeași formă Gherasim Novacovici. Acesta a stărut și a dobândit de la Impărăție multe ușurări de impilările la care era supuși Românii Orthodoxi.

După mórtea acestui vrednic Arhipăstoriu, la 1796 să rânduit Locotenent de Episcop Ioan Huțovici, și după o vacanță de 14 ani abie la 1810, după mai multe stăruiți a Clerului și a poporului, guvernul a încuviințat ca îi seși alégă Episcop dintre pământeni,

cu acésta ca dintre trei candidați aleși de sinodul Clerului, Impăratul se incuviințaze și Mitropolitul de Carloviți să hirotonisască pe unul, și așa se instală Vasilie Moga la 21 Dechemvr. 1810, inse prin unū decretū imperialū, in care se cuprindea niște instrucțiuni atât de aspre și restrângătoare simțului naționalū și religiosū, in câtū socotū de datorie, pentru acii ce se indoescū cumcă Unitatea Orthodoxiei Românilorū garantéză despre unitatea și viitoriul Românismlui, acita aice in scurtū câteva din Articuliile cuprinse in instrucțiunile din acelu Decretū:

La Art. 6. Episcopulū se obligă ca pe toți călugării ce până atunce se obiċnuia a veni din Moldova și Valahia in Transilvania, și mai cu samă prin munții Carpați, seĭ alunge.

La Art. 7. Episcopului îi este opritū a se improtivi lățirei Propagandei Uniților.

La Art. 10. Episcopulū la vizita Canonică ce va face prin Eparhie se fie insoțitū de doi comisari a guvernului.

In fine, acelu Decretū cuprindé atâtea restricțiuni pentru evlaviosulū și zelosulū Arhiereū, incătū elū nu putu face pe câtū dorea, cu tóte aceste după o păstorie de 34 ani, la moartea sa, in 1845, prin testamentul seū făcu insemnate fonduri bănești pentru luminarea Clerului și a poporului.

La 1846 după recomendația Mitropolitului de Carloviți, guvernulū aū rânduitū locotentū de Episcopū pe Arhimandritulū Andrei Șaguna, care stărui pentru alegerea Canonicului Episcopū, și in 1848 reuși a fi alesū Episcopū fără acele restricțiuni ce avu predecesorulū seū.

Acestu vrednicu barbatu fu hirotonitu la Carloviți in 18 Aprilie 1848, inse intorcându-se la Eparhie, aū aflat'o in foculū revoluțiunei Ungurilor și elū cu mulți din Clerū fu nevoitū ași scapa viața in România ospitalieră. In luna lui August 1849, liniștinduse revoluțiunea, se întorsă la scaunulū seū, unde liniști și mângăe pe multū intristatulū și multū bēntoitulū seū poporū.

Acestū eminentū și rarū Arhipăstoriū, in anul 1850, convocă unū sinodū mare, la care așternu bazele nōnei organizāri a bisericeī și a scōlelorū orthodoxe din Transilvania. De atunce și până astăzi 1870 ca unū adevărat Apostolū a lui Hristosū, ne contenitū aū conlucratū la fondare de scoli orthodoxe, și mai in totū anulū aū publicatū câte o operă theologică. Elū aū fostū și este până astăzi uniculū Arhipăstoriū Transilvanū, care prin capacitatea și influența sa, aū căpătatū mai multe drepturi pentru Biserică și poporū de câtū ori cari altulū, și conduce turma cuvântătoare pe adevărata cale a orthodoxiei și a naționalității, pentru care cu tōte contrarietățile inamicilorū Românismului, D-șeu laū bine cuvântatū a restabili vechea și străbuna Mitropolie orthodoxă a Transilvaniei in persōna sa. Dacă Românii arū fi avutū saū arū ave mai mulți de asemenea Arhipăstori, nu ar fi așa precumū suntū.

II Bucovina.

Acēstă provinție pe câtū fu in frumusățată de la natură, pe atāta și dăruită de la Providența devină. Ea ca patrie și cimitiriū a Eroilorū Moldovei, fu totū o dată ca teritoriū acoperitū de stabilimente sacre, și purtă in

vechime nume de teritoriul Monastirei Putna. Pe la anul 1399 Bucovina făcea parte din Eparhia Mitropoliei de Suceva înființată atunci de Juga Vodă cu bine, cuvântarea Mitropolitului de Orhrida, de la care priimi preoți și cărți în limba slavonă; iară de la 1402, Alexandru cel bun odată cu înființarea celor alte Episcopii a Moldovei, înființă și Episcopia Rădăuților, pentru păstoria spirituală a Bucovinei, sub ascultarea canonică a Mitropolitului de Suceava.

La anul 1564, Alexandru Vodă Lăpușneanu măniet pentru alungarea lui din întâia Domnie de către Despotul Vodă aventurierul, strămutându capitala țerei la Iași, se strămută și Mitropolia din Suceva la Iași, după care Episcopii Rădăuților au atârnat de Mitropolia Iașilor până la 1777, când prin o convențiune între Porta Otomană și Austria, se cedă această provincie imperiului Austriac, care de și sub Maria Theresia promisă Bucovinei a păstra statu-quo, totuși sub fiul ei Iosif II. se intrerupsă comunicațiunile Ierarhice cu Mitropolia Moldovei și se supusă Mitropoliei Sirbești din Carloviți, unde până astăzi se hirotonisesc Episcopii Bucovinei.

La 1786, regulându-se de Capitală a Bucovinei a fi Cernăuțului, sau strămutat aice și Episcopia, păstrânduși Canonicul nume al Rădăuților.

După anexarea Bucovinei către Austria au păstoria acea provincie următorii Episcopi:

1) Dosothei Herescu, de la 1777-1789 sub care guvernul Austriac a desființat 21 de Monastiri, lăsându înființă numai trei anume: Putna, Sucevița și Dragomirna, și aice ca și în Transilvania se vede degetul

propagandelorū Ezuitice, ca sărăcindū Clerulū Monahalū se nu mai aŋle in elū o rezistență puternică; inse acestū Ierarhū iaū rămasū acel merit neuitatū, că aū isbutitū a pas-tra veniturile Monastirești numai pentru trebuințele biseri-cești, fără a fi vărsate in vistieria statului, și așa se for-mă *fondulū religionariū*. Acestū Arhipăstoriū inființă și celū intiiū micū seminariū in Bucovina.

2) Daniilū Vlahovici, de la 1789-1822, Acesta fu celū intai hirotonitū in Mitropolia de Carloviți și se fă-cu nemuritoriū prin inființarea unui *fondū pentru Sereimani*.

3) Isaia Bălășescu, de la 1823-1835, Elū se făcu nemuritoriū in memoria Compatrioțilorū seī prin infiin-țarea internatului seminarialū și prin rădicarea acestui institut la rangulū de facultate theologică.

4) Eugenie Hacmanū, de la 1835-1870. pentru elū se pôte dice că un interval de o Arhipăstorie de 35 ani probéză indestulū atâtū prudenta câtū și zelulū seū religios. Inflorirea și organițarea Clerului, rădicarea stabilimen-telorū religiose, nōna Catedrală, mărețele edificii a Se-minariului, a reședinței Episcopale și a Consistoriului, suntū niște adevărate monumente, care probéqū câtū de multū pôte face un bunū Arhipăstoriū chiar subū unū gu-vernū de altă confesiune.

III. Bassarabia.

Acéstă parte a Moldovei mai înainte de 1812, fă-cea parte din dōue Eparhii adică a Iașului și a Hușu-lui, inse la acelū anū, prin tractatulū inchietū intre Rossia și Turcia, Basarabia fu lipită cătrū Rossia. Mitropolitulū

Moldovei Gavriilă Bănulescu, fiindu nevoitū a se retra-ge peste Prutū cu oștile rossiene, sântulū sinodū de S. Petersburgū pe temeiū cā in Basarabia la Hotinū, fiin-țasă o Episcopie incā și mai inainte de anulū 1812, res-tabili acea Episcopie numind'o a Kișinăului și a Hoti-nului. Păstoria acestei Eparhii fu incredințată de cătră S. Sinodū Mitropolitului Gavriilū, cu prerogativa de Exarhū a S. sinodū. După trecerea din viața a aces-tuia fu rânduitū Arhipăstoriū a Basarabiei Dimitrie fos-tul Vicariū alui Gavriilū in Moldova; iară după repo-sarea lui Dimitrie fu rânduitū Irinarhū, care după mai mulți ani fu strămutatū la Eparhia Cernigovului, și in locul lui saū rânduit acel de acum Arhiepiscop Antonie care păstorește Basarabia cu mare Zelū religiosū.

Din totū teritoriul Daciei unde locuescū Romāni, singurā acéstă Eparhie aū fostu scutită, din Providența divină, de toate hântuelile spiritului intunericului aces-tui seculū. — Subū un regim eminaminte Orthodoxū, și subū unū sinod luminatū din izvōrāle santei scripturi, a Apostolilor și a sântilor Părinți a Bisericei, in Basa-rabia nu saū auđitū nici de propagande Ezuitice, nici de dispozițiuni francmasonice, nici de calcarea testa-mentelor de pietate, nici de profanarea Ierarhiei spiri-tuale, ba ce este mai multū, cā atuncea cānd in Mol-dova se disființă tōte Tipografiile Bisericești, la Arhi-episcopia din Kișinău ființază incā până astăzi o Tipo-grafie romānă, care publică atātū cărți bisericești câtū și politicești.

APENDICE

I. Intemeerea întâelor Mitropolii la Români.

Religiunea este legătura între D-zeu și omenii. — Acastă legătură se arată: 1. în natură, 2. în descoperirea Dumnezeuască. — Acastă descoperire a legăturii D-zeu cu omul se arată: 1. în Legea veche pe Muntele Sinaï, cându se dădu cele 10 poronci lui Moisi. 2. în legea nouă, în foișorul lui Solomon, cându Iisus-Hristosă trimisă de la Tatălă cerescă pe *Duhul adevărului* asupra Apostolilor sei, dândule putere de alege și a deslega. —

Acastă magnetizare spirituală a omenirei, slăbănogite prin pacate, urmă procedura sa de la Apostoli la urmașii lor, — prin punerea mânilor asupra lor. —

De la urmașii Apostolilor se comunică, prin aceeași operațiune, puterea sântului spirit, la toți Episcopii puși de ei, și de la aceștia la Prezviteri și Creștini. —

Aceste lămuriri Theologice date, venimă la intemeerea Mitropoliilor la Români. — Îi ca și exilatulă Arhipăstoriu Climent în Dacia nu mai vidău de la Ro-

ma păgână de câtă persecuțiunile Prefecților romanî, care persecuțiunii se mai spori încă prin năvălirea popoarelor barbare în Dacia.

După crâncine lupte, Sântul Marele Constantin Împăratul proclamând Creștinismul în Capitala de elă înființată Constantinopolul, pe care laă numitū *Roma nouă*, — fiind că Roma veche era putredă de păgânătate, privirile și speranțele tuturor Creștinilor din Dacia să îndreptă cătră Constantinopol unde sântul Apostolu Andrei întemeesă biuroul seū spiritualū, care prin comunicațiunea psihică, lăsă puterea sântului spiritū urmașilor seî. La aceștia năzuindū Creștinii din Dacia, ca insetați de principiile Evanghelice subū terorismul românū și al barbarilor, primi mângăere și ușurare sufletelor lor, prin păstoriî ce li se hirotonea în Constantinopolū acărora beneficiū în Dacia era martirizarea. Acele persecuțiunii venite de la Roma cauză în locuitorii din Dacia atăta antipatie, încătū tot ce venea de acolo îi o numea *Latină spurcată* epitet ce se repe-tează și până astăzi în gura poporului Românū. —

Subū assemîné grele împrejurări se aruncă semințele Evanghelice în Dacia, și Româniî fură nevoiți, de voe și de nevoe, a opune armile *Cuvântului*, a rațiune și a Conștiinței contra brutalității barbarilor, prin care biruindū îi civiliză prin Creștinătate, după care se înființă atâtea multe Episcopiî în Dacia pe care leam enumeratū în partea întâia a acestei istorii. — Sclavulū biruește pe împilătoriul seū, dacă rațiunea divină este cu sclavulū

Deci subū auspiciile Providenței divine, vedem din

istorie că dispărură din Dacia și Prefecții romani ce impilaă și barbarii ce torturaă, și Daco-românii subț aripile Bisericeii Apostolice își injghebă mai intățu trii Eparhii, din care ca din trei sãminte eșiră și crescură trei principate române, Moldova, Valahia și Transilvania. —

Iată aice probe istorice cum că începutul și organizarea Eparhiilor la Români veni de la Orient :

Am veđută la începutul aceștii istorii cum că Apostoli Andrei și Andronică au călătorit prin Dacia. Imparatul Aurelian lăsind Dacia in voea barbarilor, Ermonă Episcopul Ierusalimului trimisă misioneri in Schitia pe Vasilescă, Evghenie și Agathodor, cari ajută Daco-Românii Creștini de boteză pe Goți. (Biografia sfinților de la 22 Dechemvrie). — In urma acestora se trimisă din Constantinopol Eutherie, care organiză biserica Creștină in Dacia la 297; după mórtea acestuia ună altă Eutherie se duse împreună cu o Deputațiune la Marele Constantină ca se ceară ajutoriū in contra barbarilor, la 312. Acesta la întórcerea sa fiind uciș de barbari, Creștinii din Dacia alese de Episcop pe un Discipul al lui anume Capitonă, pe care la trimisă spre hirotonie la Constantinopol (Biografia sfinților la 22 Dech-m.) între anii 335—357. — După acesta urmă virtuosul Theotimă, pe care locuitorii flă numea Țeă al Românii (Anul 360). — și care boteză pe un principe al Goților anume Fritigernă. (Manuală de istoria Română de F. Aron, pagina 24 și istoria generală de A. Crețescu). — Theotimă, Terentie și Martură, ca Episcopi Dacieni asistând la Sinódele Ecu-menice apărură cu un mare zel Orthodoxia in contra lui

Arie, Macedonia și Apolinarie, apărându cu acea Ocașiune și pe Sf. Grigorie Theologul. —

Principiil Români, Bulgari și chiar Ungurii, de la începutul, își primeau botezul lor și hirotonia Episcopilor lor de la Constantinopolul. In așa mod se fundară pentru părțile Daciei trei Mitropolii: a Moldovei a Valahiei și a Transilvaniei.

A). Inceputul întemeerii Mitropoliei Moldovei.

Capul spiritual al Creștinilor ce locuiau teritoriul numit astăzi Moldova, își avea reședința sa din început în diferite politii și anume, întâiu în Ovidiopolul, apoi în Tomi, după aceea la gura siretului în cetatea numită *Caput-bovis* (capul bouului), pe urmă în Suceava și mai pe urmă până acum în Iassi. —

Până la fondarea rigatului Bulgaro-Românul, Mitropolii Moldovei era sub jurisdicțiunea directă a Patriarhilor de Constantinopolul. Acestul rigatul rumpându-se de Imperiul Bizantin — care rumpere cauză căderea și a Grecilor și a Bulgarilor sub Turci—și Ierarhia Bisericească a Moldovei rămasă supusă Arhiepiscopului Bulgaro-Românul din Ohrida sau Tirnova capitala acelui rigatul, inse căzându și acestul rigatul ca și Bizantul sub Turci, Arhiepiscopia de Ohrida precum și Mitropolia Moldovei devine iarăși ca la începutul sub directă jurisdicțiune a Patriarhului de Constantinopolul, — carele acordă acestei Mitropolii dreptul de Exarhatul a tronului Patriarhalul asupra Orthodoxilor din Podolia și Galiția, pe acărora Episcopi îi hirotonisă Mitropolii Moldovei in virtutea acelui dreptul de Exarhatul, numită

al Plaiurilor seaŭ al Laturilor *). De asemîné fiindŭ cã locurile depãrtate și ocupate de barbari, precum era Dacia, nu putea a ave liberã comunicațiune cu Constantinopolŭ, Patriarhia incã din invecchime dãndŭ ca o plenipotențã saŭ procurã din partea sa Mitropolițiilor Moldovei, incã de cãndŭ rezida in Tomi, numinduî *Autocefali*, nu se putu prin acêsta Patriarhul desbraca de obligațiunea sa canonicã ca pãrinte Comunŭ al Orthodoxilor, pentru care videmŭ din istorie, cã pe Mitropolitul Moldovei Damian, care se molipsisã cu eresullatinilor la Sinodalŭ de Florența ilŭ escomunicã și dupã o pocãințã de mai mulți ani la monastirea Mira de lângã Milcovŭ dupre stãruința lui Ștefan cel Mare, care făcuse cele mai mari Servicii pentru Biserica, ilŭ ertã și ilŭ integrã in Dignitatea sa de Mitropolitŭ Moldovei. (Cartea Patriarhilor Capitolulŭ despre Simion Trapezunténul.) Asemînea probe se vãdŭ și sub Ștefãnițã vodã **) și subŭ alți Domni a Moldovei, pãnŭ cãnd dreptulŭ de jurisdicțiune canonicã se legiferã și prin regulamentulŭ organicŭ (Art 412) cã *Mitropolitul Moldovei va fi dupre vechile obiceiuri alesŭ și va primi, dupre vechiulŭ obiceiŭ, cunoșterea canonicãscã a Patriarhului de Constantinopolŭ.*

Aceastã lege fundamentalã a Moldovei nu fu modificatã nici prin tractatulŭ nici prin convențiunea de Paris. Sub statutulŭ numai din 2 Maiŭ 1864, sã dõdu cea mai sacrilegã loviturã Bisericeii, pe care inse naștiunea rominã o vindicã prin Art. 21 din constituțiunea sa actualã, prin care legiferã și mai claru de cãtu in regu-

*) Descrierea Ierarhiei de Kievŭ Rusește fața 154, și Monuments, autentiques de la religion des Grecs par Aymon pag. 339.—

**) *Diacul Ecclesia* din 1866 No. 7.

lamentul organic, dicându: *religiunea Orthodoxă a Răsăritului este dominantă în statul român*. Onore eternă autorilor acestei Constituțiuni. Absurdă deci și fără cele mai elementare principii de logică sar socotia, cari ar crede că *religiunea Orthodoxă a Răsăritului poate fi dominantă în statul român* fără conințelegere și armonie cu Biserica mamă — cu părintele comun al Orthodoxilor, sub absurdă preteastă că elu arfi supusă a Sultanului, cându însuși Iisus-Hristosă au fostă crucificatū ca sclavū al Cezarilor și cându însuși Papa astădi este supusul regelui de Italia. După logica unor asemenea oameni ar trebui ca creștinii, să se lepede de Hristosă și de Apostoli, iar catolicii de Papa.

B). Inceputul întemeerii Mitropoliei Muntene.

Iisus-Hristosă predicându odinioară în templul-lui Solomonū, au vinitū cătră elu unul din învățaceii sei și iaș spusū că între ascultători era și ore cari Elini.

Atunce Iisus-Hristosă au dișu: *a cumi sa i glorificati fiul-omului*. Elu perdiundu totă speranța în compatrioții sei Evrei, și văzindu că Elinii cari profesau filosofia platonică-armonizătoare cu principiile proclamate de I.-Hristosă se apropie de elu și ilă ascultă, se bucură veșind că învățătura sa are apica în bune mâni. Și într'adevăr Elinii apucând dingura Apostolilor principiile Evanghelică propagă la toate popoarele, și ca iubitori de principiile Metafizice și religioase, și ca sclavi a Romanilor de opotrivă cu Evreii, profită prin armele morale ale Evanghelică ași resbuna încontra împilătorilor Romani și le dărâmă imperiul păgân din temelie. Așa Elinii ne având nici o viață politică se ocu-

pau numai cu comerțul pe Mediterană, Marea Neagră și Dunărea. Pe țărmurile acestor mări și însusul acestui fluviu Elinii duseră împreună cu comerțul și creștinismul. În apropierea acestui fluviu, în Panonia, aflându-se orașul Sirmiu, unde Apostolul Pavel statornicî pe o rudenie a sa Andronicu, unul din cei 70 de Apostoli, se întemeia acolo o a doua Mitropolie pentru Daco-Românii din Dacia.

Aice păstori vestiți Erineu, Ulfila, Nichita, și Sava cari făcându parte din mai multe sinode Ecumenice au apărât Orthodoxyea și pe însuși St. Grigorie Nazian-sul în contra Eresurilor lui Eunomie.

Împaratul Justinian I voind a înalța Orașul său natal Ohrida numindul *prima Justiniană* contopi Episcopiiile Daciei sub Arhiepiscopul Primei Justiniane, strămutându pe acea din Sirmiu la Taurunu, de unde după nestatornicia timpurilor barbare, această Episcopie pentru ași asigura liniștea de desele năvăliri se strămută în Cetatea Severinului reînviată pentru apararea de Turci de către principile Eughenie, sub Carol VI al Austriei, după care fiind dărmată de Turci, Banul Severinului se strămută la Craiova din preună cu Episcopia și de aice la Rimnicu, (Magazin istoric de Bălcescu și Laurieanu). Iată acum ce aflăm la Gheorghie Codino curopalatu, pag. 129 tipărită în 1625, la Paris, și în *Indreptarea legii* din 1652, pag. 402, tipărită în Târgovește: *sau făcutu în Ungro-Vlahiea, adică în țeara Muntenescă, doi Mitropoliți, înse unul ține locul Anchirei (Sardicia) și se cheamă Exarhu atotă Ungurimea și al Plaiurilor, iară altul se cheamă Mitropolitul țareii Muntenesti*

nești spre Severin și locul fiind al Amasiei, și din aceste se vede o delegațiune de Exarhie a Bisericeii mune ca și la Mitropolia Moldovei. Rămâne deci de înțeles că una din acele două Mitropolii privea pe Transilvania și alta pe Muntenia. Principile Radu-Negru statornicind Capitala noului stat român în Argeșu, unde ființa Episcopie încă din timpul Împaratului Leon înțeleptul, (Dreptul greco-roman de Leoclavdie, pag. 100, tipărit în anul 1596, de Marc Ford-Feer).

Ungurii, cari prin Români primisă creștinarea de ritul orientală, fiind întorși prin Misionarii Papei la Catholicism, începură prin indemnul acestora apersecuta pe vechii lor luminători până într-atâta, încât Rudu-Negru Ducele Fagarușului și a Olmașului împreună cu mai mulți din demnitari și popor, de asemenea și cu Episcopul lor trecu în Muntenia, ca cu unite puteri se poată rezista încontra acelor inimi și a apara religiunea străbună Orthodocsă. Aceasta fu la 1290. Iată ce țice Fotino în istoria Românilor, pag. 6. despre această descălicare :

Radu Negru aducând cu sine și pe Episcopul Fagarușului l'a făcut Arhiepiscop peste totă țera Muntenesca și a Organizat prin el și Clerul Bisericesc. Gherasim Episcopul de Buzezeu, în panegericul seŭ din 15 August 1820, dintr'un document slavon probeză că acel Arhiepiscop fu Mitropolitul Simeon. După acesta păstori Mihail și Eremie, până la 1353, când Alexandru Basarabă incurcat fiind prin intrigile propagandelor papale cu o soție Catholică, anume Clara; abia se desfăcu de ea prin ajutorul Bisericeii Bizantine și acelei de Târnova, incuscrindul cu Sârbii, fireștii se aliați.—

Cu această ocaziune acest Domnitoriu convocă un sinod compus din Calist Patriarhul Constantinopolului, și Mitropoliții Târnovei, a Vidinului, a Dobrodicei, a Severinului, a Albe-Iuliei și a Preslavei, care decisă ca Mitropolia Munteniei se fie și de aici înainte în Argeșu, la Biserica sântului Nicolai, alegându-se tot odată de Mitropolitul Anthimū I, care tot atunci fu și hirotonit. Aceasta se vede a fi fostă Canonică strămutare a Mitropoliei de Severinū la Argeșu. — Spre memoria acestui important act se păstrează până astăzi, pe marca Mitropolițiilor Ungro-Valahiei incialile lui Anthimū I. (Istoria bissericescă de Lesviodax, pag. 390-393).

Sofronie Patriarhalū Gonstantinopolului în cartea sa către Mitropoliții țerei mărturisește că Biserica mână dădusă încă din vechime Mitropolițiilor Ungro-Valahiei titlu onorificū de Locotenentū al Anchirei, avându alū patrulă locū la Ședințele Sinodale (istoria bissericescă a lui Lesviodax, pag. 422). Pe acestū temelū Mitropoliții mai noi primi titlu de Locotenenți a Cessariei Capodociei.

Cu toate că Mircea Vodă la 1401 strămută reședința sa din Argeșu la Târgoviște, totuși Mitropolia rămăsese la Argeșu, până în timpul lui Neagu Vodă și a Mitropolitului Macarie II. cândū cu mare solemnitate se strămută la Târgoviște și Mitropolia, și așa în Argeșu reședuse numai 12 Mitropoliți, dintre cari sunt mai de însemnatū Mitrofanū care a fostū la Sinodul de Florența și Sântulū Nifon care a organizatū Clerulū Munteniei.

Din titlurile de Exarh al tronului Patriarhal și de Locotenenți adiferite și destinate Eparhii din Orientă, pe

care le primisă Mitropoliții Ungro-Vlahiei se vede că și autocefalia lor a fost numai o plenipotență, o delegațiune a Patriarhiei bazată pe osebită încredere în zelul păstoresc al acelor Mitropoliți; înse cel că dă plenipotența sa delegațiunea nu se poate desbrăca de îndatoririle sale de supra veghere.

C). *Inceputul întemeierii Mitropoliei Transilvane*

Să vedem în decursul acestei istorii că Creștinismul în Transilvania se începu din Seculii Apostolici; să vedem că Românii catihiză între alte popoare și pe Unguri. — Istoria Transilvaniei probază că în secolii de mijlocu ființă acolo mai multe Episcopate Orthodoxe; înse Ungurii și Sașii împinși de propagandele Apusene întinse persecuțiunile lor până acolo, încâtă Cathedrala Bisericii Românilor din Alba-Iulia fu arse. Ea abia după un Secul și jumătate se restabili de către faimosul Eroiu Ioan Corvina de Huniade. (Geografia Transilvaniei de Ioan Rusu, profesor al Liceului din Blaj). Sub Mathei Corvin (1460), după stăruințele Românilor se recunosc de Mitropolit al lor pe Ioanichie care fu hirotonit în Mitropolia de Argeș.

Se vede că emigrațiunea Românilor din Transilvania începuse a învăța minte pe Regii Ungariei; fiind că și Vladislav succesorul lui Mathei Corvinu Ordonă la 1491 preușilor și mirenilor de ritul orientală se de ascultare și supunere Mitropolitului din Alba-Iulia; dar istoria probază că acești Mitropoliți, până la primirea Uniei în Transilvania se hirotonea de către

Mitropoliții români din Argeșu, Târgoviște și București, și își întindea influința lor asupra a totu elementului român din Transilvania.

Despre autoritatea acestui adevăr ne pôte incredința Hrisantū Patriarhulū Ierusalimului, care la 1643 se exprimă ast-feliū: „Arhiepiscopul Transilvaniei, adică alū „Ardélului are relațiunea sa cătră Mitropolitulū Ungro-„Vlahiei, ca cătră un Patriarhū, ca unulū ce are drep-„tulū de Exarhū, — Elū (Mitropolitulū Albei-Iuliei) are și „trei Episcopi supuși lui: pe al Maromureșului, al Sil-„viei și al Vantuloi. — Se găsăște pentru acésta tipă-„ritū, adauge Hrisant, in Chiriadromiile românești: „cutare Arhiepiscopū al Belgradului (Alba-Iulia), al Va-„dului, al Maromureșului, Silvașului, Fagarașului și al tótei „șeri Ardélulū și a altor părți ale Ungariei, Vidiculū, Ciba-„rului, Sulașului și al Crasnei“ (Sintagmation tipărită in Veneția, adouă Ediție, la 1778. pag. 72).

II. Questiunea autocefaliei seaū a Independenței bisericilor naționale a Răsăritului.

Cu Biserica Orthodoxă arăsăritului se pôte dice cu dreptū cuvintū, acelu proverbū vechiū românū; *fă bine și'ti auzi rău*,

Iată temeulū și cuvântulū pentru ce eū daū posterității cuvintele de mai susū: La Apusū se purtă un rebelū crâncinū de trii decii de ani, in lupta Reformărilor seaū a Luteranilor, pentru ase puté adopta principiile discentralizării și a naționalității in Biserică.

La Răsăritū din contra Biserica ca mumă, întemeetă de Apostolulū Andrei in Bizantū, încă din cele întâi secole

a Creștinismului, urmîndu ordinului Liberatoriului omenirei, care dăce discipulilor sei: *mergîndu învațați tôte popó-rele*, acordă ea însași, imitîndu — pe Apostoli, — tutu-
ror naționalităților dreptul de ași face serviciul devinû in
limba națională, lucru care la Apusenî aû fostu și este
oprit pînă astăzi.—Așa videmû din seculile cele mai în-
departate a Ereî Creștine, că și Arabulû dela sudu cași
Moscovitulû dela Nord adorează pe creator in limba lor
națională

Pe această bază creștină Biserica mumă acordă tuturor
Bisericilor naționale dreptul de a se administra independente,
întru cât numai prin acésta nu sar demambra Unitatea și fră-
ția Creștină, cerută de însuși Iisus-Hristos, prin rugăciunea sa
cătără Părintele cerescû, înainte de răstignirea sa pentru eli-
berarea omenirei de sub sclăviea Demonului discordiei.—
Prédulcele Iisusû, vârsindû sudorî de singe în grădina ghetsi-
mani cându aû făcutu acea estraordinară rugăciune, pen-
tru mântuirea omenirei, iată ce aû dîsû: *Părinte sfînt!*
fă ca toți una se fie, precumu Tu Părinte întru mine,
de asemenea și îi una se fie.

Așa dar Biserica de Orientû, credincioasă princi-
piilor divine, de armonie și fraternitate a popórelorû,
constituinduse prin canoanele sélle întró societate
federativă, Justifică acele memorabile cuvinte alui Iisus
Hristosû, căruea spuinduse de cătără unî din Apostoli,
că ódinioară predicîndû Elû în templu lui solomonû, între-
alți aû fostu și niște Elinî, cariî îlû asculta cu luare
aminte; elû atunce aû dîsû aceste memorabile cuvinte;
Acum sañ glorificatû (proslăvitû) fiulû Omulû.

Da întru adevărû, omulû nu se pôte glorifica dacātu
prin faternizarea omenirei.

Grecii răspunzîndu previderii lui Isus-Hristos, Constituie Biserica Orthodoxă federativă, acordă tuturor naționalităților dreptul dea avea biserici naționale, întotdeauna privește administrațiunea și disciplina lor, înse pentru totu se privește legislatura lor le cheamă la un comunu acordu. Așa se convocă sinoade Ecumenice și Locale, care tôte au sancționatū dogma urmatore: Credū intru una sintă, sobornicească (federativă) și Apostolés-că Biserică.

Studiulū acelorū sinode, probéză că Biserica Orthodoxă este o Societate federativă, ba ce este mai mult, că vestitulū istoricū Fleury probéză că însuși organizarea chinoviilor Monahale de Orientu au servitū de bază la compunerea Federațiunelor Elvețiene și Americane.

Pentru părțile nordice, pentru țerile incalcate de barbari în seculii din tăi a Creștinismului, precum era Dacia, cându și unde, Biserica Centrală, Biserica mămă, nu putea ași întinde lucrurea sa salutară, ea fu nevoită pe lângă rezónele creștine mai sus espuse, și de o forță majoră, — de forța timpurilor și a locurilor, — a acorda a procura, a delega chiar din centrala sa autoritate spirituală. Așa deci pe păstorii Creștinilor aflători în acele localități, în cari avea deplină încredere, de zelū și devotamentū apostolicū, Biserica mămă îi autoriză, le da o procură patriarhală, pentru care îi și decreta de *Exarhū* a thronului patriarhalū, — titlu ce este sinonimū cu acelū alū Delegatului — pentru a administra turma lui încredințată *liberū și independentū*; căci pe acele timpuri barbare uu se mai putea ține corespun-

dențe cu Constantinopolul. Un Atila, un Athanaricū, un Fridigernū, un Cingishanū, un Tamerlan, rumpea toate legăturile de Comunicațiune a popoarelor creștine supuse invasiunei acelor barbari.

Se mai fie ore ca spiritulū Demoniacū seși mai bată jocū de armonia popoarelorū și in secululū al 19? Occidentalii carii ș'aū bătutū jocū de rescumpărătorilū omenirei pôte că ar merita acēsta; dar orientaliū Creștini, carii până astăzi sufărū, subū un jugū străinū, pentru devotamentulū lor la picioarele Crucei lui Iisus-Hristos, credū că ș'aū expiatū păcatele, — și este timpulū ca a lor federațiune, se devie o realitate.

Aceste lămuriri preliminare date, videmū in anti-citate cum pentru Sciți și Daci se institui la Tomi (Babada) unde odiniorā Ovidū își plânse păcatele, — o Mitropolie autocefală, — pentru Bulgari și Sîrbi la Ohrida, pentru Ruși la Kievū, pentru Moldoveni la Sucēva, pentru Munteni la Argeșū și Târgoviște; inse toate aceste Autocefalii nu sunt altă ceva nici potū fi, de cât niște delegațiuni niște procuri intitulate Exarhiū, emanate și date prin hirotonie, de la centrala putere spirituală dată și comunicată de Apostolulū Andrei urmașilorū sei pe scaunulū Apostolicū din Bizantū.

Eū scriū istoria mea pentru acii ce credū că și in ceriū și pe pământū și in totū universul este sântul spiritū, care tuturorū le da viața. și fără de care nu este decâtū distrucțiune și mörte. De acea incepū punctul meu de purcedere in acēstă questiune spinosă chiar din foisorulū din Ierusalim, când rațiunea divină — Cuvântulū ș'aū fiul lui D-zeū, duple o mare suferință martirică,

trimisă de la tătulū cerescū pe Spiritulū sântū care saū școbaritū in chipū de limbi de focū asupra Apostolilor. Creatoriulū deci avândū Creaturile sale alesse aū instituitū, precum in mundulū fizicū puterea fizică, de aseminea in mundulū psychicū puterea psychică saū spirituală; și acéstă operațiune se făcu atunce, când se implini, duple cum ȕice sânta scripturâ, *anii timpnrilor*, adică se apropiēsâ omenirea de cócerea sa.

Pe coacere inse totū deauna o precendeađă o putregiune; și acésta se manifestă prin decadența și prin sfărâmarea colosulū romanū.

Instituinduse deci biurourile Psychice in persoanele Apostolilor, îi aū avutū putere de a delega, prin punerea mñnilor lor peste alte persoane alese, acea putere asântulū spiritū, urmasilor lorū.

Omulū ucide creștinismulū, precumū și Evreii aū ucisū pe Iisus Hristos, indată ce elū voetșe a inlocui pe D-ȕeū. De aice urmă Shizma cea mare.

Roma predominată de principiile monarhice de a tótă lumea voi ale introduce pe aceste și in noua constituțiune a lui Iisus-Hristosū, care inse duple principiile fraternității sale nu ingădue, nu permite de câtū o federațiune; și așa sinódele de a toată lumea statornicī independența saū autocefalia in înțelesulū administrativū, și federațiune in înțelesulū Dogmaticū saū politico-religiosū. Așa aū urmatū și urmédă până astăđi biserica Răsăritulū. —

Unii oameni inse ignoranți de Constituțiunea fraternității ce aū proclamatū Iisus-Hristos pe Golgotha, aū voitū atătū in Elada nouă câtū și in Bulgaria și in Ro-

mânia a imita principiile antiumane, anti creștine, sub niște frumoșe pretecste de naționalitate, pentru a se mânca și demica între sine în paguba lor și în folosul inamicilor. Propagandele, Ezuiților, apărătorii centralizării despotismului papal isbutiră a amagi și pe unii din Români scurți la vedere, și ai spărie cu o frică panică de tot ce este *Orthodox*, și așa junimea română buimăcită uită că mărirea lui Stefan și a lui Mihai era bazată pe Orthodoxie, — pe Solidaritate cu toate popoarele orthodexe a Orientului.

Patriarhii Bisantului și chiar sântul Hrisostom hirotoni Episcopi delegându-le puteri autocefalice în înțelesul administrativ pentru națiunile îndepărtate din Dacia.

Imperatul Justinian, vădind că Dacia făcea parte din Prefectura Ilirică, acăria capitală făcu pe orașul său natal — Prima Justiniană, sub-ordină și pe Episcopii Daciei Arhiepiscopului Primei Justiniane.

Românii și Bulgarii formându un rigat independent cu capitala Ohrida, Episcopii Daciei defacto trebuia arecunoște pe Arhiepiscopul de obrida, pe care îl recunoștea și principii după formarea noulor Principate Moldova și Valahia.

Imperatul de Constatinopol trimetind la viana pe fiul său pentru a capata ajutorii în contra invasiei turcești, care întorcînduse prin Moldova după o amicală primire aici, ajungându la Constantinopol, mijloci de la Biserica mămă recunoașterea emancipării Bisericii Moldovei de sub cea de Ohrida, Lucrul fu natural; și Biserica Moldovei devine sub ascultarea celei din Constantinopol.

Sultanii devinindū Domni peste Constantinopolū nule da mâna a ave alătura cu îi pe altū Domnū-Patriarhulū, și așa prin Firmane întărea independențele Biseri-cilor a diferite naționalități, după principul: *divisez pour dominer*.

Domnitoriului Moldovei Dimitrie Cantimir în descri-erea Moldovei iaū plăcutu a descrie independența Mi-tropolitului Moldovei decătră Patriarhie, fiind că îi place faptulū lui Vasilie vodă care exilă pe Mitropolitul Var-laam la Monastirea Secu.— Pe baza unii asemenea auto-cefalii reū înțelese saū văduțu vestitul Mitropolitū veni-amin, care aū păstoritū biserica jumătate de seculū exi-latū de Mihailū Sturđa la M. Slatina, și de asemenea Evlaviosulū Mitropolitū Sofronie, după o păstoriei mai bine de un patrarîu de seculū, exilatū la aceeași Monas-tire Slatina,—decătră principile Cuza.

Și așa această autocefalie, (de capulū seū) dege-neră intro besmiticie, căci capulū statului vindea Epico-piile acelora ce da mai multū seau făgăduea aī instru-mente oarbe, pentru interesele lumești.

Biserica orientală intruadevărū că avu liberalulū principîu de a acorda mai multor Mitropolii pivilegiul de autocefalie, inse acestū pivilegiū era condiționatū seau avea și o obligațiune, acéstă obligațiune se exprimă prin acea că acele Mitropolii purta totū odată și inda-torirea de Exarhii, și așa Mitropolii Români era și suntū totū o dată și exarhii ai tronulū patriarhalū, a Munteniei pentru Transilvania și a Moldovei pentru Po-lonia. Exarhia însă este o delegațiune o procură a Bi-sericei mume. Ori ce delegațiune se acordă inse pe temeiulū unei depline increderi.

Propagandele apusene nu se mulțami cu acea că disbină pe Românii din Transilvania, — prin care îi își perdu și autonomia și nobleța, — ele trecu și in Moldova și in Muntenia, și precum din invecchime ele amăgi pe Poloni, că sunt Colonie Galică, pentru că îi pronunță cuvintele slavone pe nasu precum pronunță și Francezii pe cele Române, de asemenea această strategemă dândule bună reușită in Transilvania, in seculii al 17 și alu 18, cându predică Romanilor, că sunt coloniști din Roma, și că precum cu corpulū îi sunt Romani; de asemenea trebuie a fi și cu sufletulū, acele propagande incepu in seculul al 19 ași exercita meseria lor și in Moldova și Muntenia, totū sub Cuvântulū romanismulū.

Unii din români scurți la vedere, cari credea, că totū ce strălucește este aurū, Uitându proverbulū înțeleptū a vechilorū Români, cari dicea: *Si Roma viveris, romano vivito more*, adică de vei trăi la Roma, se trăești dupre moravurile Romanilorū, și că prin urmare și Româniū viețuindū in Orientulū Orthodoxū trebuie avețuidupre moravurile Orthodoxilor, — precumū aū viețuit toți străbunii lor, — aū inceputū a samana vrajbă intre principatele române și creștinii de Orientū.

Era ușorū de a rupe cu naționalitatea Greacă și Slavă, pentru că totū lucrulū prostū este ușorū de făcutū. Legăturile inse seculare și religiose cu Biserica mămă din Constantinopolū fu un nodū gordianū. Cu ocasiunea reorganizărei principatelor române, conformū tractatului de Paris din 1856, se agită și questiunea Bisericei din România. Neputându se proclama independența statului, se cercă a proclama o independență a

Bisericeii, carea ducea directu la Shizmă, dupre dorința sus mencionatelor propagande, protejate după resbelul de Sevastopolu, de politica Apusenilor, a caria interese staū intru a ave in Orientu niște nōue Indii pentru spieulă.

Convocate deci fiindu tōte clasele societăței, dupre unū Firmanū a Sultanului la 1857, spre ași exprima dorințele pentru fiitōrea reorganizare a principatelorū, unū din Civiili inspirați, parte de acele propagande, periculōse pozițiunii geografice a Romānilor, parte de lăcomia cele ațiți grasele venituri a Bisericeii, se apucă ca orbu de gardū, de o idee a lor ne ințelēsă, vestita *autocefalie a Bisericeii romāne*.

Deputații Clerului Moldovei in acea memorabilă Adunare adhocū din 1857 își făcu datorria, lāmuri acēstă questiune spinōsū in Comitetulū constituitū, subū președința autoriului acesteii istorii, și acea Adunare, dupre seriōse desbatere, asupra proectului propusū de acelu Comitetū votă următōrea Constituțiune a Bisericeii din Romānia :

I. Autocefala Biserică a Moldo-Romāniei, sifică și „membru a Unei sfinte, sobornicești și Apostolicești „Biserici de răsăritū, acāria capū și incepătorū este „Domnulū și Dumneșeulū nostru Iisus-Hristos, mărturisēște și pășește fără schimbare tōte Dogmele și sfințele Canōne Apostolice și sinodale, precum și tōte „sfiintele tradiții, Conformānduse in totulū cu Credința „Bisericeii răsăritului, pentru care și pe viitoriū, la caz „de nevoe, pentru pastrarea unităței Credinței, cândū „sfântulū Sinodū va găsi de cuviință, să se potă „sulta in Dogme cu Biserica Ecumenică.

II. Organizarea învățăturilor Clericale într'un mod „ca preușimea atât Monahică cât și mirénă se pose- „deză cunoștințele claselor filosofice și theologice.

III. Organizarea Monahismului dupre niște condiții „folositoare Statului și religiei, potrivit și cu sfintele „Canóne.

IV. Inaintirile in funcțiile și rangurile bisericesti „se fie bazate pe erudiție și moralitate, dovedite prin „acte și merite viderate.

V. Potrivit sfintelor Canóne, drepturilor Clerului „ab-antiquo, și a legii fundamentale a Țerei, alegerea „Mitropoliților și a Episcopilor va urma a se face prin „Adunarea obștescă a Țerei, și se va intări de cătră șeful „statului. Acéstă adunare va fi formată de cătră Deputații „Legislativei, Sinodul și reprezentanții extraordinari a cle- „rului Monahic și Mirén din fie care ținut a Epar- „hiei văduve.

VI. Toți servitorii bisericesti fără osebire vor fi „salariați; îi vor ave acelși drepturi politice ca și cia- „lalți cetățeni, incuprinderea legii electorale, ce se va „vota de cătră Adunările intrunite ale ambelor princi- „pate. Pământul ce dupre Regulamentul Organic este „dat Parohilor setești li se va da și inviiatori, bine „ințelegându-se că o dată ce se va fixa selariul într'un „chip indestulători pentru preuși săteni, se va rādi- „ca deasupra proprietarilor sarcina ce îi privește as- „tăzi, pentru întreținerea preușilor săteni, lāsinduse in „dispoșiția parohilor numai cassele și grādinile stāpānite „astăzi de tagmile bisericesti. Salariul și cele-lalte fo- „lóse materiale ce se vor asigura Clerului de la pa-

„rohiile Orthodoxe se vor recunoște și Clerului de la parohiile Catholice.

VII. Fondulă Clericală atâtă a Episcopiloră câtă și „a Monastirilor fără osebire, al schiturilor câtă și al „Bisericiloră de miră, va forma o singură casă administrată de Departamentulă averilor bisericestă. Sub nici un „cuvântă Egumenii Monastirilor nu vor mai pute ține „pe sama lor moșii, ca pe viitoriă se nu aibă a se ocupa decătă de implinirea inaltei misiă spirituale, care le „este incrednțată. Badgetulă cheltueelor de peste ană „se va face de cătră sinodă și Ministru cultelor, și ca „tote sāmile caselor publice, va fi supusă controlulă „Adunărei Legislative. După indestularea trebuințiloră „bisericești și a salariulă Servitorilor Spirituali, prisosul „veniturilor se va intrebuița intru Sporirea învățăturilor publice, și alte aședeminte de bine-facere publică, principă recunoscută și prin Art. 6, liter. C. din „Legea pentru ocărmuirea averilor Monastirești.

VIII. Cathedrele de religie prin toate scōlile statulă „de prin târguri și sate, precum și prin cele private, se fie ținute de preuți.

IX. Aședemintele speciale și staturile pentru Episcopii, Monastiri, Seminarii, Dicasterii, Biserici de miră „și alte instituții bisericestă se vor proiecta de sfintul „sinodă; inse pentru a ave putere de legi, vor trebui „a fi intărite de guvernământă, și anume acele de natură administrativă se vor supune șefulă Statulă, a „cele de natură legiuitore se vor desbata și vota mai „intăiă de adunarea legislativă, și apoi ca ori și ce altă lege se vor supune Domnitoriulă.

X. Egumenii tuturor Monastirilor din țeară precum „și Rectorii Seminariilor fără osebite se nu fie dintre „străini, nici dintre acia care in viitoriū sar hiroton „in străinătate, fără autorizația bisericeii din țeară.

XI. Tôte bisericile și Monastirile din țeară se a- „târne de jurisdicțiunea Episcopilor Eparhioți respectiv „in întâia instanță și de Sinodū ca instanție de Apel.

XII. Nimene din tagma bisericească se nu fie con- „demnatū nici destituitū fără o judecată prealabilă du- „pre legi și canóne.

„XIII. Mitropoliții și Episcopii se vor alege in vii- „toriū din toți membrii Clerului Monahalū, cerânduse „de la candidați numai virtuțile și condițiile spirituale „cerute de sfințele Canóne precum și crudiția theo- „logică. —

„XIV. Regularea questiei Monastirilor inchinate lo- „curilor sfinte, ca o questiune ce este cu totulū de „Competința țerei de a o deslega, dupre rezervile ce „Adunarea ad-hoc șau făcutū incă in ședința din 3. Oct- „(protocolulū al V.) este pastrată viitoriului guvernă- „mântū al țerei indeplina sa autonomie.

Aceste fu in unanimitate votale și subscrise in șe- „dința adunărei ad-hoc a Moldovei din 1857, Decemvr. 20 (Buletinulū Adunărei ad-hoc No. 24).

Dar indată ce convențiunea de Paris din 1858 a- „sigură sórta Principatelor Române, totū ceea ce făcu „Clerulū se uită. Mitropolitulū Sofronie sâ exilă, și ave- „rile Bisericeii fu Confiscate. Frumósă recunoștință!...

Planulū celū salutarū și mărețū, pe cari ilū urmărea

cii întăi Deputați a Clerului, între cari fu și autoriul acestei istorii, adică ca din Unirea Română se iasă aceea Creștină, fu combătut de patrioții cii scurți la vedere.

Românii de la putere în loc de a asculta pe acii Deputați ai Clerului, spre a deveni Piemontul Orientului (vezi Proiectul meu despre deslegarea chestiunii Monastirilor închinăte din 1860, publicat de D. Cesar Boleac, în opera sa întru acesta, comunicat D-sale din Moldova de D. M. Cogălniceanu) se aședă pe un sistem de *gheșefturi*. — Se lovi îndrepta și în stânga, și în Bulgarii din Beserabia, și în grecii de prin Monastiri și în Patriarhul Orthodoxilor și în Deputații Clerului ce fu Apostolii Unirei și chiar în misterii religiei creștine de orient, pentru a plăcea propagandelor Ezuiților; și piemontul Românilor deveni o ridiculitate, din caudă că nu avea un Căvur. — Frumôsă politică jucă barbații de stat a României!

Îi declară un resbel ne împacăt politică străbune alui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Vitezul: nouă calendariu român, nouă Episcopate române, nouă sinod român, nouă biserică română, nouă religie română, noi Moșii, fără Sinai, noi Hriștoși fără Golgotha, se ivi de îndată ca ciupercile după ploce. Toți avea de mască Icoana lui Traian, scăpându din vedere că în Orient numai Crucea Marelui Constantin a făcut minuni. — Și așa în loc de Piemontul Orientului, România ruptă de la federațiunea religioasă, deveni o nouă Palestină, și o nouă Polonie!..

Unii dintre păstorii Bisericii române, în timpul Domniei prințului Cuza, abatându-se de la îndatoririle prescrise de sântele Canóne, prin primirea unor Eparhii și a unui sinodă necanonică, Biserica noastră a orientului, în înțelegere cu toți patriarhii și cu toate sinódele Bisericilor orthodoxe, se socoti în dreptă de a refuza procura și delegațiunea sa spirituală pentru acii păstori, cerândă că îi, pentru a fi recunoscuți în drepturile ce au avut predecesorii lor, trebuia mai întâi ca se între în legalitatea prescrisă de sântele Canóne Apostolice și sinodale. Acesta ne urmânduse, se perdu increderea pe care se baza procura și delegațiunea Exarhiei și a Autocefaliei; — și așa Autocefalia Bisericii române, cându sub penalitatea prescrisă de canonul al 30 a sântilor Apostoli. — Dóue fu cauzele, care compromită Autocefalia Bisericii române: 1. Réua înțelegere a Autocefaliei bisericești; 2. Intrigile propagandelor Ezuitice. —

Întâi. Autocefalia Bisericescă fu reu înțelésă pentru acea, că ea nu are putere de cătă numai în privirea administrativă și disciplinară, iară nici de cum în privirea legislativă; — căci tocmai așa precum toate cantónile Elvețiene sunt autocefale în raportul administrativ și disciplinar, — Obligate însă fiindă în raportul legislativă a lucra federativă în înțelegere cu toate cele-lalte cantóne, — de asemenea și în Biserica Orthodoxă, diferitele biserici naționale sunt autocefale în raportul administrativ și disciplinar, înse totu-o-dată sunt obligate pe baza Dogmei a IX din iabolul Cr. ci ței de la Niceia, a lucra în raportul legislativă, în con-înțelegere cu toate cele-lalte biserici Or-

thodoxe, a căroră Unitate și sobornicitate se exprimă prin armonia cu biserica mamă, precum mai susă saă veđută.

Aldoile. Intrigile propagandeloră Ezuite, sub influența politicei Apusene, lucra in România, precum lucra odinioră și in Transilvania și in Polonia, care le slăbi și nenoroci pe amândouă aceste țeri. Transilvanii se disbină in Orthodoxi și Uniați, perzinduși și nobleța și pe proprietari; iar Polonia din Orthodoxă prefăcân lusă in Catholică, se desbină de totă elementulă slavon, cu care ea de era in armonie, și ca una ce dintre tôte popórele slave ea mai intăi se civilizasă, putea se póрте stiudardul Panslavismului in locă de al selăviei. —

Aseminea serviciu ce făcu propagandele Ezuitice Transilvanenilor și Polonilor, le făcu și Autocefaliloră Români; și iată cum:

Questiunea cea mare a Orientului — acelă nodă gordiană — este Creștinismulă față cu Mahometismulă; Creștinismulă Orthodoxă face solidară și pe grecă și pe slavă și pe Română; acăsta le impune pozițiunea lor geografică și Evangelia pe care îi jură. Acăstă solidaritate in se nu convinea nici confesiunelor religioase de Apusă, nici comerțului puterilor Occidentale in orientă. Saă întâlmită deci două mari interese și saă înțelesă, deși in principiu, ca Tanda cu Manda.

Sub aseminea influență Cuza vodă se părea că jócă un mare rolă; Unii scurți la vedere îi pregătia și Coróna de rege a Românilor, uitândă că istoria Română probéză că Coróna lui Stefan și a lui Mihai de acca aă fost prețioase, fiindă că aă fost impletite prin concursulă tuturoră creștinilor Orthodoxi.

Confesiunea și Comerțul: iată aici Tanda și Manda. Propagandile ȳicea Diplomaților: Românii trebuie rupti de Greci și dați in mânilor noastre, căci prin acesta se consolidă doritulă bulevardă la Dunăre. Comerțul de altă parte ȳicea diplomaților: Turcia nu pôte fi pentru noi adoua Indie de cătă ținândă populațiunile Creștine izolate și invrăjbite, ca nu cumva ele uninduse se formețe o federațiune, ca acea Americană, căci atunce perimă de sete!...

Iată motorii externi; se venimă acum la motorii interni:

A) România liberă nu pôte fi supusă unui sclavă a Sultanului, precum este Patriarhulă.

B) Acelă sclavă primește inspirări de la S. Petersburgă, și Românii ca liberi și independenți nu pot primi ordine de la un asemenea; In aceste două poronci atârnaă tótă legea și Prorocii — mincinoși — in România.

Pentru punctul întâiă arătăm pe Isus Hristos restignită pe Cruce, ca ună sclavă a Cesarilor Romei antice, și pe Apostolii lui tratați ca și Elă și cu tôte aceste omenirea află in acești martiri sclavi adevarata ei libertate.

Pentru punctul al doile probămă cu Istoria Bisericei Orientale, de la căderea ei sub Mahometani, cum că 64 de Patriarhiă aă fostă spânțurați, pentru că aă aparată libertățile popórelor creștine.

Prin urmare nici Sultanii, nici ȳarii nu aă fostă nici potă fi așa de periculoși precum potă fi Românii. carii prifacă Autocefalia bissericei in auto-nebunie, și Autonomia națiunei in *Autoctonie*, rumpândusă de la politica străbună a lui Stefană și Mihaiă, carii prin so-

lidaritatea lor cu creștinii de Orient, făcu pe Țarii Moscvei ale tinde mâna de considerațiune și de respect, iară pe Sultani a fugi din naintea lor cu rușine. Deci precum comerțul domină lumea prin asociațiune, de asemenea politica triumfă prin solidaritate și alianță. Izolarea duce la peire. Acésta oprobédă istoria, pozițiunea geografică precum și Climatul decidu sórtele resbelilor;— Acéstă pozițiune, impune Românilor chiar de ară îi și Athei, ca se fie solidari cu popórele orthodoxe de răsărit și se facă cauză comună cu îi. Acéstă conquistă politică îi au avut'o in Biserică și in averile ei imense, prin care cum am zisú in proectul din 1860, Domnul Românilor era adevaratul sultanú a Creștinilor, și Agentulú lorú din Constantinopolú era mai îndrăznețú de câtú Mencicovú, fiind că pânea Creștinilor de Orient, era in mâna Românilor!...

Hronografia Arhipăstorilor Daco-Români, din Dacia Traiană.

A) Arhipăstoriile creștinilor ce au locuit pe pământul numit Moldavia.

I. Aci cu reședința în Herson, Ovidiopol și Tomi.

Anii	Arhipăstori
	Întăiulă intemeitorul a bisericeii Dace aŭ foste Apostolulă Andrei (Evsevie Panfilulă al Kesariei, istoria Ecclesiastică, Cartea I. cap. III.)
100	<i>Clementul</i> . Acesta fiindulă al IV. Episcopulă alulă Romei, și creștinândulă pe Marciona sora Imperatului Traianulă și pe Drusa fiica lui, fu pentru acestă exilatulă în scilia mică, la Cetatea Hersonu, aprupe de gura Nistrului, împreună cu Cornilie, Fivulă și alți credincioși. (Evsevie Panfilulă în Hronografulă Patriarhilor). Încă din timpurile lui Mitridatulă Romanulă devenindulă Domni pe țermurile mării Negre, după Ovidie exilă în aceste locuri pe toți vinovații politici, între cari se socotea și creștinii. Cu ajutoriulă acestora Clementulă răspândi Creștinătatea între Scii și Daci, pentru care își

- fini viața cu moarte martirică. (veți viețile sfinților la 25 Noemvrie).
109. *Cornilie*. discipulă a sf. Climentă
115. *Fivă*. De asemănă discipulă a sf. Climentă. —
245. *Efremă*, *Seavă Eutherie*; Acesta în timp ce Aurelian părăsise Dacia, lăsind-o în voia Goților, după misionarii pe care Ermion Episcopul Ierusalimului îi trimise în părțile Scythiei mici, anume: Vasiliscă, Evghenie și Agathodoră, păstori Biserica Ovidiopolei. (viețile sfinților la 22 Decemvrie).
292. *Eutherie*. Acesta pe la anul 312, fu trimis de către locuitorii Daciei la Marele Constantin în Constantinopol spre a apăra de varvarii din Dacia; aceștia însă la așa întorcere îl ucise, și Creștinii alese în locul lui pe discipulul lui anume Capiton. (viețile sfinților la 22 Decemvrie.)
335. *Capiton*. Elă a fost trimis de către locuitorii Daciei Orientale spre hirotonie în Episcopul la Constantinopol, de unde întorcându-se botează pe mai mulți păgâni. Elă era un păstoriu foarte eloquent. (viețile sfinților Decemvrie 22).
360. *Theotimă*. Acesta era omă foarte virtuosă și învățată. Contempuranii îl numeau Dumnezeu a Romanilor. Elă între alte opere a scris și o Apologie în contra lui Iulian Paravatul, și a apărut Dacia de Arianismă. — Elă reședea

- in Tomi însă hirotonea pe preuții de dincóce de Dunăre. (viețele sfinților la 15 August.) Elu creștină pe mai mulți Goși, între cari bo- teză chiar pe regele lor Fritigernu. (Manualu de istoria română de F: Aronu, pag. 24 și istoria generală de A: Crețescu.)
- 379 *Terentie.* Elu ca Mitropolitu din Tomi asistă la al doile sinodu Ecumenicu, sus ținu pe sf: Grigorie Theologul și combātu eresurile lui Machidonie și Apolinarie, pe la anii 381.
- 431 *Timothei.* Acesta ca Mitropolitu din Tomi aș asistatū la sinodulū din Efesū, unde aș sub-scriș condamnarea Eresurilor lui Nestorie la anulū 431.
- 451 *Alexandru.* Acesta ca Mitropolitu din Tomi aș asistatū la Sinodul al IV din Halchidon, unde aș combătutū Eresurile, lui Evtihie și Dioscor, la anulū 451. După acesta mai bine de trei seculi, din cauza tulburărilor popórelorū, nu se potū ști numele acelora ce aș păstoritū Dacia Orientală.
- 812 *Emanoil.* Acesta fu luatū prisonierū din păr- țile de dincóce de Dunăre, de cătră Crumū Ducele Bulgaro-Românilor de dincolo de Du- năre, între cari predicându Creștinismul, Cri- tagonū, urmașulū lui Crumū, mândinduse pe elū, flū martiriză in Adrianopolū. (viețele sfinților 7. Apriilū).
- 814 *Gheorghie.* Acesta persecutatū de Impăratulū Le- on Armanulū pentru că ca Episcopū a Mitili-

nei, la sinodul al VII din Nicea, aŭ aparatŭ
 inchinarea sf. IcoŃe, aŭ fugitŭ in Dacia O-
 rientală, unde la Ovidiopolŭ aŭ păstoritŭ tur-
 ma lui Hristosŭ. Cu concursulŭ acestuia fra-
 Ńii Kirilŭ Ńi Methodie aŭ aflatŭ in Hersonŭ
 mai multe antiquităŃi Ńi mŃște. (Martirii Cru-
 cii din ambele Dacii, pag. 121.)

- 1018 *Davidŭ*. Abie după doue sute de ani aflămŭ in
 Istoriei că un Duce a locurilor numite astăzi
 Moldova, anume Bogdanŭ, merse impreună
 cu un Episcopŭ Davidŭ la Imparatulŭ Vasilie
 Bulgaroctonul.

II. Acii cu reședința in Suceva.

1288. Mai mulți Episcopi se vădŭ aŭ fostŭ in Moldova
 carii aŭ asistatŭ impreună cu preoții lor la
 alegerea lui Dragoșŭ de Domnitoriŭ asupra
 tuturor principatelor din care se compunea
 mai inainte Moldova. (Fragmentul istoricŭ a lui
 Hurus, marele cancelar a lui Dragoșŭ, tradus de
 Clănaŭ Marele spatariŭ a lui Stefan celŭ Mare).
1399. *Theoctistŭ I*. Acesta aŭ fostŭ pus Mitropolitŭ
 Moldovei in Capitala Suceava de cătră Juga
 Vodă, cu bine cuvântarea Patriarhului Bulgaro-
 Românŭ din Ohrida. (Șincai, tom. I. pag. 371,
 Ńi Vornicu Urechie in letopiseșie, pag. 102).
1402. *Iosif*. Acesta aŭ intimpinatŭ MŃștele sfântului
 marelui martirŭ Ioan celŭ nou, cândŭ saŭ a-
 dusŭ de la Cetatea Albă la Suceava, in tim-

pulă lui Alexandru celă bănă, de asemenea elă aă intimpinală pe fiolă Impăratului de Constantinopolă la întărcerea sa de la viena prin Moldova. In timpulă lui Impăratulă și Patriarhulă de Constantinopolă, pentru a ave sprijinulă Molddvei in contra Turciloră aă trasă Mitropolia acestei țeri de sub ascultarea Arhiepiscopului de Ohrida, sub Patriarhatulă de Constantinopolă, prin darea mai multoră semne de distincțiune atătă Domnitoriuluiă cătă și Mitropolituluiă Moldovei. In timpulă acăstăia se lundă Episcopiile de Romană și Rădăuți.

De asemenea in timpulă lui Mitrofană Patriarhulă Constantinopolului inzăstră Biserica Moldovei cu sf. Iconă făcătore de minuni, zăgrăvită de sf. Evanghelistă Luca, carea se păstreăă in biserica Monastirei Neamțu. (Fortino tom II. pag. 14).

1435 *Grigorie I.* (Șincăi tom. I. pag. 393).

1439 *Dămian.* Acăstă aă asistată și subscrisă lucrările sinodului de Flărența, pentru care excomunicăndulă Biserica răsăritului, țeara nu laă mai prămită in scăină. (Șincăi tom. I. pag. 393-397, și tom II. pag. 3); După care elă pentru pocăință saă shinnicită in Monastirea Mira de lăngă Milcovă sub nume de Davidă, până la anulă 1478, cândă Stefan celă mare iaă mijlocită dislegare și ertare de

- la Biserica răsăritului și l'aău chematū iarăși la Mitropolie. (Cartea Patriarhilorū, Capitolulū despre Simion Trapezunténul).
- 1454 *Theoctistu II.* Acesta aă fostū Bulgariū și Arhidiaconū a Mitropolitulū Marcu al Efesulū, omū fôrte invațatū și Evlaviosū. Elū fu hirotonitū Mitropolitū Moldoviei in Serbia. (Letopisețulū țerei tom. I. pag. 113) si după indemnulū starețulū seū primi ascultarea de la Arhiepiscopia de Ohrida, fiindū că și Patriarhulū de Constantinopolū iscălisă unie la Sinodulū de Florența. Elū aă intemeetū scôlă de Teologie in Suceva, și la 1456 aă miruit la Domnie pe Stefanū celū Mare, apoi la anul 1477 aă reposatū. (Letopisețulū țerei tom. I. pag. 132).
1478. *David.* Acesta este totū Damianū, care in shimnicie saă numitū Davidū. Elū aă repausat la 1509 (Letopisețulū țerei tom. I. pag. 149)
- 1509 *Theoctistu III.* Acesta aă miruitū la Domnie pe Stefanū celū tânărū, fiulū lui Bogdanū și nepotū a lui Stefan celū Mare, la anul 1517. (Letopisețulū tom I. pag. 153).
1541. *Anastasiē.* Acesta aă hotezatū pe Stefan fiul lui Petru vodă (Șincai tom. II pag. 180).
1551. *Grigorie.* (Istoria Mitropoliei Moldovei de Arhimandr. Neofitū Scriban).
- 1552 *Gheorghie.* (Documentele Monastirei Némțu, cele pentru Moșia Tâmpesții).
- 1558 *Grigorie,* a doua oară. Acesta aă sfințitū bisse-

- rica din Monastirea Slatina (Letopiseșulū tom. I. pag. 177). Elu mirui pe Eraclidi Despotū vodă la Domnie. (Letopiseșulū tom. pag. 179).
- 1561 *Theofanū*. Acesta apărânduși Biserica și turma Orthodoxă in contra persecuțiilor ce întreprinsă Ioan vodă tiranulū, fu nevoit a fugi prin munți de frica aceluī Domnū, care Martiriză pe Episcopulū Gheorghie și pe alți Clerici, fiind că se opusă planurilorū lui. (Fragmente din istoria română din Cozia și Șerbănești, pag 25 și Letopiseșul, tom. I. pag. 192).—
1562. *Macarie celū Milostivū* (Mitropoliile țerei de I. D. Petrescu pag. 128).

III Acii cu reședința in Iași

- 1564 *Theofanū*, adoua oară; Acesta călugări pe Alexandru Lăpușnénu. (scurtă istorie a Mitropoliei Moldovei de A. N. Scribanū, pag 14).
- 1570 *Gheorghie III*. (Mitropoliile țerei de I. D. Petrescu, pag. 128).
- 1572 *Anastasié II*. (Acoloși).—
- 1575 *Theofilū* (Acoloși).—
- 1577 *Anastasié II*, adoua oară; cu a lui bine-cuvântare, Petru vodă șchiopulū cedă o seliște Monastirei Pângarații (Arhiva istorică No. 296).
- 1578 *Evtimie Munténu* (Mitrop. țerei de I. D. Petrescu pag. 128.)—
- 1580 *Grigorie III*. De acesta se amintește in Hrisovele Monas. Némțu, cele pentru Moșia Davideniū.

- 1581 *Gheorghie Movilă*. Acesta ne mai putându suferi spureăciunile lui Ioan Săsău vodă-Luteranulă, să fugitū de la scaunū, și să pribegit prin Polonia și Turcia (Șincaī tom II pag. 235).
- 1582 *Nicanor*. De acesta se amintēște in Documentele pentru munții Monastirei Nēmțu.
- 1584 *Gheorghie Movilă*, adoua oară. Elū auđindū cā său pusū Domnū Petru Voivodū, său intorsū iarăși la scaunulū seū, și Nicannor său retrasū la Monastirea Agapia, metania sa. Mitropol. G. Movilă său scrisū in contra Calendariului apusanū, pe care Grigorie, Papa Romei avea al introduce și in Moldova (Șincaī tom II. pag. 235-238).
- 1590 *Anastasiē III.* (Șincaī tom II pag. 243).
- 1592 *Gheorghie Movilă*. Elū se află amintitū la acestū anū in Hrisovulū pentru innoirea și inzestra-reā din tăiū cu moși a Episcopiei de Huși, care său făcutū prin ea lui stăruinți. (Hronica Hușilorū de Arhiereulū Melhisedecū pag. 91-96)
- 1605 *Theodosie Barboveschi* (Bărbosu). Despre acesta se amintēște in Documentele Monastirei Nēmțu, cele pentru moșiile Giulești, Săbăoni și altele.
- 1609 *Anastasiē Crimca*. Acesta său fondatū Monastirea Dragomira, și său bine cuvāntatū fondarea Monastirei Solca de Stefanū Tomșa vodă. Despre elū se amintēște și in Documentele M. Nēmțu pentru Moșia Davideni.
- 1617 *Teofanū III.* Cubine cuvāntarea acestuia, Dom-

- nulă Radu, aŭ închinată Monastirea Galata sf. Mormântu (Uicariulă tom V pag. 216).
- 1620 *Anastasiu Crimca*, adoua boară. Despre acesta se amintește în Documentele Monastirei Solăca, și la 1628 se amintește împreună cu Episcopii de Romanu și Rădăuți, în apendice la Cronică Hușilor. —
- 1631 *Athanasie*. Despre acesta se amintește în Documentele M: Némțu, cele pentru Țiganii, și împreună cu Episcopii de Romanu și Rădăuți în Apendice, la Cronică Hușilor, pag. 119).
1632. *Varlaam*. Acesta fu unul din cei mai însemnați Mitropoliți a Moldovei. În timpul lui se caduse sf. Măștea Cuvioasei Paraschevei, de D. Vasilie Lupu, și se așeză în biserica sf. Trei Ierarhi de elu întemeetă; de asemenea se staționă cu învoirea chiar a Arhiepiscopului de Ohrida, ca biserica Moldovei se atârne iarăși de Patriarhia de Constantinopol, (Descrierea Moldovei, de Dimitrie Cantemir, pag. 325). De asemenea elu luă parte la vestitulă sinodă ținută în Iași la 1642, în contra proslătismului Luterănu, la care se aprobă de carte Dogmatică Mărturisirea Orthodoxă a lui Petru Movilă, Mitropolitulă Kievului. De la acestă Mitropolită Varlaamă prini și o tipografie, în care elu celă dintăiu dintre Mitropoliți Moldovei incepu a tipări cărți bisericești în limba română. În timpul lui călătoria prin Mol-

- dova Patriarhul Macarie, care făcu o interesantă descriere a țerei; D. P. Hăjdău, o tradusă și publică în arhiva sa istorică. După o îndelungată și vrednică de laudă Arhipăstorie, Varlaamă dimisionă și se trase la Monastirea Seculă unde se află înmormântat.
- 1655 *Ghedeonă*. Despre acesta se amintește în Hrisovul de danie ce a făcut Domnul Gheorghie Ștefan, Bisericeii sf. Nicolai din șcheia la Brașov. (Disertația despre tipografiile române, de V. Popă, pag. 84). Pe acesta la 1656 la trimisă țera la Împăratul Rusiei, (Adunarea legilor Rusiei).
- 1660 *Sava I*. Se amintește despre el în Documentele Monastirei Secu, cele pentru munți.
- 1673 *Dositheiu*. Acesta fu primul Mitropolit Moldovan cu învățături întinse, și care publică mai multe cărți bisericesti și literare; în curândă înse din cauza nestatorniciei împrejurărilor politice de atunci fu nevoit să fugi în Polonia. (Despre acesta amintesc mai mulți istorici).
- 1675 *Theodosie III*. Acesta din Episcop de Roman se rândui Mitropolit, (Apendice la Hronica Hușilor, pag. 121).
- 1675 *Dositheiu*, adoua oară. Viindă acesta la scaunul Mitropoliei, Theodosie se retrase la M. sf. Sava. Dositheiu la 1679 aduse o Tipografie nouă din Rosia, în care publică mai multe

cărți folositoare ; iară la 1686, Sobietchi regile Poloniei prădându Moldova aŭ luatŭ împreună cu mōștele sf. Ioan celŭ nou de la Suceva cu alte odōre și pe Mitropolitulŭ Dositeiŭ ca prizonierŭ, de unde elŭ liberându-se saŭ dusŭ la Moscva unde aŭ și muritŭ, rămâindŭ biblioteca sa acolo. (Despre acestŭ vestitŭ Mitropolitŭ amintescŭ mai multe istorii și Dñare).

1687 *Theodosie III*, adoua oară. (Scurtă istorie a Mitr. Moldovei de A. N. Scribanŭ. pag. 16).

1691 *Sava II*. Acesta în Documentele Monastirei Némțu, despre moșiile Broștenii, dovedește pentru perdirea scrisorilor Monastirești din Cetatea Némțu. În timpulŭ lui la 1695 Dōmna Anastasia, soția lui Duca Vodă aŭ ziditŭ biserica Mitropoliei din Iasi, cu Hramulŭ Intimpinarea Domnului, pe ruinile Bisericei Albe, ce fusese făcută de Ștefanŭ celŭ Mare, (scurtă istorie pentru începutulŭ Creștinătăței și a Ierarhiei Moldovei, tipărită în Monastirea Némțu, 1858).— Despre Mitr. Sava la 1698 se amintește în actulŭ cu care D. Antiohŭ Cantemir aŭ închinatŭ Monast: Căpriană Monastirei Zo-grafulŭ din sf. Munte al Athonului, (Ūricariul, tom. III pag. 271). Și acesta aŭ demisionat.

1702 *Misailu*: Acesta era foarte omŭ cîmpătatŭ și cu frica lui D-zeŭ, precumŭ se dovedește din Documentele Monas. Némțu, cele pentru Târgu

- Nému; Elu a subscrisu actulu de scutire cu boerii țerei, pe care Antiohu Cantimiru, laudatu Monastiriloru sf. Mormantu, cu ocazia venirii in Moldoava lui Dositheiu Patriarhulu Ierusalimulu, (Uricariulu tom. II, pag. 104).
- 1708 *Ghedeonu*. Acesta la 1711, impreuna cu Clerulu si Boerii, au intimpinatu pe Petru, celu Mare alu Rosiei, candu venisa in Iasi si facuse aliantie cu Cantimiru. (Scurta istorie pentru inceputulu Crestinatatei si a Ierarhiei Moldovei tiparita in M. Nemu 1858). Elu a subscrisu actulu de scutela facutu Episcopiei de Husi, de Domnulu Mihaiu Racoviu (Hronica Husiloru, la anul 1709); De asemenea la 1712 au subscrisu si actulu de desfiintarea desetenei si a Goștinei, datu de D. Nicolai Mayrocordatu, (Uricariulu tom. V. pag. 248). Elu la 1714, impreuna cu cela-laltu Cleru suferi multe nevoi de la Generalulu polonu Kiovschi, care venisa in tara cu ostile polone in favorulu lui Carolu XII si Stanislavu Lescinski. Acesta pretenda de la ii o despăgubire de 15 pungi de bani pentru niste lucruri ce li se luasa de catre Moscali (Letopisetu tom II. pag. 172-181).
- 1723 *Gheorghie*. Acesta este Mitropolitulu care cu legatura Marturisește ca au vedutu Documentele Originale a Imparatulu Paleologu si a Patriarhulu de Constantinopolu, prin care Bi-

- serica Moldovei sau scosă de sub ascultarea celei de Ohrida, rămîindă numai ași primi Mitropolitii ei Canonicăscă recunoștere a Bisericii Mari. (Despre acesta se aminteste prin mai multe Diare).
- 1729 *Nichiforă*. Acesta a fost de năm Grecă, și mai înainte Mitropolită al Sidiei, omă fôrte învățată. Elă fusese dascălă lă Grigorie Ghica voevodă (Letopisetulă pag. 165.)
- 1730 *Antonie*. Despre acesta se aminteste in Con-dica moșiloră Mitropoliei, pag. 737, și 839 și in Documentele Monast. Nămțu, pentru Moșia Piscu. — Acesta pe la 1740 sau retrasă in Rosia precum dovedeste hrisovulă lă Grigorie Ghica vodă, din acelă ană. (scurta ist a Mitr. Mol. de A. N. Scribană, pag. 17).
- 1740 *Nichiforă*. adoua oară; Elă aș subscrisă in Aședemăntulă de Scutelă dată de D. Constantină Mavrocordată, Monastiriloră inchinate sf Mormăntă (Uricariulă tom. I. pag. 53. și Letopisetulă tom II. pag. 117). De asemenea elă este subscrisă și in Aședemăntulă Scoaleloră, dată de Grigorie Ghica voevodă, la 1748, (Uricariulă tom. I. pag. 64.). —
1750. *Iacovu I*. Elă aș adunată sinodă și aș făcută Aședemăntă la 1752 ca se nu se mai pună Mitropolită grecă in Moldova. (Uricariul tom. II pag. 241). Dar aceta fiindă contra decisiunelor exprese a sfintei scripturii, și a A-

ședemintelor Bisericeii în care Elinulă și barbarulă sunt una, se vede că nu saă ținutū nicī saă urmatū, căci chiar urmașul lui Iacov aă fostū grecū, precum urmēzā mai jos.

1758 *Gavriilu Calimahu.* Acesta aă fost de nēmū grecū și mai înainte Mitropolitū a Thesalonicultulū, de unde viindū aici în țērā, după demisionarea lui Iacovū, aă fostū pusū Mitropolitū Moldovei, la alegerea căruia aă scrisū Episcopii țerei: Ioanichie al Romanului, Dositheiū al Rādăușilor și Inocentie alū Hușului. (Condica sântā, și Apendicile la Hronica Hușilor, pag. 135). Elū aă ziditū Cathedrala Mitropoliei cu Hramul sf. Gheorghie.

1786 *Leonu.* Acesta din Arhidiaconū a lui Gavriilū Calimahū fiindū mai întâiū alesū Episcopū la Huși și Romanū, trecu în urmă la Mitropolie; în timpulū lui țera aă reclamatū la sultanulū ca se nu mai lessā a se pune Mitropoliși greci. (Uricariulū tom III, pag. 130 și 131).

1788 *Amyrosie.* La anulū 1788 ocupândnse Moldova de oștile rosienești, ele aă adusū cu sine pe Amyrosie Arhiepiscopulū de Poltava și l'aă aședatū, cu binecuvântarea sf. sinodū al Rosiei, Mitropolitū Moldaviei. Elū la 1790 viđitandū Monastirea Nēmțu și plācandui bunele rânduele aședate acolo de starișulū Paisie, laū inaintatū la rangū de Arhimandritū. (scurtā istor. despre începutulū Creștinătăței și a

Ierarhiei Moldovei, tipărită în M: Némțu la 1858).

1792 *Gavriil Bănulescu*. Acesta este românul din Transilvania, din orașul Bistrița, unde absolvind cursul învățăturilor, să dușă spre perfecționare în Theologie la Chievu, și în Grecia. Intrând pe scena lumii a avut o viață foarte vrednică de însemnat. Intorcându-se în Transilvania fu profesor în Năsăud, de acolo veni în Moldova, unde iarăși ocupă postul de profesor de limba latină, de aici la 1779, se duse la Constantinopol unde se călugări; de acolo intorcându-se în Moldova la 1781 fu hirotonit Ieromonah și rânduit Predicator la Mitropolie; de aici la 1782, se duse în Rosia la Poltava, unde a fost rector și profesor de filosofie; de acolo la 1784, iarăși vine în Moldova, unde Mitropolitul Gavriil Calimah îl face Arhimandrit. La 1788 iarăși se duce la Poltava unde din nou se rânduește Rector și profesor. La 1789, Amvrosie Arhiepiscopul de Poltava aflându-se Mitropolit în Moldova îl cheamă și îl face Arhieru vicariu al său, cu titlu de Benderu și Achermau; la 1792 sinodul și guvernul Rosiei îl numi Mitropolit Moldovei. Dar după încheierea păcii cu Turcia, noul Domn al Moldovei îl rădică și îl trimite cu escortă la Constantino-

polu, unde nevoindă a se lepăda de protecția Rosiei fu aruncat în temnițe, de unde Ambasadoriul rusesc eliberându-l îl trimisă în Rossia, unde la 1793 fu rânduit Mitropolitul al Hersonului și a Crimei, iară la 1799 fu înaltat la scaunul Mitropoliei de Chiev, și numit între întâii membrii ai sinodului, și decorat cu cavaleria sf. Andrei, classa I. La 1803 din cauza bôlei de bună voe se retrasă în pensie la Odesa unde primea pe an, două mii de galbină, până la 1808.

1792 *Iacovu Stamati*. Acesta iarăși fu Transilvanen, și viața lui cea interesată descriind-o pe larg Doctorul C. Volf, trimitem în letori la acest autor, și la *Hronica Hușilor*, pag. 342, 343.

1803. *Veniamin Costachi*. Precum în cele politicești Moldova a avut un Domn Mare pe Ștefan Vodă, de asemenea în cele bisericicești ea a avut un Mitropolit Mare în persoana lui Veniamin. Despre viața sa până la suirea pe scaunul Mitropoliei să se vadă în *Hronica Hușilor* pag. 371—388.

Precum este proverbul român, că ziua se cunoște de dimineața, de asemenea pe Veniamin îl cunoștem de la întâia lui suire pe scaunul Mitropoliei Moldovei. Cea întâia ocupațiune a lui fu ca se lumineze Clerul spre

a fi demnă de misiunea lui Apostolică. Pentru acesta elă la 1804 cu ajutoriul Domnitorului Moroză strămută soborulă Călugăriților dn Monastirea Socolă de lângă Iași, la Monastirea Agapia între munți, iară în socola înființă scóla pentru pregătirea Cliriciloră la Preuție. În curândă la 1806 deschizănduse resbelă între Rosia și Turcia, Veniamină la 1808 se retrase la Monastirea Némțu, de bună voeasa, spre a face locă unui Arhipăstoriă expertă pentru a conduce turma în timpulă resbelului.

1808' *Gabriilu Bănulescu*, adoua oara. Guvernul Rosiei, în timpulă acelu resbelă avândă nevoie de un păstoriă ca Gavriilă, îl scóse din a lui retragere în pensie și îl trimesă Mitropolită și Exarhă a sf. sinodă peste amândoue principatele Moldova și Valahia. Elă aice pentru alui ajutoriă ș'aă făcută Arhiereă vicariă pe Dimitrie cu titlu de Benderă și Acherman, și aă păstorită amândoue țerile până la 1812 cândă inchiinduse pace între Rosia și Turcia din cauza năvălirei Franțusilor în Rosia, și remăindă, după tractatulă acelei păci, Basarabia sub stăpânirea rosiei, Gavriilă împreună cu vicariulă seă se retrasă peste Prută, și fu rânduit de sf. Sinodă, Arhipăstoriă peste acea țară, cu titlu de mitropolită și Exarhă a sf. Sinodă, avândă reședința în Ki-

șinău, unde păstori până la 1821. Când se trecu din viață.

1812 *Veniamin Costachi*, a doua oră. La 1812 ducându-se Gavriilul, Veniaminul se întorse de la Monastirea Némțu la scaunul Mitropoliei. Elu continuă sistema sa Apostolică. Intorcându-se frații Asechești, pe care elu îi ajutasă așa face studiile in străinătate, elu trimisă pe celu mai mare anume Gheorghie in Transilvania spre a aduce profesori pentru șola sa din Monastirea Socola. Acesta adusă pe Doctorul V. Popu, V. Fabianu și Hr. Flehtenmacheru. — Veniaminul au trimesu pe Arh. Varlaamul Cuza la societatea biblică din S. Petersburg unde la 1819 tipări Biblia in limba română și Noul Testamentu aparte, pe care le impartii pe la preuți. La 1821, incepând Ipsilanti revoluțiunea Grecescă din Iași, Veniaminul ca adăpatu de ideile șolelor Elenice formate in principate, sub Domniile Fanarioți, pentru renașterea și eliberarea poporelor creștine din Orientu, nu potu remănea indiferentul la acea mișcare, și elu însuși incinsă sabia lui Ipsilanti in Monastirea sf. Treierarhii din Iași. — Dacă era atunci un alu doile Veniaminul in București, credu că Tudor Vladimirescu nu ar fi pututu paraliza opera ce era a fi salutară pentru toți Creștinii, și românia ar fi respunsu la adevarata ei mi-

siune de a fi Piemontele Orientului, fără de care deveni o nouă Polonie — *minus Grecii, plus jidaniî !!!*

Venindŭ in Moldova Jenicerii, Veniaminŭ își scăpă viața fugindŭ inognito la Moșia Mitropoliei Colencăuții din Basarabia. Aice elŭ plângândŭ sórta țerei tradusă opera intitulată *Funia intreită*.

După inchierea convenției de Achermanŭ, la 1822 punândŭ Domnŭ pământénŭ Ión Sturdza, Veniaminŭ fu chiebatŭ la scaunul seŭ, unde viindŭ afla scóla sa răsăpită și din cauza greutăților acelorŭ timpuri nu o putu deschide de câtŭ abie la 1832. In timpulŭ resbelului de la 1828 Veniaminŭ președândŭ Adunarea Obștescă a Moldovei conlucră ca in regulamentulŭ Organicŭ să se pună acele salutare articule : 411, 412, 413, 414, 415 etc. pentru Bissrică și Clerulŭ român, care de ar fi fostŭ intocmai executate, in altŭ feliŭ ar fi ajunsŭ Clerul din Moldova.

Veniaminŭ aŭ fostŭ Mecenatul Scolilor și traducătoriŭ și publicătoriŭ a mai multorŭ opere Ecclesiastice, ca nimene altulŭ in Moldova, până la elŭ. — Elŭ aŭ imbunătățitŭ splendórea cultului divinŭ, și Anvonul Mitropoliei in toate Serbătorile, resuna de vócea acelu Massilon a Moldovei: vestitulŭ predicatoriŭ Sofronie Bărbosulŭ. — Inse incepândŭ a se stre-

cura în Moldova o civilizațiune de prin Căminelile Apusului, Veniaminū ca ajunsū la a dânci bătrânațe, după o păstorie de jumătate de seculū, fu nevoitū ademisiona la 1842 și se retrase la Monastirea Slatina, unde trecu din această viață la 1846.

1844 *Meletie.* Acesta alesū fiindū la Scaunul Mitropoliei prin Simonie, fini păstoria sa la 1848 prin o mōrte tragică.

1851 *Sofronie Miclăscu.* Acesta fu un demnū păstoriū; sub elū Școala lui Veniaminū din Monastirea Șocola fu Organizată într'un Seminarіū Complectū cu optū Clase, și la cele lalte Eparchii se făcu Seminarii câte de patru clase. Sub a lui președință Divanulū ad-hec din 1857 proclamă Unirea principatelor, susținutū de neuitatūlū seū nepotū Anastasie Panu, care era atuncē membru a guvernulū provizoriū a Moldovei, și în relațiuni intime cu autoriul acestei istorii, ca unirea română se servescă de Prologū a Unirei federative a Creștinilor de Orientū.

În fine venerabilulū Arhipăstoriū, apărândū Biserica de Spiritulū atheū ce începuse a se propaga în țeră, Prințul Cuza vodă, ne băgândū în samă că Arhipăstoriul prin aceea își făcea datoria, îl exilă la Monastirea Slatina. Adunarea țerei indignată de această nelegiuire îi votă o bună pensie, chiermândulū a viețui

in Iași. Aice întorcându-se din cauza supărării, incurându-muri, și venerabilul locotenent de Mitropolit de atunci, Chessarie Sinadon Resmeriță *) îi celebră cu totu Clerululeșanū o cerimonia funebră in scaunulū Arhipăstoralū, cu o splendore extraordinară, după care remașiile lui cu tōtă pompa covenilă, fu transportate la M. Némțu, unde, după dorința reposatului fu imormăntatū. — Finitulū acestui Arhipăstor fu un reu augurū pentru biserica și Clerulū român.

*) Presf; Chesarie Sinadon Resmirița este vrednic de însemnatu, pe lângă alte multe virtuți păstorale, mai cu samă că elū acorda demnitățile bisericesti numai persōnelor ce le mirita prin concursū, și aū înalțatū la trepta Arhieriei pe cinci din Arhimandrijii cei mai meritabili din Moldova, prin care inteligința Clericală se incurăjă și luă o impulsione și o direcțiune salutară.

**B). Arhipăstorii creștinilor
ce au locuit pământul numit
Muntenia sau Valahia.**

*I. Aciî cu reședința în Sirmîu, Severin, și Râmnicu
(Romansiana).*

Anii	Arhipăstori
85	<i>Sf. Apostolii Andronicu.</i> Acesta a fost unul din cei 70 de Apostoli, și a predicat în Panonia și Dacia (Viața sfinților la 17 Mai).
275	<i>Irinei.</i> Acesta fu martirizat fiind că a creștinat pe un fiu de Prefect roman în timpul lui Aurelian (Mitrop. țerei de I. D. Petrescu, pag. 61).
325	<i>Theofil.</i> Acesta a asistat la întâiul sinod ecumenic din Nicea (Sincaî tom. I. pag. 43).
358	<i>Ulfil.</i> Acesta a fost discipul lui Theofil, a luat parte la al doilea Sinod ecumenic, a creștinat pe mulți din Goți, a tradus în limba lor, parte din sf. Scriptură. (Filostorgius. Liber II. cap. 5).

- 370 *Nichita*. Acesta au fost discipulul a lui Ulfila, a fost un mare predicator al Creștinismului, pentru care a suferit moarte martirică (Dimitrie Fotino, istoria Daciei veche în limba Grecă, Viena 1818. tom I. pag. 175).
- 384 *Selinaiu*. Despre acesta mărturisește Socratu, cartea a V. cap. 23, și Sozomen, Cartea VII, cap. 17).
404. *Unilaiu*. Acesta fu hirotonit Episcop de Sf. Ioan gură de Aură, (S. Ioan Hrisostomă, Epistola a 14, către văduva Olimpiada), din aceasta se vede, precum și din Canonul 28 a Sinodului 4. Ecumenic că Bisericele din Dacia Traiană era supuse jurisdicțiunii Patriarhului de Constantinopol.
454. *Sava*. Pe acesta au martirizat Atila. (Hronografulu Argeșului, partea I).
- 787 *Ursa*. Acesta a asistat la sinodul al 7 Ecumenic, (Șincai tom. I. pag. 143).
- NB.) De aici înainte se vedu a fi fost în Severin mulți Mitropoliți, până la formarea principatului Valahiei de Radu Negru, înse din cauza tulburărilor acelor timpuri nu sa păstrat anii păstoriei lor; dar fiindu că după creștinarea Bulgarilor, Românii au format un rigat și o Biserică cu ei, de acea Arhipăstori lor, din acelu interval de timp se se vadă în partea II, a acestei istorii, pag. 39—47, unde am tratat despre istoria bisericeii Bulgaro-române.

II. Acți cu reședința în Argeșu

- 1290 *Simeon*. Radu Negru cu ai sei persecutați de proslitismul Ungaro-Catolic, veni din Făgărașu la Argeșu, aducându cu sine pe Arhiepiscopul Fagarașului Simion, (Fotino, istoria română pag. 6, și Gherasim Episcopul Buzeului in Panigericul seü de la 15 August 1820). După acésta aü păstoritü Mihail și Efremü, acarora ani nu se știü (Mitr. țerei de I. D. Petrescu, pag 75).
- 1362 *Anthim* I. Propagandele lui Papa Inocentie VI, trecu de peste Carpati in Valahia; insăși Clara Soția lui Alexandru Bassarabü Voevodü, se Catholicisă. Acestü Domnitoriü, atâtü din Simțulü religiosü câtü și din înțeleapta politică a predecesorilor sei, înțelegându, că numai o alianță politico-religioasă între Creștinii orthodoxi de peste Dunăre, poate a asigura soarta țerei sale, și a o scăpa de Maghiarii, cariü aspiraü ași întinde rigatulü lor până la Dunăre și Marea Neagră, se despărți de Clara ce era dominată de Esuiți, și se insoți cu oprincepsă din Serbia.
- Dar pentru a asigura viitoriul țerei și mai bine, elü înțelesă că fără o Biserică bine înstituită in Valahia, totul va remănea nestatornicü. Așa dar convocă un Sinodü mare compusü atâtü din Episcopii țerei câtü și din alte

părși, la care statornici drepturile și prerogativele Mitropoliei Valahiei. Iată cum Hronograful Argeșului descrie pe acelă memorabilă Sinodă.

„Și saū adunată la acestă pré cinstită Soboră :
 „Kir Kalistă pré sfințitul Patriarhă ală Cetă-
 „ței lui Constantin, și Mitropolitulă Tirnovu-
 „lui, și ală Dobrodușii, și ală Preslavului, și
 „ală Severinului, și ală Belgradului și mulți
 „sfinți Arhieri și Egumeni ai țerei cei pra-
 „voslavnice, ca să se știe că pré cuviosulă
 „Anthimă saū sfințitū Mitropolitū alū Ungro-
 „Vlahiei și Exarhă ală Plaiurilor, și stătăto-
 „riū al Ankirei (sardiciei), și jurară dreptū
 „acea totū Clirosulă țerei ascultare și supu-
 „nere Pre sfințitulă Mitropolitū Anthimă.

(Hronograful Argeșului despre inceputulă Mitropoliei Argeșului.)

Din această lucrare a acelui Sinodă, Tragemă doue inkieri: 1. Ca Mitropolitulă Ungro-Vlahiei este Exarhă al Tronului Patriarhală pentru Transilvania, 2-a că elū este Locoțiitoriū, atuncea al Sardiei, și acum a Kesariei Capadociei. Prin urmare Exarhatulă fiindu o Procură a Patriarhiei, și Locotenența o obligațiune onorabilă, nu trebue a înțelege abusivă Autocefalia Mitropoliților țerei.

1889 *Timotheiū*. Despre acesta iată ce-ține Meletie Mitropolitulă Athenei, in istoria sa bise-

ricească : „Antonie IV. Patriarhulū Constanti-
 „nopolului, in timpulū căruia la anulū 1389,
 „Februarie 15, Timotheiū al Ungro-Vlahiei
 „imbrăcându-se la boală in shima ce mare,
 „insănătoșinduse și fiindū in intregimea mi-
 „lei, saū ertatū ca se aibă Arhierie ca mai
 „inainte, căci așa saū judecatū de Soborū“.
 (Istoria Bisericească a lui M. M: Athenei,
 in greește tom. III cap. 15. §. 7. pag. 239.)
 De aice iarăși să vede că Exarhatulū și Au-
 tocefalia nu implica o independență absolută,
 dupre cum unii abusivū înțelegū, căci atun-
 cé sar adopta un principū de shizmă, și con-
 trariū istoriei.

- 1412 *Macarie I.* Despre acesta se aminteste in Do-
 cumentele Mitropoliei.
- 1436 *Mitrofan I.* Acesta aū asistatū la Sinodul de
 Florența. (Mitrop. țerei de I. D. Petrescu
 pag. 80.)
- 1465 *Iosifū.* Despre acesta se amintește in Docu-
 mentele Mitropoliei.
- 1483 *Macarie II.* (Acoloși).
- 1495 *Sf. Nifonū.* Acesta fiindū mai inainte in două
 rânduri Patriarhalū Constantinopolului și că-
 ținđū sub urgia Sultanului Baiazetū, fu inkisū
 la temniță in Andrianopolū. Trecândū prin
 acelū orașū Radu celū Mare, in călătoria sa
 la Constantinopolū pentru a face pace, mij-
 loci la Sultanulū alū elibera și aducândulū

in Valahia îlă pusă Mitropolită. Elă dădu o nouă organizare Clerului, însă din cauza stricteii păzirii a legii se invrăjbi cu Radu Vodă, care după 4 ani de Arhipăstoratū îlă alungă din Scaunū, și ducănduse la Sf. Munte acolo repausă; însă după moartea sa făcănduse mai multe minuni la Mormăntulū seū, Biserica îlă glorifică cu nume de sfintū, și Neagu-vodă, succesorul lui Radu, aduse parte din Moaștele sale și le aședă in Biserica Mitropoliei de Argeșū.

1501 *Maximū*. Elă era din familia prinților Serbiei, și Radu Vodă puindu'lu Mitropolitū, l'ău întrebuințatū și in misiuni politicești, trimițindulū solū la Bogdanū III, Domnulū Moldovei și la Vladislavū II regele Ungariei, inse Mihnea Vodă. Succesorului Radu nevedindulū bine, ca unulū ce fusese amicū al aceluī Domnū, îi dădu a înțelege, că nu este bine văduțū de Turci ca unulū ce era neamū cu Prinții Serbiei, și așa îi făcu drumū se meargă intr'o misiune Diplomatică in ungaria, unde Macsimū remase in Sirmiu. (Eugel in antiquit. Istor. Val. partea I. pag. 192).

1510 *Macarie II*. Sub acestū Mitropolitū Neagu Vodă strămuta reședința Mitropoliei dela Arceșū la Târgovește, cu omare pompă, dorindū ca Ctitoria lui se remănă Kinovie de Monahi (Mitr. țerei de I. D: Petrescu pag. 85).

III Acii cu reședința în Târgoviște.

- 1524 *Ilarion*
 1551 *Ananie*.
 1560 *Efremă*.
 1566 *Daniil*.
 1569 *Ecthimie*.
 1578 *Serafim*.
 1586 *Mihail*.
 1590 *Nichifor*.
 1595 *Ecthimie*.
 1605 *Luca*.
 1629 *Grigorie*. Sub Arhipăstoratul acestuia se tipări cea întâiu cazanie română în Valahia la 1631.
 1637. *Theofil*. Cu bine cuvântarea acestuia se publică în Tipografia din Monastirea Govora o prescurtare, din Pravila bisericească. (Mitr. Tereî, de I. D. Petrescu pag 99.) Acesta a fost mai înainte Mitropolitul la Alba-Iulia în Transilvania.
 1648 *Stefan I*. El a fost tipograful care tipări cele întâiu cărți române mai sus menționate, și făcându-se Episcop de Buzeu își păstră pronumele de Tipograf, publicându o a doua Cazanie română în Târgoviște, la 1645. Mateiu Basarabă veșind în el un demn păstor îl înălță după canone, la Tréptă de Mitropolit; în această demnitate el a conlucra la publicarea pravilei cea mari, (Nomenclonul) în 1852; și în același an, hirotoni pe Da-

nii de Mitropolit de Transilvanie. Acesta după o Arhipăstorie de 20 de ani își lăasă un strălucit nume în istoria Bisericii și a renașterii literaturii române. Acesta ca păstoriu adătu în Așemintele Bisericii ortodoxă știu și recunosc Canonicele legături a Mitropoliei sale cu Patriarhul de Constantinopol, precum se probază din titlul său pe care îl pune la prefața cărților bisericești ce publică: Iată-l :

Stefan cu mila lui D-zeu Arhiepiscopu Mitropolitu alu Târgoviștei, Plainuluș și a totă Ungro-Vlahia, Exarhu sfântului scaunu Apostescu alu Constantinopoluluș. — (Mitr: Țere de I. D. Petrescu, pag. 98—106).

1668 *Theodosie.* Radu Leon voevod pentru a liniști spiritul poporului intartat în contra străinilor cedă boerilor Cantacuzinești, cari era cîmă cu infuinț de afi ales Mitropolit o rudenie a lor Theodosie, Igumenul Monastirei Argeșulu. Partitul național avîndu în frunte pe acest Mitropolit ceru departarea străinilor din funcțiunile politicești și bisericești. Aceștia spre resbunare pără la Patriarhie pe Mitropolitul Theodosie, că ar fi usurpatu drepturile Episcopilor Eparhioți, dicîndu că după obiceiul țerei din aceștia ar trebui a se alege Mitropolitul. Intru aceste viindu Domnă adouă oră Grigorie Ghica, inimică a Cantacuzinești-

lor din întâia sa Domnie, exilă pe Mitropolitul Theodosie la Monastirea Cozia și pusă în locul lui pe proin Episcopul de Râmnic Dionisie, de națiune grecă. —

Acesta murind în curând se puse Mitropolitul Varlaam, Episcopul de Râmnic, care armoniză cu străinii Greci. După Grig. Ghica viind de la p^ortă Domnului Duca Vodă, acesta strămută pe Theodosie de la M. Cozia la M. Tismana, metania sa. Șase ani de la 1673 până la 1679, patriotul Arhiepiscopul suferi exilul, când Providența Divină, pentru a lăsa mângâiere și a țerei, înălță la Domnie pe rudenia sa Șerban Cantacuzin. Acesta îndată ceru judecată de la Patriarhul Dionisie II, care trimetind din partea sa pe Mitropolitul Maronie și pe Marele Logofăt al Patriarhiei, Domnul adună Sobor mare de Arhiepiscop, Arhimandriți, Egumeni și boerii țerei, care disculpă pe Theodosie, după care Varlaam depuind cărja înaintea Soborului, Domnul o luă și o dădu lui Theodosie. (Fotino tom II pag: 127—128.)

Theodosie lămurit că aurul în ulce în școala ispitilor și a martirului, luând cărja păstoriei de îndată se încungiură de totă inteligența Clerului de atunci, se puse la lucru și publică cărți, la îmbunătățirea sorții Clerului, la împodobirea bisericilor, și la înaintarea în

funcțiunile ei pe Cliricii cii mai eminenți, spre incurajarea meritului și a virtuței. Cu concursul lui se publică Biblia, Evanghelia și Apostolul care se împărți în dar pe la Preuți; și cu publica mulțămire păstori până la 1709, cându se trecu din acéstă vieță, lășându în memoria posterității Icoana de modelu a unui adevarat Arhipăstoriu, pe care lau invrednicitu D-șeu inpăstoria sa a hironi patru mitropoliți pentru Transilvania : a nume Iosifū, Iosafū, Sava și Varlaam, și patru Episcopi pentru Valahia, între care și pe Vestitulū Anthimū Ivirénulū, care ajunsă după elū Mitropolttū a Ungro-Vlahiei (Mitr. Teret de I. D. Petrescu, pag. 109—111).

- 1709 *Anthimū II.* In grele timpuri, in grele imprejurări, se sui pe scaunulū Mitropoliei acestū Arhipăstoriū martirū. Pe de o parte elementulū elinū, după perderea Imperiului de Bizantū, se refugiésă dincóce de Dunăre ca intr'o cetate, pentru ași repara puterile; Dunărea îi inlesnisă a pune mâna mai întâiū pe comerțū, cu care ajutați, pusă mâna și pe Politică in Romēnia; iară pe de altă parte elementulū româuismului așitātū in Transilvania de Catolici ca pe fiit Romei sei tragă cătră Roma, și de Luterani ca îi se aibă serviciul divinū in limba poporului; aceste idei trecu

Carpații dincóce, unde se întâlnește cu Elinismul. Aceste două mari idei se luptă între sine până ce se întâlnește Tudor Vladimirescu cu Ipsilanti la 1821.

Lupta acestor două idei avu rezultatul că Cantimirii Moldovei suferu cotrastrofa lui Petru cel mare a Rosiei de la Tușiora, lângă Prut, iară Brancovenii din Valahia cari era aplicați către Austria, avu finitul Martirului în Constantinopol.

În mijlocul combaterii acestor două elemente în principate, Turcii înțelegându că partitul Moldovană caută scapare de la Rosia, iară partitul Munténă de la Austria, se decisă a susține elementul Elină, care prinsese rădăcini și în comerț și între boeri. — Antim deci trebui se cadă jertfă ca și Dossitheu a Moldovei. — Politica Musalmană protegea pe Prinții și boerii grecii din Valahia. Antim ca Discipulă a lui Theodosie, ce era de Partitulă națională, urmă sistemulă Apostolului (Starețului) seă, și sub Domnia lui Stefan Cantacuziu făcu mai multe îmbunătățiri pentru Clerulă român. (Istoria română din Kișinău pag. 294).

Între aceste resbelul de la Prut din 1711 dădu Turcilor o putere absolută în Principatele Dunărene. Se oră idui Domnitoriă deadreptulă de către Perta Othomană dintre Fanarioții

ce servé mai întâiu ca Dragomani în Ministeriul Vizirului. Aceștia deși era nevoiți a sătura lăcomia Musulmană, totuși cauta aface oare care legătură între Creștinii din principate, cu acei din Oient. Viđitele patriarhilor răsăritului prin principate, daniile ce făcea Domnitorii țerei la locurile sfinte, încă mai înainte de venirea Fanariților la tron, era un program vechiu pe care și aceștia îl urmărea. Anthim transportat de Zelul său național, scâpând din vedere învățătura Apostolului ce dice că: în Biserica lui I. Hristos nu este nime nici Iudeu, nici Elinu, nici Varvaru, ci toți una în Iisus-Hristos, care au proclama de pe Cruce înfrățirea Popórelor, comisă un fapt care în urmă îl costă mult: Nicolai Mavrocordat, întâiul Domnitoriu impus de Turci, viind din Constantinopol aduse cu sine pe un Patriarh al Alexandriei. Acesta dorind întru una din țile a liturghisi la o biserică, făcu despre această cunoscut cu o ți mai înainte preuților acelei biserici pentru regulă după canónele bisericesti. Aceștia făcu cunoscut Mitropolitului Anthim această dorință patriarhală. Anthim fără a declara de mai înainte consemțimântul său refuzul său canonic, făcu și adona ți desdimețã mersă și incepu serviciul divin el însuși, așa încât când veni Patriarhul Liturghia era făcută pe jumătate Patriarhul remasă uimit și rușinat. Ma-

vrocordatū mistui greū acest atacū. care indirectū vinea și in persóna lui. Următórea întâmplare fu și mai gravá.

In vara anului 1716 Austriacii intrând cu armatele lor in Valahia. Mavrocordatū alergă peste Dunăre, fiindū că cea mai mere parte din Boeri se dăduse in partea Austriei. In călătoria sa întâlni la Călugăreni pe Mitropolitul Anthim care se întorcea de la Giurgiu. Prințulū rugă pe Mitropolitū sel întovărășască in retragerea sa. Anthim nu voi. Mavrocordatū venindū incurând de peste Dunăre cu armata Turciască, pusă pe M. Anthim la închisóre și prin decisiunea sinodului din Constantinopolū din luna August 1716 fu trimis inexilū la muntele Sinai, pre cum se vede din condica cea veche a hirotoniilor din Mitropolia Ungro Vlahiei, pag. 33, și 34 (Fotino tom II pag. 311 și 312 in Grecește). Unii dicū că Turcii trecândulū peste Dunăre farū fi inecat. — Unii dicū că fiindū că, Anthim avea porecla Ivirénul, ar fi fost de Origină din Iberia de lângă Caucazū, când din contra elū purta acé poreclă ca monahū Român cu metania din Monast: Ivirilū.

1716 *Mitrosanū*, Acesta mai înainte aū fost Arhiereū titular de Nisis, apoi după scóterea lui Anthimū saū alesū și saū rândnitū Mitropolitū Ungro-Vlahiei (Ist. Bis. de Lesviodax pa. 402)

1720 *Danilă*. Acesta din Igumenă a Mons. Aninosa saŭ alesă și rânduită Mitropolită și cu a lui bine cuvântare saŭ tipărit o parte din Triodă și saŭ dată în dară pe la Biserici. (Acoloși).

IV Aici cu reședința în București

1732 *Stefană*. Acesta aŭ fost Eclisiarhă a Mitropoliei, apoi Episcopă de Buzeă, după care saŭ alesă și rânduită Mitropolită. (Acoloși).

1738 *Neofitu* Acesta aŭ fost Arhieră titular ală Mirei, de națiune grecă; elă aŭ asistat și ubscrisă la Adunarea ce aŭ votat disrobirea țeranilor români. (Acoloși).

1754 *Filaret I.* Acesta aŭ fost de națiune grec (Acoloși).

1760 *Grigorie*. Acesta mai înainte aŭ fost Arhieră titular al Mireiși de națiunea Română. Elă ca Mitropolit saŭ dusă la S. Petersburgă într-o deputațiune cu Mihai Cantacuzină și Nicolai Brâncovenu, la Impăătăsă Ecaterina II. — În timpul lui saŭ adus de Generalul rusă P. Saltăcov din Bulgaria în București Măștele sf. Dimitrie Basarabovă, și saŭ aședată în Biserica Mitropoliei, pe care acestă Mitropolită la 1786 l'eaŭ îmbrăcat în argintă. Acestui Mitropolită și după elă urmășilor lui saŭ dată de sinodulă de Constantinopolă, în locă de titlu celă avea al Anchirei acelă de ală Kessariei Capadochiei, ca mai de înaltă tréptă lă ședințele sinodulu (Acoloși).

1787. *Cosma*. Acesta din Episcopă a Buzeului său ales și rânduit Mitropolit (Acoloși).
- 1792 *Filaret II*. Acesta mai întâi a fost Arhiepiscop titular al Mirei, apoi Episcop al Râmnicului, și în urmă sa a ales și rânduit Mitropolit (acoloși).
1796. *Dositheiu*, Acesta a fost de națiune grecă și după ce a servit în țeară trecând prin toate treptele bisericești, în urmă din Episcopă de Buzeu sa a ales și rânduit Mitropolit și a păstorit până la 1810, când fiind oștile rusești în țeară sa a scos din scaun și sa a rânduit în locul lui Ignatie, care mai înainte a fost mitropolit de Artis, din părțile Ioniei; iară Dosotheiu trecându la Brașov, a petrecut acolo până la 1826, cându trecându din acăsta viață a jăsat prin testament o sumă de bani din care a orăduit Epitropilor de a cumpara în Valahia moșia Lungulețului, a căriea venit la a destinat pentru trimeterea a unui număr de tineri, pe totu anul, la învățatură, în străinătate.— Sub acăstu Mitropolit sa a tradus și publicat mai multe cărți bisericești, avându apropieți pe lângă sine pe vestiții și învațații monahi din Monast: Némțu, Gherontie și Grigorie. (Acoloși).
1810. *Ignatie*. Acesta a fost de națiune grecă și ca unul ceși perduse Mitropolia din Turcia, guvernulă Rosiei ce stăpânea atuncea Valahia

laŭ pnsŭ acolo Mitropolitŭ; inse inchiindusă
pacea la 1812 saŭ retrasŭ la Viena (Acoloși).

1813 *Nectarie* Acesta aŭ fost de națiune grecŭ și
din Episcopŭ alŭ Râmnicului aŭ fostŭ ales și
rânduitŭ Mitropolitŭ. La 1819 Maiŭ I. aŭ dat
dimisiune și la 1821, din cauza revoluțiu-
nei de atunci aŭ trecutŭ la Brașovŭ, unde
la 1825 saŭ mutatŭ din acestă viață. (A-
coloși).

1819 *Dionisie Lupu*. Acesta aŭ fostŭ mai întâi Ar-
hiereŭ titularŭ alŭ Sevastiei, și după dimi-
ționarea lui Nectarie aŭ fostŭ ales și rânduit
Mitropolitŭ la 1819; iară la 1821 din cauza
revoluțiunii grecești aŭ fugitŭ la Brașovŭ de
unde chiar după ce saŭ făcutŭ liniște în țeră
și Domnie pământénă, nu aŭ voitŭ a se in-
tôrce în patrie, de și în mai multe rânduri
aŭ fostŭ chiebatŭ la scaunul Mitropoliei; du-
pă care Țeara aŭ fostŭ nevoită a alege și
rândui Mitropolitŭ pe Ierodiaconulŭ Grigorie
despre care se va vorbi în urmă.

Dionisie inse la 1827 întorcându-se în patrie
isaŭ datŭ pentru susținere Monastirea Dealu
și la 1831 saŭ trecut din acestă viață, în
Bucureși. Elŭ aŭ publicatŭ mai multe cărți
și aŭ trimisŭ în străinătate mai mulți tineri
la învățatură între cari fu și Arhiman. Efrosin
Poteca. (Acoloși).

1823 *Grigorie*. Acesta aŭ fostŭ cu metania din Mo-

nastirea Némțu, și după ce împreună cu E-vlaviosul și învățatul său starețu au făcută o călătorie științifică pe la sfintele locuri din Orient, au petrecut amândoi în ocupații de traduceri și publicări de cărți religioase, parte pe lângă Mitropolitul Veniamin din Iași, parte pe lângă Mitropoliții Dosithei și Dionisie din București, iară după trecerea lui Gherontie din viață Grigorie se retrăsă la Monastirea Căldărușeni. — De aici elu la 1823, în timpul Domniei lui Grigorie Ghica fu alesu din Diacon și hirotonitū Mitropolitū a Ungro-Vlahiei, după repetatele refuzări a lui Dionisie de a se întorče la scaunul Mitropoliei. — La 1829 aflându-se armatele rosienesti în principate, în rebelū cu Turci, guvernul Rosienescū scōsă pe Grigorie din scaunū și îl duse în Basarabia, unde la 1833 de același guvernământū fu adusū inapoi și pus în scannul Mitropoliei, pe care o păstori până la 22 Iunie 1834 când se trecu din această viață. — Acestū Venerabilū Arhipăstoriū în cursul vieței sale și cu concursul starețului său au tradusū și publicatū un numer de 20 opere bisericesti întrecându-se intru această, precum și în milostenie cu Veniamin a Moldovei. Dovadă despre a lui milostivire este că după mōrtea sa nu saū aflatū la elu nici o avere.

1840 *Neofitii I.* Acesta din Episcopu alu Râmnicului fiind alesu și rânduitu Mitropolitu au păstorit până la 1848. cându evenimentele de atunce puindulu in fruntea mișcării republicane, după care restabilinduse guvernulu, elu fu scos din scaunū după judecata sinodulu Patriarhalu de Constantinopolu, și in loculū lui se alesă la 1851 actualulu Mitropolitu Nifon ce fusăssă mai înainte Arhiereu titularu.



C) Arhipăstorii creștinilor de pe teritoriul numitu Transilvania.

I. Arhipăstorii din incepututu Creștinătățeiipână la
1481 sunt totu acii ce au reședutu in Sirmiu și
Severinu, și cariū sau arătatu mni susu.

II. Acii cu reședința in Alba-Iulia.

1479. *Ioanikie.* Acesta aū mijlocitū și aū capatalū
de la Matheiū regile Ungariei un decret de
aparare pentru Orthodoxii din Transilvania
(Istória bisericească a lui Șaguna tom. II
pag. 85).
- 1557 *Stefanū I.* Sub Arhipăstoria acestuia Isabela
regina Ungariei aū datū un Decretū de scu-
tělă Episcopului Orthodoxū Hristofor (Același
autoriū tom II. pag. 97).
- 1559 *Ghenadie.* Sub Arhipăstoria acestuia la 1580
se publică cea întâiū cazanie in limba ro-
mână (Șaguna tom II pag. 67).
- 1621 *Theofilū I.* Acesta mai in urmă aū fost Mitro-
poliū in Valahia la Târgoviște, (Mitr. Terei de
I. D. Petrescu pag. 129.)

- 1643 *Stefană Simonă*. Acesta la 1648 tradusă noulă testamentul în limba română și prin suferințele sale pentru apararea Orthodoxiei de către Luterani și Calvinii se făcu nemuritoriu în istoria Transilvaniei (Șaguna tom. II. pag. 104).
- 1652 *Daniilă*. Acesta de asemenea suferi persecuții de la Reformați, de a cărora strămtoriri arău fi fugit în Valahia. (Șaguna tom. II. pag. 104.)
- 1656 *Sava II. Brancoveanu*. Acesta arău călătorit în Rosia după milostenie și cu sprijinul rudelor sale din Valahia, arău ajutat biserica transilvană, pentru care el arău suferit ca un martir (Șaguna tom. II. pag. 105—110).
- 1680 *Iosifă*.
- 1682 *Iosafă*.
- 1684 *Sava III*
- 1687 *Varlaamă*. În timpul seău cu tôte că prinți reformați desființase Monastirile care era cetățile de unde se apăra Orthodoxia, totău saău mai apărăt biserica de Reformați, fiind că atunci Transilvania saău supusă Austriei carea ca putere Catholică combătea pe Reformați (Șaguna tom II. pag. 110—127).
- 1693 *Theofilă*. Transilvania devenită sub Austria Catholică se incepu luptele cu Ezuiții, și Theofil avu slăbăciunea a ceda în ore care puncturi. (Șaguna tom. II. pag. 127—135).
- 1698 *Athanasie Apostolulă*. Pare că se simțise la Exarhală Patriarhală. Mitropolitul Ungro-Vla-

Mit. țerei de I. D. Petrescu
pag 129.

hiei slăbăciunea lui Theofilu, de aceea la hirotonia lui Athanasie pe lângă jurământul depus de el i se dăduse de Patriarhul Ierusalimului și osebită învățătură înscrisă: Elu inse întorcându-se Mitropolitu la Alba-Iulia renegă toate și primi Unia. (Șaguna tom. II. pag. 135—167).

După acesta aprópe de un seculu Români Orthodoxi din Transilvania se păstori parte de Arhieriei hirotoniți pe ascunsu in România, parte de Locotenenți a Episcopului Orthodoxu din Pesta. Atátu pe aceștia câtu și pe definitivii Arhipăstori ai Transilvaniei iam amintitá in acéstá istorie sub titlu *Transilvania*.

NB. In acéstá Cronologie nu am înscrisu de câtu numai pe Arhipăstori ce saú pututu proba prin Documente istorice. — Viitoriul póte cá va descoperi și alți.



E R A T A .



fața	ran.	erat.	indreptări.
2	9	cei	ce.
4	23	părarea	părerea.
4	23	aminește	amintește.
9	2	cei	cee.
9	27	împărătorul	amintește.
10	7	domnid	domniind.
10	14	Dociei	Daciei
13	13	Darothei	Dorothei.
14	19	episcopii	Episcop.
23	26	ocupură	ocupară.
28	14	dă cât la	de cât până la.
31	5	dineoace	dincolo.
41	7	să nu se mēsa	se nu se numēscă
53	22	Tomânii	Românii
53	26	Bulgao-Tomân	Bulgaro-Român.
57	27	Tomânii	Românii
60	3	Tomânii	Românii
60	18	Toman	Roman
76	6	ai 'nainte	mai 'nainte
76	6	ieranilor	leranilor
115	9	domnitorilor	dēmнитарilor

fața	rân.	erat.	indreptări.
117	4	li	El
118	10	acolo	acele
120	13	aprobat	abrogatu
137	13	Rudu	Radu
141	31	feternișarea	fraternișarea
142	8	fedorativă	federativă
182	9	ingreesce	ingrecește
183	26	Arceșu	Argeșu
185	5	adatū	adăpatū
185	14	Aposlescū	Apostolescū
188	6	Cotrastrofa	Calastrofa
189	5	Oientū	Orientū
189	8	Tanarișilorū	Fanarișilorū
191	11	ubscrisă	subscrisă
191	18	impâătésa	impărătésa



VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007